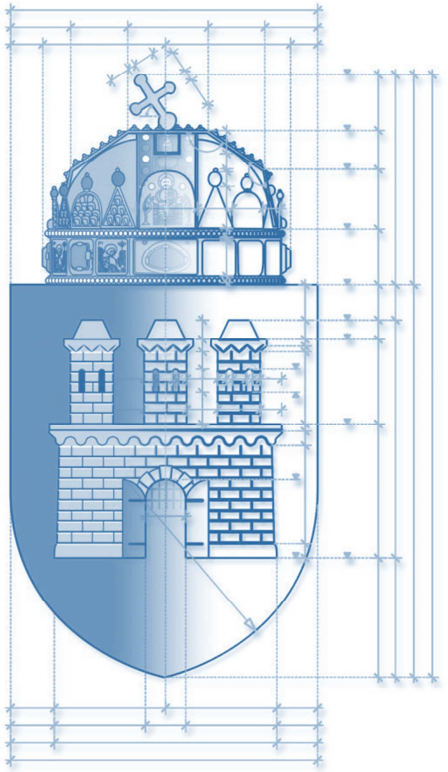

Hagyomány és Megújulás

Budapest I. kerületének Településképi Arculati Kézikönyve 2017

Bürger-Spital
Lotto Administration
K.K. Post Amt
Bomben Platz
K.K. Magazin
Elisabethiner Kloster
Königsbad
Garnisons Spital
Holz Pl.
Prim: Palais
Königs-Platz
K.K. Milit. Betten Magazin.
Barmherz. Klostr.
Kaiserbad
mühle
Haupt Strasse
Kapelle

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 3

2. A kerület bemutatása és általános karakterjellemzői 4
2.1. Várostörténet 5
2.2. A településkarakter helyi sajátosságai 10
2.2.1. Telekstruktúra 11
2.2.2. Jellemző beépítési sűrűség 12
2.2.3. Kerületi beépítési karakterek 13
2.2.4. A különböző építészeti stílusok elemei 16
2.3. Népesség 18
2.4. Kultúra 18
2.5. Turizmus és sport 20
2.6. Közlekedés 20
2.7. Zöldterületek és természeti értékek 20

3. Örökségünk 22
3.1. Világörökség (Duna-partok és Várnegyed) 24
3.2. Műemléki jelentőségű terület (MJT) 25
3.3. Nemzeti emlékhely (Várnegyed) 26
3.4. Történelmi emlékhely (Szilágyi Dezső téri templom) 28
3.5. Műemléki környezet 29
3.6. Műemlékek, nyilvántartott műemléki értékek 29
3.7. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek 29
3.8. Természeti védettségek 30
3.8.1. A kerület élővilága 30
3.8.2. Védett természeti értékek 31
3.9. Helyi védelem, helyi védettségek 35
3.9.1. Helyi területi védelem 35
3.9.2. Fővárosi egyedi védelem 35
3.9.3. Kerületi egyedi védelem 35

4. Az eltérő karakterű területek lehatárolása a településkarakter bemutatásával 38
4.1. Budai várnegyed (Vár) 40
4.2. Víziváros 44
4.3. Krisztinaváros 48
4.4. Tabán 52
4.5. Gellérthegy 58

5. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások 62
5.1. A helyi védett területre vonatkozó általános előírások 62
5.2. Látványvédelem 62
5.3. A városkép védelme 63
5.4. Városképi illeszkedési szabályok 69
5.5. Közterületekre vonatkozó ajánlások 80
5.6. Reklámok elhelyezése 80
5.7. Zöldfelületek védelme 81

6. Jó példák 82

7. Impresszum 113

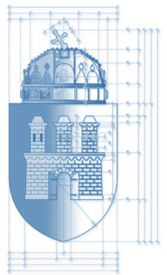

BEVEZETÉS

Közismert Márai Sándor: Budán lakni világnézet című könyve. Márai, aki megrögzött budai polgár volt, nem tudta elviselni, hogy minden, amit ő értéknek gondol, eltűnjön a világból. Vajon miért szerette szűkebb pátriáját, a Krisztinavárost, miért ragaszkodott a Kosztolányi által is kedvelt Mikó utcához? Mit értékelt a kávéházakban, a kiskocsmákban, a Vár zegzugos utcáiban? Miért hitte, hogy Buda szerethetőbb, mint Pest? Bízunk benne, hogy e Kézikönyv áttanulmányozása után közelebb kerülünk a válaszokhoz…

Jelen Kézikönyvet egy törvény (a 2016. évi LXXIV. törvény a településkép védelméről) hívta életre, mely előírta megalkotását és célját: „A kézikönyv a - települések természeti és épített környezete által meghatározott - településképi jellemzők bemutatásának és minőségi formálásának eszköze.
A kézikönyv feltárja és ismerteti a településen belül jól elkülönülő egyes településrészek arculati jellemzőit és értékeit, és ennek figyelembevételével szöveges és képi megjelenítés formájában javaslatot tesz a településképhez illeszkedő építészeti elemek alkalmazására.”

Ahogy a környezetpszichológia is rámutat, az épített környezet jelentősen befolyásolja az emberek szubjektív jóllét érzetét és ezáltal kihat az egészségi állapotra is. Természetesen kölcsönös hatásról van szó, de egy bizonyos, a pszichológiai folyamatok csak térben léteznek, vagyis csak a környezet kontextusában értelmezhetőek.
Az emberek olyan helyeket, tereket fognak szívesen használni, illetve kellemesnek ítélni, melyek egyrészről védelmet biztosítanak, másrészről bizonyos alapvető emberi igényekhez igazodnak, például védelmet biztosítanak a nem kívánatos külvilági hatásoktól, főként az éghajlati tényezőktől. Ezen kívül fontos emberi igény, hogy a terek alkalmasak legyenek olyan alapvető emberi viselkedési formák és interakciók megnyilvánulására, mint, hogy lehessen sétálni, beszélgetni, nézelődni, játszani. A komfort mellett pedig egy barátságos, élhető városnak, térnek érzékszervi élményeket is biztosítani kell, miáltal az esztétikai szempontok is megjelennek.
Egy város(rész) arculatát, a városról alkotott képet erőteljesen befolyásolja az épített környezet minősége és értéke. A városkép építészeti minősége alapvetően az egyes épületek építészeti adottságától függ, ezért is fontos az anyag – forma – funkció harmóniája, hogy az egyenként szép épületek együttesen is esztétikus városképet alkossanak.

Az építészeti kultúra és formálása közügy, ahogyan a szép és humánus környezet önmagában is érték. Ennek szellemében építsünk hajlékot, várost, országot! Célunk legyen identitásunk megőrzése, a harmónia megteremtése és az emberhez méltó élet tereinek kialakítása!

Pallas Athene-szobor jobbjában Buda város címere (Szentháromság utca 2.)

A KERÜLET BEMUTATÁSA ÉS ÁLTALÁNOS KARAKTERJELLEMZŐI

Budapest Főváros I. kerülete a budai városrész központi fekvésű kerülete. Északról a Csalogány utca és a II. kerület, nyugatról a Krisztina körút - Alkotás utca és a XII. kerület, keletről a Duna folyam és délről a Rudas fürdő és a XI. kerület határolja. A kerület városrészei karakteresen különböző arculatot mutatnak, egyfelől beépítésük korszaka, jellemző építészeti stílusjegyeik, másfelől beépítési módjuk (zártsorú, szabadonálló), építési magasságaik és ezáltal beépítési sűrűségük folytán. Ezek a karakter-elemek a későbbiekben részletes bemutatásra kerülnek.

A kerület mai arculatának megértéséhez és értékeléséhez érdemes egy történeti áttekintés birtokában nekikezdeni.

Buda legkorábbi ismert ábrázolása Hartmann Schedel Világkrónikájában (1493)

2.1. Várostörténet

Kerületünk története és fejlődése szorosan összefonódik a magyar történelemmel és Budapest várostörténetével. Minden történeti korszakban fontos szerepet játszott és a korszakok lenyomatai megtalálhatók napjainkban is. Büszkeségünk egyik fő forrása éppen ez. A következő rövid ismertetés ebben a tágabb kontextusban mutatja be a kerület történelmét és építéstörténetét.

A Buda név a korai Árpád-korban az ókori Aquincum helyén épült római települést jelölte, amelyet csak a tatárjárást követően, az akkor Újbudának nevezett Budai vár megépítése után kezdtek Ó-Buda néven emlegetni. Buda német neve, Ofen is (magyarul: „kemence"), amely délnémet nyelvjárásban a szláv pest szóhoz hasonlóan barlangot, üreget is jelent. Érdekes, hogy egy tatárjárás előtti oklevél Ofen néven a folyó bal partján lévő települést, azaz a mai Pestet jelöli meg, később azonban a helyi németek már csak a budai várhegyre alkalmazták ezt a nevet.

Anonymus leírása szerint a honfoglalás után Árpád vezér Budavárat, a hajdani „Attila király városát" választotta törzse szálláshelyéül, központi földrajzi fekvése miatt, és itt is temették el 907-ben, a szomszédos Fehéregyházán. Ezt a helyet általában Óbudával szokták azonosítani, bár akadnak akik Pesthidegkúton vagy a közeli Pilis hegységben keresik.

IV. Béla király 1241-ben Pestről indult a tatárok ellen. A vesztes csata után a tatárok felégették Pestet, majd 1241-42 telén átkeltek a befagyott folyón, és Óbudát is elpusztították. A két város szinte teljes lakosságát legyilkolták. Miután visszatért a király, kővárat és Újbuda néven új várost építtetett az úgynevezett Pest-hegyen, a mai Várhegyen 1247 és 1265 közt. Ezek voltak itt az első városias épületek, a későbbi híres budai vár alapját képezve. IV. Béla várkastélyát, amely a mai Mátyás-templom közelében állt, már jobban lehetett védeni támadások esetén, mint az alacsonyabban fekvő óbudai várat.

Az Árpád-ház kihalása utáni belharcok az épületekben nagy kárt okoztak és a budai szőlőhegyet is elpusztították. Végül a városnak el kellett fogadnia a győztes Károly Róbertet. Fia, Nagy Lajos királyi székhellyé tette Budát.

A város ekkor már igazi polgári város volt, nagy számban éltek itt kézművesek, iparosok, kereskedők. Luxemburgi Zsigmond, majd Mátyás uralkodása Buda történelmének a török idők előtti fénypontja. Mátyás reneszánsz udvara nagy vonzóerőt gyakorolt a kor művelt embereire, emelve a város és a királyi udvar kulturális színvonalát. A 15. század második felében, Mátyás király alatt Buda az ország fővárosa lett, reneszánsz királyi palotája európai hírű volt. 1473-ban az első budai nyomdában, Hess Andrásnál elkészült a Budai krónika (Chronica Hungarorum). A budai reneszánsz történeti emlékei ma a budavári királyi palotában, a Budapesti Történeti Múzeum láthatók. Ennek a fejlődésnek vetett véget a török hódoltság.

1541-ben a törökök kezére jutott Buda és Pest városa, akik uralmuk alatt Budán rendezték be központjukat. A város arculatát a keleti városeszményhez igazították, fürdők, bazárok, dzsámik épültek. Budát és Pestet a Habsburgok véres háborúban foglalták vissza a töröktől 1686-ban.

„Budavár ostroma" kerámia dombormű (Kovács Margit 1977) a Bécsi kapu mellett

Buda visszafoglalásának hírét nagy ünnepségekkel fogadta egész Európa.

Az Anjou sétányon, a Murad pasa tornyánál emléktábla és zászló jelzi a helyet, ahol 1686. július 27-én másfél évszázad után először kitűzték a magyar lobogót.

Szintén az Anjou-bástyán fekszik a város utolsó török kormányzójának turbános síremléke, melynek felirata a következő: *„A 145 éves török hódoltság utolsó budai helytartója Vezír Abdurrahmám Abdi Arnaut pasa e hely közelében esett el 1686 nyárutó hava 2. napján délután életének 70.-ik évében. Hős ellenfél volt békesség vele!"* Az emlékművet - annak tanúsága szerint – „az ugyanakkor itt elesett Szabó György Veszprémi vármegyei karakószörcsöki nemesi felkelő leszármazottai" állíttatták 1932-ben. A török várkapitány és a szinte ismeretlen egyszerű magyar vitéz közös emlékműve arra figyelmeztet, hogy a gyűlölködés helyett a megbékélés szellemét kell ápolnia minden jóérzésű embernek.

A 18. századi barokk korban a városi élet csak lassan bontakozott ki újra. Buda újkori fejlődését Mária Terézia alapozta meg, amikor Pozsonyból ide költöztette a királyi intézményeket és Nagyszombatból az egyetemet.

Az igazi fejlődés azonban csak a 19. század első felében, a reformkor idején indult meg, amikor Pest az ország kulturális és gazdasági központja lett. A korszak jelképeként megépült a teljes magyarországi Duna-szakasz első állandó hídja, a Buda és Pest között összeköttetést biztosító Széchenyi lánchíd. (A munkálatok 1839-ben kezdődtek, a kész hidat 1849. november 20-án avatták.)

Az 1848. március 15-i pesti forradalom a magyar történelem egyik fő eseménye volt, ezért ma is nemzeti ünnep. Ennek talán legemblematikusabb megtestesülése a Budai Várban található Táncsics börtön (Táncsics M. u. 9-11.) épülete, mely véglegesen hozzákapcsolja a Várnegyedet az 1848-as forradalomhoz. Az 1848-as forradalmi események során Pest-Buda az ország fővárosa lett, majd harcok után osztrák kézre került. A magyar honvédsereg Buda 1849-es bevételével a szabadságharc egyik legnagyobb katonai sikerét érte el.
1992-től minden év május 21-e a Magyar Honvédelem Napja, mely napon Buda Várának 1849-es visszavételéről emlékezünk meg. A várnegyedben, a Dísz téren emelték 1893-ban a Honvéd-szobrot a budai hősök emlékére. A szobor talapzatán a következő felirat: olvasható: *„1849. május 21. Szabad hazáért!"*

Ágyúk a Kapisztrán téren a Hadtörténeti Intézet és Múzeum előtt

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum I. világháborús tárgyai az Anjou sétányon

1857-ben átadták a - Clark Ádám tervei alapján megépült - 350 méter hosszú Budai Váralagutat, ami megteremtette az összeköttetést a Széchényi lánchíd budai hídfője és a Krisztinaváros között, a városrész rohamos fejlődését eredményezve.

A szabadságharc bukását követő osztrák elnyomás egy időre megakasztotta a fejlődést, az 1867-es kiegyezést követően azonban világvárosi növekedés kezdődött.

A városvezetők 1872 decemberében fogadták el Pest, Buda és Óbuda egyesítését, majd a mai Budapest 1873 őszén jött létre. Budapest Európa leggyorsabban növekvő városa lett, a lakosság húsz év alatt megduplázódva a századfordulóra közel háromnegyedmilliósra duzzadt. Ekkor alakult ki a mai város képe, a hidakkal, körutakkal, modern közlekedési hálózattal. Világhírűek lettek Budapest színházai, kávéházai, gyógyfürdői, a pezsgő kulturális élet, mely fejlődés jelképeként tartották meg 1896-ban a millenáris kiállítást és ünnepségeket.

A 20. század első felében folytatódott a kiegyezés után lendületet kapó fejlődés, például 1909 és 1910 között bevezették az elektromos közvilágítást. Az első világháború és az azt követő események, a Tanácsköztársaság és a Trianoni békeszerződés azonban megakasztották a város addigi fejlődését. A lakosság viszont az elszakított országrészekből menekülőkkel is növekedett, és az 1930-as évekre meghaladta az egymilliót.

1930 májusában az 1930. évi. XVIII. törvénycikk (Budapest székesfőváros közigazgatásáról) jelentősen módosította a Főváros kerületeinek beosztását. Az addig nagy kiterjedésű I. kerület három részre osztásával a Duna jobb parti oldalán - az egykori Buda területén – kialakult a XI. és XII. kerület, „csak" a Vár, Tabán és Krisztinaváros maradt I. kerület. Kerületünk végleges méretét 1949-ben érte el a Víziváros és kisebb Gellérthegyi területek hozzácsatolásával.

1933-ban megkezdődött a Tabán bontása egy új városnegyed felépítése érdekében, helyén parkot alakítottak ki, ideiglenes jelleggel. Az új negyed építése azonban a II. világháború kitörése miatt elmaradt. A szabad terület beépítésére később több terv is született, végül megmaradt Buda egyik legnagyobb parkjának.

A második világháború végén a város súlyos csapásokat szenvedett. Az 1944-es német megszállást követően a 102 napig tartó ostrom során vesztették életüket a lakosság tízezrei. A város épületeinek jelentős része romba dőlt, valamennyi hidat felrobbantották. Sajnálatos módon a legnagyobb károkat a város építészeti kincsekben leggazdagabb területei szenvedték: a Belváros és a Várnegyed.

A károk teljes helyreállítása mind a mai napig nem fejeződött be, hol foghíjtelkek, hol lövésnyomokat viselő homlokzatok emlékeztetnek a szovjet ostrom pusztítására. A háború után sok értékes épületet – nemritkán politikai okból – lebontottak, vagy nem a korábbi formájával egyezően, esetleg csak egyszerűbb megoldásokkal rekonstruáltak.1950-es években a sztálinista elnyomás nehezedett a budapestiekre, ami az 1956-os forradalom kitöréséhez vezetett, és annak utcai harcai rázták meg a várost.

Az 1960-as évektől a Kádár-rendszer „puha diktatúrája" alatt élte Budapest második nagy fejlődési korszakát. 1970-ben átadták az első metróvonalat. Sorra épültek a nagy lakótelepek, és az ország minden területéről újabb százezrek özönlöttek a fővárosba, amelynek lakossága az 1980-as évekre elérte a 2,1 millió főt.

Az 1989-es rendszerváltás óta a lakosság száma jelentős csökkenésnek indult, aminek oka részben a fővárosiak tömeges kiköltözése az agglomeráció településeire. A lakosságcsökkenés tendenciája a 2010-től megfordult.

A Budai Várnegyedet és a Duna-part látképet 1987-ben világörökségi helyszínné minősíti az UNESCO, majd 2002-ben kiegészíti az Andrássy úttal.

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2016-ben Nemzeti Emlékhellyé nyilvánította a Budai Várnegyedet, mint a magyar történelem sorsfordító eseményeinek, tragédiáinak és dicső pillanatainak állandó helyszínét.

A háborús károkat szenvedett Dísz tér 13. szám alatti épület 1945-ben
(a kép forrása: Forteplan)

Úri utca – Szentháromság utca sarok Hadik András lovasszobrával 1946-ban
(a kép forrása: Forteplan - Agnes Hirschi)

2.2. A településkarakter helyi sajátosságai

A kerület szerkezetét, területfelhasználását alapvetően befolyásolta történeti kialakulása. Amíg a Budai várfal és környezete tulajdonképpen egy erődítmény volt, a várfalon belül összpontosult a település valamennyi funkciója. Itt voltak a település számára nélkülözhetetlen alapfunkciók, mint a piac, a templom(ok), az üzletek, szolgáltatók, valamint a királyi tartózkodó hely, a védsereg szállásolása, ellátása és az állandó népesség lakásai. Miután a vár elvesztette stratégiai szerepét, a békésebb időkben benépesült a Várhegy lába, majd a védelmi szempontok ellenére a Várlejtők egy része. Így a kerületben egymás mellett jelen vannak a több száz éves épületek és a modern kor változó stílusú házai.

A beépítésre szánt területek megoszlása kördiagram azt mutatja meg, hogy a kerület területén sokféle, egymástól jelentősen különböző funkciójú építési terület található, melynek kb. a fele a lakóterület. (Különleges területek például a rekreációs, vízkezelési, közlekedési és honvédelmi területek, vegyes területi besorolásúak pedig a városközponti és intézményi területek.)

A lakóterületek beépítési karaktere is változatos (a lakóterületek megoszlása kördiagramon ábrázolva), egyszerre van jelen a sűrűbb, belvárosi karakter és a lazább, kisvárosias beépítés, hozzávetőlegesen fele-fele arányban.

Beépítésre szánt terültek megoszlása

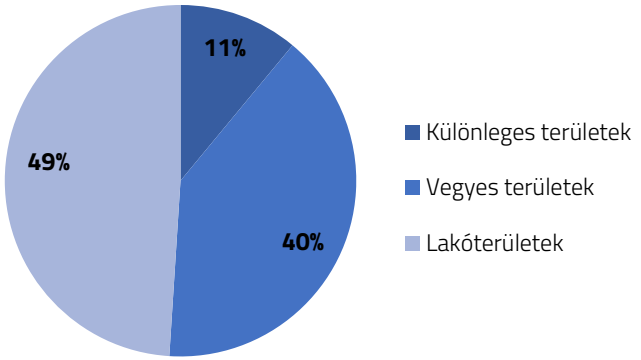

Lakóterületek megoszlása

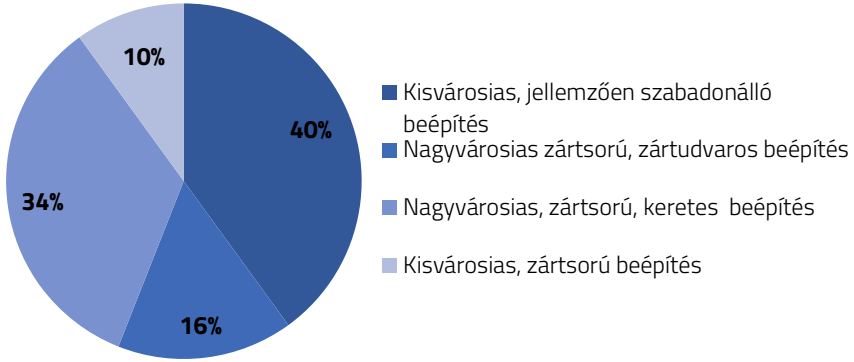

2.2.1. Telekstruktúra

A telekszerkezet, a telkek morfológiája alapvetően meghatározza egy település szerkezetét és egyben a település képét. A történetileg kialakult utcahálózat, a telekosztások akár évszázadokra visszamenőleg is lekövethetők, a múlt lenyomataként szolgálnak. A telekstruktúra, a területi és szélességi-mélységi jellemzők meghatározzák a beépítés jellegét, vizsgálata ezért kulcsfontosságú.

Az I. kerület telekstruktúrájáról általánosságban elmondható, hogy homogén szerkezetű. A kerületben túlnyomórészt az 1000 négyzetméter alatti telkek dominálnak. A homogenitása ellenére azonban egyértelműen felfedezhetőek a történelmi városfejlődés különféle időszakokhoz és építészeti karaktereihez kötődő jellemvonások. A kerületben jól elkülöníthetőek a várfalon belüli és a várfal körüli telek, a különféle városüzemeltetési és intézményi telkek, valamint a Naphegy – Tabán és a Gellért-hegy jellegzetes telektípusai.

A várfalon belül spontán alakult polgári város megőrizte középkori városszerkezetét, utcahálózatát, telekosztását. Budavár szűkös telekviszonyai miatt a fejlődésnek indult város lakossága kiszorult a Várhegy alatti területekre. A Várhegy és az azt körülölelő telkek jellemzően 1000 négyzetméter alattiak, kivételesen találhatunk 1000 – 3000 négyzetméter közötti ingatlanokat is.

A Naphegy – Tabán és a Gellért-hegy telekviszonyai erősen utalnak a kerület többi részétől eltérő beépítési struktúrára. A területre jellemző a szabadon álló villa és a társasház jellegű beépítés. Ennek megfelelően a telekméretek is nagyobbak a zártsorú beépítésű területekhez képest, jellemzően 1000 – 3000 négyzetméter közöttiek. A telkek szélessége és mélysége is nagyobb, mint a Vár területén.

A harmadik típus a különféle városüzemeltetési és intézményi területek telkei. Jellemzően 6000 négyzetméter felettiek, azonban 75 000 négyzetméter feletti ingatlanok is kialakultak (Déli pályaudvar, Budavári palota telke).

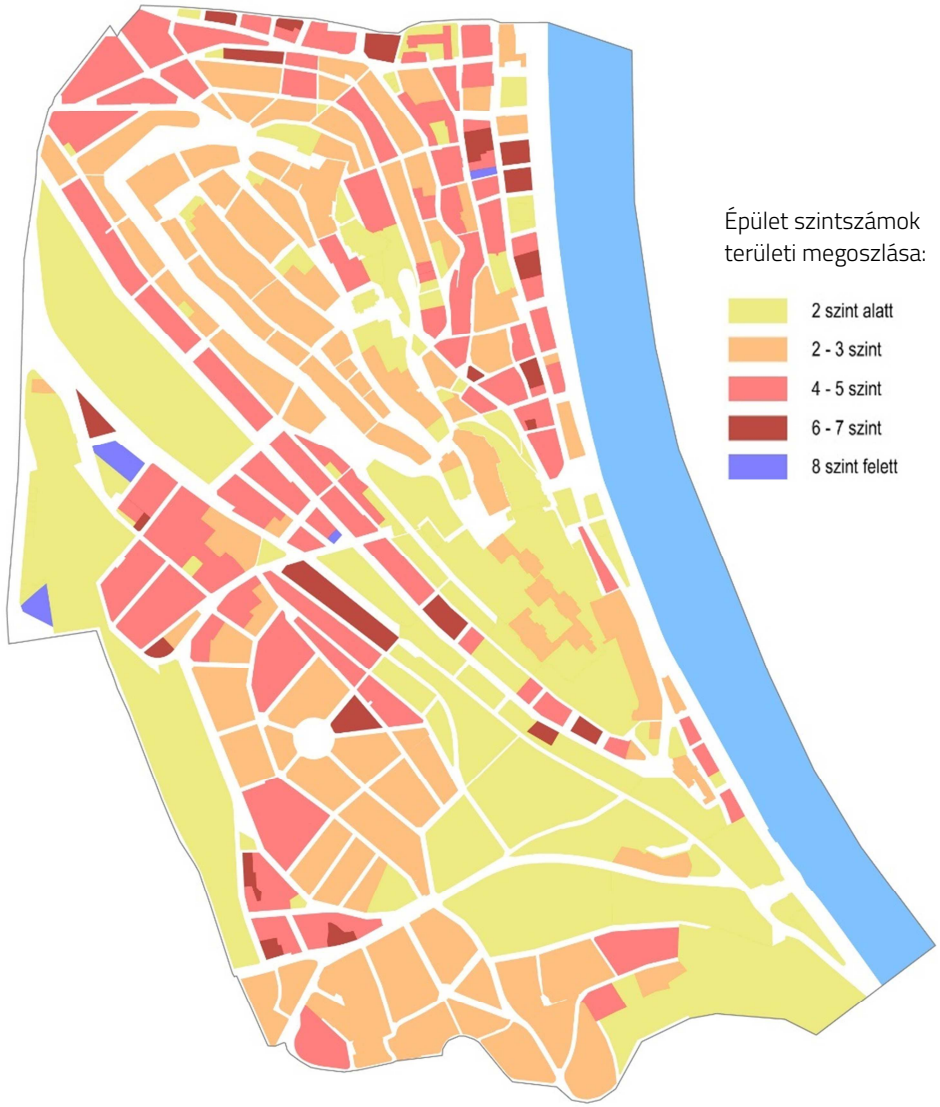

2.2.2. Jellemző beépítési sűrűség

A beépítési sűrűség az épületek szintterületének és a lehatárolás közterületekkel együtt vett alapterületének hányadosa. Ennek megállapításához nyújt segítséget a telkek beépítettsége (beépítési százaléka) és a jellemző emeletszám.

A kerület beépítési sűrűség értékei városrészenként eltérőek, azonban az adott városrészen belül homogénnek nevezhetők, a térképi ábrázolások markánsan kirajzolják a zöldterületeket és az alacsony beépítettségű közlekedési területeket.

A Budai vár területén 1,25 – 1,5 közötti értékek a meghatározóak, ellenben a Vízivároshoz és a Krisztinavároshoz tartozó várlejtő keleti és nyugati oldalán a domborzati adottságok miatt a sűrűségi értékek csak 0,75 és 1,25 közöttiek.

A Víziváros területén, a Duna irányába a sűrűségi értékek növekednek. Míg a várlejtő irányába az 1,5 – 2,0 értékek a meghatározók, addig a Fő utca és a Bem rakpart mentén a 2,5 – 3,0 értékek dominálnak.

A Krisztinaváros városrész északi részén, a pályaudvar mentén 2,0 – 2,5, a Krisztina tér környékén az intenzív beépítésnek köszönhetően 2,5 – 3,0 értékeket tapasztalhatunk.

A Naphegy és a Gellért-hegy területén a kevésbé intenzív, szabadon álló beépítés miatt a beépítési sűrűség értéke 0,75 és 1,25 közötti.

A Tabán környékén a beépített területek sűrűségi értékei 2,0 – 3,0 közöttiek.

A beépítési magasság és a beépítési mérték (beépítési százalék) térképi ábrázolásai (előző és jelen oldalon) támasztják alá az előzőekben írt beépítési sűrűségi mutatókat.

2.2.3. Kerületi beépítési karakterek

Önálló településkarakterrel bíró területek közös, általános jellemzői lehetnek a beépítés típusa, intenzitása, magassága, kora, környezethez való viszonya, a térfal helyzetek, az építészeti megjelenés, épülettípusok, domborzat és a zöldbe ágyazottság.

A karaktervizsgálat célja, hogy feltárja a település beépített területeinek azon legjellemzőbb vonásait, amelyek meghatározzák az adott épített környezet arculatát, jellegét, hangulatát.

Területi bontásban meghatározhatóak azok a közös jellemzők (karakterjegyek), amelyek egy-egy területen hasonlóak, ezért ezek típusként leírhatóak, térképen körülhatárolhatóak.

Az adott településrészre jellemző, sajátságos településkarakterrel bíró, legalább 300x300 m-es területeket határoztunk meg, amelyek a feltárt karakterjegyeket, jellemzőket magukba sűrítik, és amelyekre a területek megkülönböztetése (vagy meghatározása) szempontjából általánosítható megállapítások tehetők.

Kerületünkben a fenti metodikával nyolc terület-típust lehet elkülöníteni. Ez a viszonylag magas szám is rávilágít arra, hogy az I. kerület heterogén és változatos karakterű városrészekkel rendelkezik.

A jellemző beépítési karakterek számbavétele azért fontos, hogy ezáltal egy-egy terület jellegzetességeit megállapítva közelebb jussunk az illeszkedés fogalmához és elvárás-rendszeréhez.

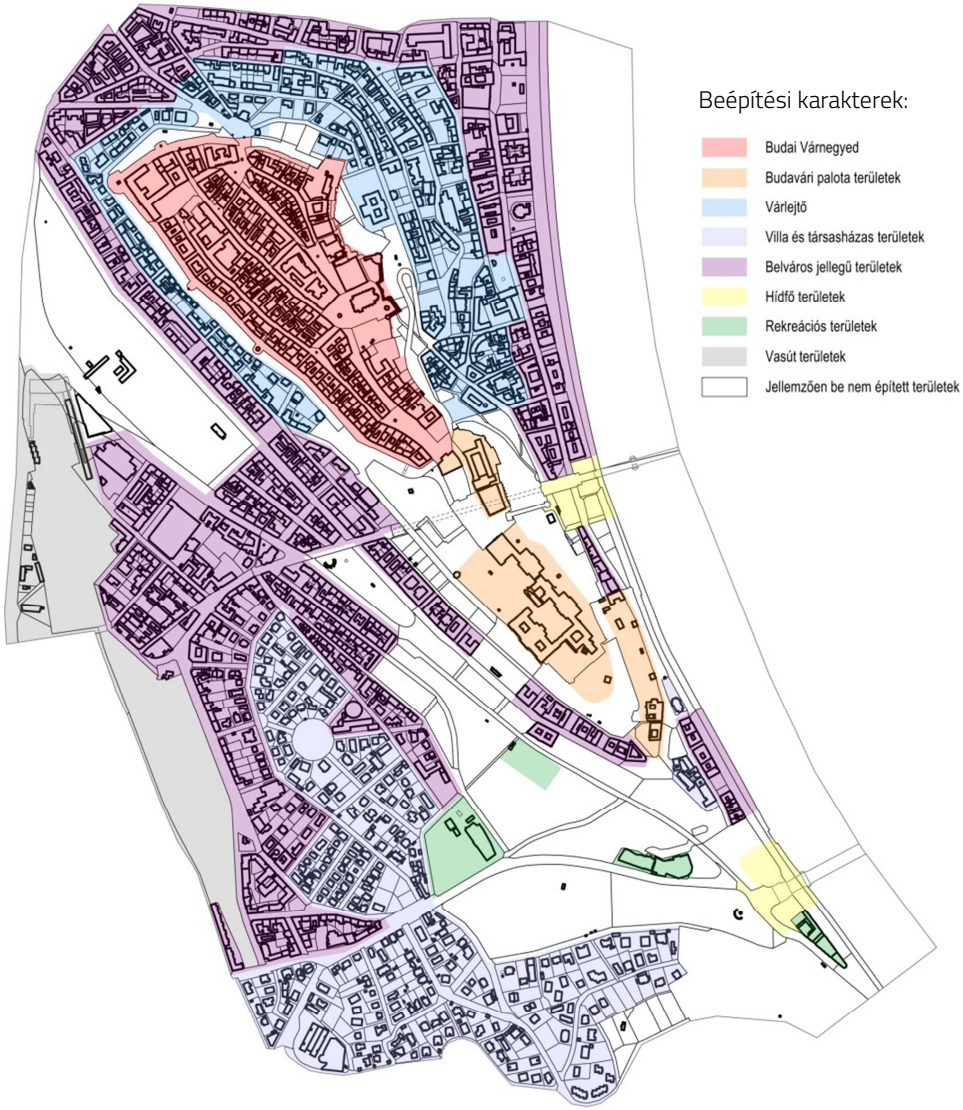

1. A rekreáció területei

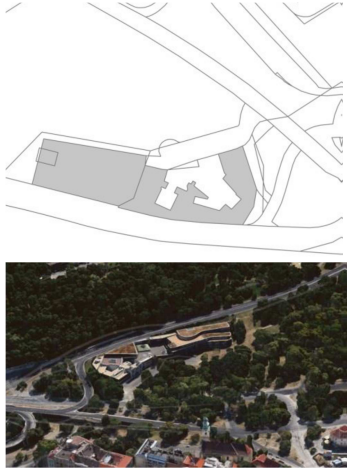

Településkarakter
- jellemzően szabadon álló beépítés
- laza beépítési intenzitás
- jellemzően fsz+1, fsz+2 szintmagasság
- jellemzően zöldterületek által határolt
- változatos domborzati viszonyok
- változatos építészeti karakter

Helyi sajátságok
- jó megközelíthetőség
- jellemzően a kerület déli részén található funkciók
- szigetszerű elhelyezkedés

Jellegzetes épülettípusok
- jellemzően fürdők, sport funkciók

2. Várlejtők

Településkarakter
- jellemzően zártsorú beépítés
- magas beépítési intenzítás
- jellemzően 1870-1950-ben épült épületek
- jellemzően F+4 – F+5 szintes épületek
- homogén építészeti megjelenés
- változatos terepviszonyok
- alacsony zöldfelületi intenzitás
- világörökségi terület

Helyi sajátságok
- domborzathoz alkalmazkodó változatos beépítés
- kialakult városszövet
- lakódominancia
- gépjármű elhelyezés nehézségei

Jellegzetes épülettípusok
- jellemzően magas tetős, társasházak, lakó funkcióval

3. A Vár területe

Településkarakter
- zártsorú beépítés
- magas beépítési intenzitás
- homogén építészeti megjelenés
- F+2 F+3 szintes épületek
- sík terület
- jellemzően az 1870-es évek előtt épült épületek

Helyi sajátságok
- korlátozott gépjárműforgalom
- történelmi városszövet
- Világörökségi terület, Budavári Palota
- dunai panoráma

Jellegzetes épülettípusok
- jellemzően magas tetős, társasházak, lakó funkcióval

4. Palota és vár területek

Településkarakter
- jellemzően 1870 előtt épült
- heterogén építészeti megjelenés
- kimagasló építészeti érték
- történelmi városszerkezet, Világörökségi terület
- Világörökségi terület

Helyi sajátságok
- kiemelkedő kulturális és turisztikai központ
- korlátozott megközelíthetőség
- dunai panoráma

Jellegzetes épülettípusok
- gótikus, barokk, reneszánsz építészeti stílusjegyek
- kulturális intézményi funkciók

5. Villa és társasházi területek

Településkarakter
- jellemzően szabadon álló beépítés
- közepes beépítési intenzitás
- zölddel tagolt térfalak
- jellemzően F+1 – F+2 szintes épületek
- változatos terepviszonyok

Helyi sajátságok
- magas zöldfelületi intenzitás
- kialakult városszövet
- jellemzően lakó-, elszórtan intézményi funkciók

Jellegzetes épülettípusok
- jellemzően magas tetős villaépületek és többlakásos társasházak

7. Hídfő területek

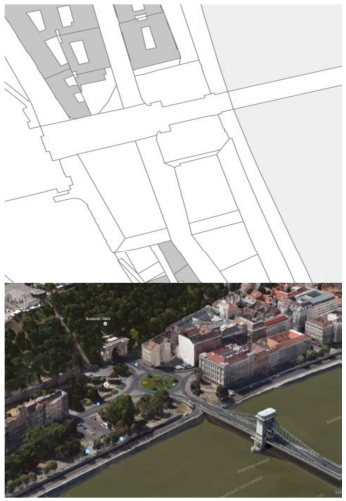

Településkarakter
- jellemzően zöldterület
- épített és természetes térfalak
- közlekedési területek dominanciája
- változatos téralakulatok
- Világörökségi terület

Helyi sajátságok
- jól megközelíthető Duna part
- jellemzően zajos környezet

Jellegzetes épülettípusok
- a térfalak jellemzően magas tetős lakóépületek eltérő földszinti funkcióval

6. Belvárosi karakterű területek

Településkarakter
- zártsorú beépítés
- magas beépítési intenzitás
- jellemzően F+4 – F+5 szintes épületek
- alacsony zöldfelületi intenzitás
- változatos építészeti megjelenés
- sík terület
- Világörökségi terület

Helyi sajátságok
- Duna part közelsége
- kialakult városszövet
- gépjármű elhelyezés nehézségei

Jellegzetes épülettípusok
- hagyományos építéstechnológiával készült magas tetős lakóépületek
- domináns lakófunkció, eltérő földszinti funkcióval

8. Vasúti területek

Településkarakter
- jellemzően szabadon álló beépítés
- alacsony beépítési intenzitás
- jelentős elválasztó hatás
- alacsony zöldfelületi intenzitás
- hiányzó térfalak
- jellemzően sík terület
- városszövetben szigetszerű megjelenés

Helyi sajátságok
- jó megközelíthetőség,
- kedvezőtlen látvány
- alulhasznosított területek jelentős mértéke
- jellemzően zajos környezet

Jellegzetes épülettípusok
- jellemzően vasúti funkcióhoz kapcsolódó kiszolgáló és üzemi épületek
- leromlott állagú épületek

2.2.4. A különböző építészeti stílusok elemei

A terület első ismert építési korszaka a **gótika** kora volt. Az ekkor épült polgárváros a maihoz képest magasabb – két-, három-, vagy többemeletes átlagú – volt, valamint a mai városi szövethez képest sűrűbb és kevésbé áttekinthető is; az épületek felfelé tipikusan konzolosan „bővültek"; udvaraik is részben be voltak épülve. Ekkoriban épülhettek ki a természetes barlangjáratokhoz kapcsolódó többszintes épített pincerendszerek. Viszonylagos egységben megmaradt gótikus ház a vár polgárvárosi területén kevés van; ilyen például az Országház u. 18. és 20. számú épület.

A terület **reneszánsz** részletei csekélyebb számúak. E kor építészeti gyakorlata – szerkezetében – alig tért el a korábbitól, illetve annak szerves folytatása volt. A reneszánsz emlékek inkább a királyi palotára jellemzőek. E korszak emlékei ma is előtűnnek toldalékok, átalakítások, kőtöredékek, nyíláskeretezések formájában. Felbukkanásuk lehetséges a Vár, Viziváros és Krisztinaváros területén.

A **török kor** emlékeinek két nagy központja a Rác és a Rudas fürdő. E korszak épített emlékei csekély számban maradtak fenn, mert ez a háború időszaka volt, ismétlődő ostromokkal. A palotarész erősen megrongálódott, épületei kiégtek. A törökök építési gyakorlata nem sokban különbözött a korábbi építésektől. A török kor utáni időszak kevés épített emléke a megmaradt falmegerősítések, toldások általában igénytelen beavatkozásokra utalnak.

A **barokk** korban alakult ki a vár és a város napjainkban is látható arculata. A polgári város épületállománya ekkor épült fel, nagyrészt a korábbi telekosztáson és a korábbi házak maradványainak felhasználásával. A leginkább észrevehető általános változás a várban az épületek szintszám emelkedése volt; a bontási törmelékek helyenként csaknem egy teljes lakóházi szinttel emelték az utcák szintmagasságát. E korszakból már sok teljes, eredeti formájában azonosítható lakóház maradt fenn.

A 19. század elején a **klasszicizmus** építési gyakorlata hátat fordított a barokknak. A homlokzatokról eltűntek a kitett tagozatok, a sima falfelületek gyakran festetlen fehérek maradtak, a barokk színessége visszavonult a bejárati előterekbe. Az épületek továbbra is hosszfalas módon, kő-tégla falazattal épültek, ám az előterekben megjelentek a lapos, szegmensíves boltozatok, a földszinti terek felett pedig inkább kosáríves metszetű boltozatokat építettek be, fiókdongákkal.

Úri utca 13. szám alatti műemléki védettségű lakóépület a 18. században épült jelentős középkori maradványok felhasználásával. A homlokzatot a műemléki kutatások végeztével középkori és barokk részleteinek egyidejű bemutatásával állították helyre.

Az emeleti ablakok a barokk újjáépítés emlékei, köztük csak csonkjaikban tűnnek fel a korábbi, középkori ablakok. A homlokzatot a helyreállított kváderköveket utánzó festés díszíti. A címertartó oroszlán az építtetők rangos voltára utal.

A **romantika** építészete a 19. század közepén alig érintette a Várat és környékét. A romantika építési gyakorlata nem különbözött a klasszicizmus koráétól. Az utána következő - az építészek által inkább eklektikának, a művészettörténészek által viszont többnyire historizálónak nevezett - korszak kb. 1865-1885 között döntő változást hozott az építési gyakorlatban. Az 1890-es évektől elterjedt az építésben a beton, az 1910-es években pedig a vasbeton is. A tipikus eklektikus épület több emeletes volt, falainak tagolása és falnyílásainak keretezése a kor reneszánsz alapú mintakönyvei alapján készült.

A **historizáló** építészet korában, vagyis az 1865-1920 közötti korszakban kevés épületet emeltek a Vár polgári részén. A néhány ekkori épület – Tárnok u. 2., 20., 22-24., Hajadon u. 2. – szerencsétlen módon bontotta meg a polgárváros építészeti egyensúlyát. Csak a Polgárváros déli részén, a Dísz tér körül nem bomlott meg az építési egyensúly, itt épült a Honvédelmi Minisztérium- Főhadparancsnokság együttese, a két oldalt szomszédos Dísz tér 1-2, illetve 16. számú házakkal együtt, stílusban és léptékben egységes „karéjt" képez.
A kerület Váron kívüli területének építészeti arculatát meghatározta az eklektikus építészet. Nagyobb egységes épület-együttesek jöttek létre a Fő utca, Batthyányi utca. Lánchíd utca, Alagút utca és Mészáros utca környékén, valamint a Tabán keleti részén és az Erzsébet híd budai hídfőjének környékén is.

Az **1910-es években** jelent meg az épületekben a vasbeton merevítés – a koszorú. Az Ekkor korszerű szerkezetekkel a budai főútvonalak mentén bérházakat, a Naphegyen és a Tabánban premodern villákat emeltek.

Az I. kerületből a Várat a **20. század** közepének építészeti irányzatai nagyrészt elkerülték. A második világháború azonban szörnyű pusztítást végzett a Várban. A megmaradt házállományt 1950-1970 között restaurálták, kiegészítették kiváló műemlékes szakemberek közreműködésével. Az 1960-as évekig olykor az új tetőszékeket is a 18-19. századi építő gyakorlat szellemében építettek fel. A kerület többi területén azért találhatók építészettörténetileg jelentős alkotások a 20. sz. második feléből is.

2.3. Népesség

A 3,41 km² területű I. kerület népessége a legutóbbi (2014-es) adatok szerint 24.679 fő volt, 7394 fő/km²-es népsűrűségével a főváros közepes laksűrűségű kerülete, így elmarad a pesti belső kerületek zsúfoltságától (pl. az V. kerületben 10.481 fő/km², a VI. kerületben 17.905 fő/km² vagy a VII. kerületben 29.357 fő/km² a népsűrűség).
A lakónépesség 1,8%-a vallotta magát a német nemzetiséghez tartozónak a kerületben, a többi nemzetiség – pl. cigány, román, szlovák, orosz – részaránya 0,4% alatt van. A lakosság körében magasabb mind az érettségizettek (86 %), mind a diplomások (55 %) aránya a budapesti és az országos átlagnál. A családok 57%-a gyermekes, míg Budapesten 63%-a. Az regisztrált munkanélküliek aránya egyike a legalacsonyabb értékeknek Budapesten (7,9%) Az adóhatóság 2012. évi adatai alapján megállapítható, hogy az egy adózóra jutó átlag havi jövedelem 209.559 forint volt, a kerületi lakosok jövedelmi viszonyai tehát kedvezőnek tekinthetők országos és budapesti viszonylatban. Az életminőség alakulásának fontos információhordozója a kerületi lakásállomány, valamint a kerületben található lakások összetétele, minősége. A kerületi lakásállományt 16.971 db lakás alkotja (2012). Ezzel a nagyságrenddel az I. kerület inkább a kisebb lakásállománnyal rendelkező kerületek közé sorolható Budapesten. A kerületben lévő lakásállomány többsége nagy értékű: az épületek egy része védettséget élvez, de az állomány többi része is sokszor jelentős építészeti értéket képvisel. A teljes lakásállomány kb. 9%-a önkormányzati tulajdonban van, amely főként a Várban és a Víziárosban koncentrálódik.

A Központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatása alapján megállapítható, hogy Budapest I. kerületében nem található szegregált terület (a szegregáció társadalmi távolságtartást jelent, amely többnyire fizikai elkülönülésben fejeződik ki).

A közbiztonság fenntartása kiemelt fontosságú a kerület számára, hisz a helyi látnivalók szinte egész évben ide vonzzák a látogatókat. A közbiztonság magas szintű megvalósítása egyben az életminőség mérőfoka is, és ha az itt élők biztonságban érzik magukat, akkor az egyben a helyi identitástudat erősödésével is együtt jár.

A kerületi lakosok lokálpatriotizmusa átlagot meghaladó, szeretik lakóhelyüket és büszkék az őket körülvevő értékekre.

2.4. Kultúra

Az I. kerület vonzerejét nem csupán a műemléki környezet és az egyedülálló városképi látvány teszi kimagaslóvá a főváros más kerületeihez képest, hanem a múzeumok, kulturális létesítmények és egyéb kulturális intézmények kimagasló száma is jelentősen közrejátszik benne. A Várnegyed, a kerület kulturális központja, a turisták kedvelt látogatási helye. Emellett jelentős számban találhatunk kulturális intézményeket a Víziváros, Tabán, Gellért-hegy és a Krisztinaváros területén is.

Az I. kerületben található múzeumok közül a legnevezetesebbek a Vár területén:

- A Budapesti Történeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria (városligeti kiköltözéséig) a Palota épületegyüttesében kapott helyet,
- A Telefónia Múzeum (Úri utca 49.),
- A Hadtörténeti Intézet és Múzeum (Kapisztrán tér 2-4.) a vár polgárvárosi részén található,
- Sziklakórház (Lovas út 4/c) egykori titkos katonai kórház és atombunker.

A Vár területén kívül a

- Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár (Apród utca 1-3.),
- Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet (Krisztina körút 57.) kapott helyet.

A múzeumok mellett jelentős számban képviseltetik magukat a könyvtárak. A legjelentősebbek, amelyek nem csupán lokális, hanem országos szinten is kiemelkedőek:

- Országos Széchényi Könyvtár a Palota épületegyüttesében
- Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ (Attila út 93.)
- Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtört. Könyvtár és Térképtár Hadtört. Könyvtár Hadtörténeti Múzeum Könyvgyűjteménye (Kapisztrán tér 2-4.)
- Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára (Bécsi kapu tér 2-4.)

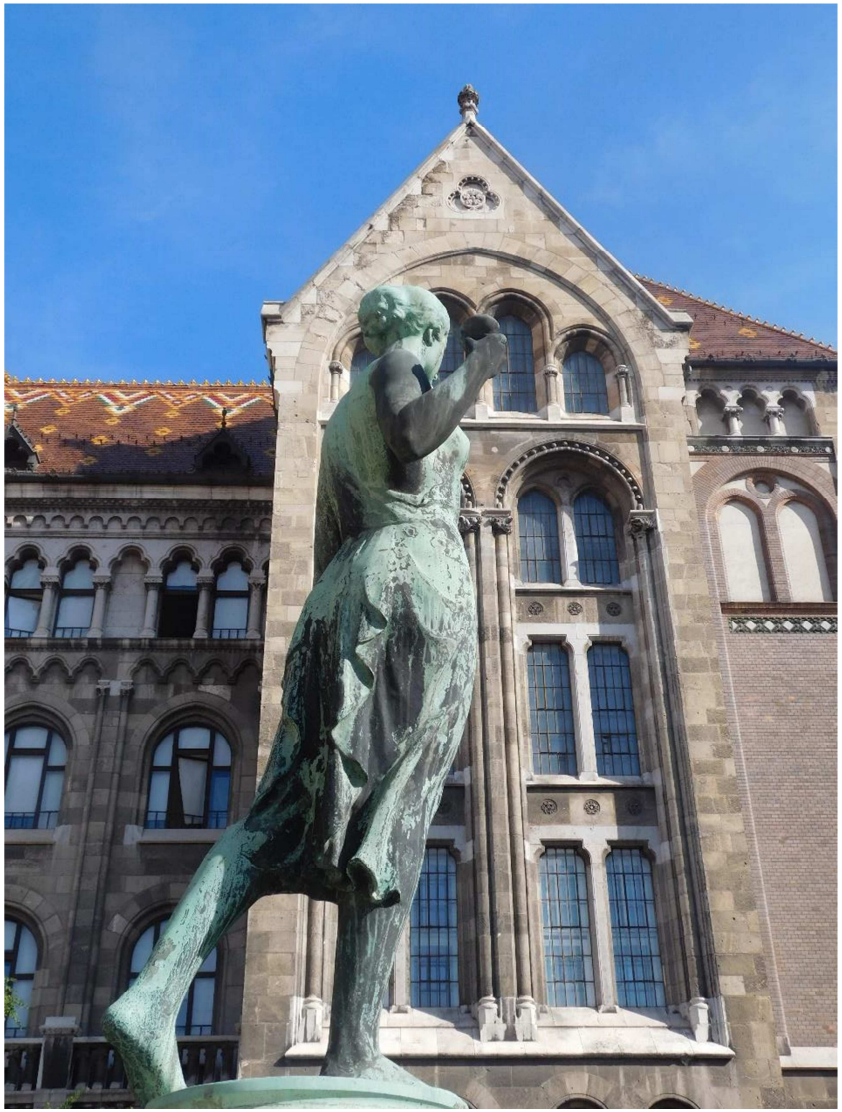

Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára homlokzatrészlete, a kép előterében a Kazinczy-emlékkút női alakjával

A legnagyobb színházi létesítmények egyike a fővárosban az 1890-es években épült Budai Vigadó (Corvin tér 8.), amely napjainkban a Hagyományok Házának ad otthont.

Az I. kerület egyéb, kulturális intézményei:

- A Tabán Helytörténeti Kiállítás és Dokumentációs Központ 2002-ben nyílt meg a legrégebbi tabáni műemlék épületegyüttesben, az úgynevezett Virág Benedek házban.
- Borsos Miklós Emlékmúzeum (Úri u. 6.)
- Várnegyed Galéria (Batthyány u. 6.)
- Várfok Galéria és a Várfok utcai Kortárs Művészeti Galéria

Egyéb látványosságok közül kiemelendő a Várbarlang, mind természetes üregeivel, mind épített pincéivel.

2.5. Turizmus és sport

Budapest a 2011-es adatok alapján éves 4 376 900 turistájával Európa és a világ egyik jelentős turisztikai célpontja. Ebben kiemelkedő szerepe van a Világörökségi rangnak, a nagyszámú klasszicista és az egyedien magyaros szecessziós épületeknek, az egységes városképnek és a szolgáltatások színvonalának. A budai várnegyed főbb látnivalói: Sándor-palota, Budavári Palota, Szent György tér, Magyar Nemzeti Galéria, Budapesti Történeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Magyar Országos Levéltár, Telefónia Múzeum, Arany Sas Patika Múzeum, Halászbástya, Mátyás-templom, Budavári evangélikus templom, Mária Magdolna-templom, Zsidó imaház, Sziklakórház, Táncsics börtön, Budavári nagy rondella, István-torony, Buzogánytorony, Fehérvári rondella, Esztergomi rondella, Budavári Sikló, Dísz tér, Szentháromság tér és Szentháromság-szobor, Régi budai városháza, történelmi lakónegyed, gótikus lakóházak, Tóth Árpád sétány, Bécsi kapu tér és Bécsi kapu, és a felsorolás szinte vég nélkül folytatható.

Néha nem könnyű feladat a turizmus és lakosság elvárásainak összeegyeztetése, mindenképpen elkerülendő a skanzenné válás, meg kell tartani az élhető településkaraktert. Ennek több eleme (alapellátás megteremtése) mellett felemlíthető a lakosságot kiszolgáló sportolási lehetőségek biztosítása, melyhez jó adottságokkal rendelkezünk: a budai hegyvidék igen kedvelt a túrázók körében, még megfelelő időjárás esetén élénk téli sportélet is zajlik a hegyoldalakon. Idetartoznak a kerület sportolásra alkalmas parkjai is, a Vérmező, a Tabán,a Czakó utcai Sport- és Szabadidőközpont, valamint a több pályás teniszközpont a Krisztina körút mentén.

2.6. Közlekedés

Budapest az ország közlekedési vérkeringésének a centruma. Innen indulnak sugaras irányba a vasúti és a közúti fővonalak (a Clark Ádám téren található „0" kilométerkő az országos úthálózat origója), összeköttetést teremtve az ország megyéivel és Európa jelentős nagyvárosaival. A város legrégibb pályaudvara kerületünkben található, igaz modern köntösben: ez a Déli pályaudvar, bár a vasúti hálózat jelenleg felszín felett vezetett nyomvonalai alapvetően megosztó hatásúak, hiszen városrészeket választanak el egymástól.

Három metróállomás is szolgálja a budai oldal közösségi közlekedését: a Déli pályaudvar, a Batthyány tér és a kerület északi határán kívül eső Széll Kálmán téri megálló.
A Szentendrei HÉV-vonal végállomása a Batthyány téren található, ezáltal agglomerációs kapcsolati szerepet is betölt. Turistalátványosságként itt található a sikló. A közúti forgalomban is jelentős szerepünk van, sok buszjárat végállomása található a Batthyány téren és a Széll Kálmán téren. A kerületet öt É-D-i tengelyű fővárosi főútvonal terheli a kerülettő jobbára független közlekedési útként.

A Főváros kerékpáros közlekedése a kedvezőtlen infrastrukturális helyzet ellenére jelentős fejlődésen ment keresztül az elmúlt években. Becslések szerint egy átlagos hétköznapon 1-2% között van a kerékpáros forgalom aránya; a kerékpárhasználat az utóbbi években jelentősen megnőtt, néha konfliktust okozva a gyalogosforgalommal.

A Dunai hidak (köztük a kerületünkben lévő hídlábbal rendelkező Lánchíd és Erzsébet híd) nem csak közlekedési szerepet töltenek be, hanem városképi jelentőségűek, önmagukban is művészeti alkotások. A vízi közlekedés is erősíti az agglomerációs kapcsolatokat. A Duna, mint a fővárost kettészelő természetes vízi közlekedési útvonal tömegközlekedési és rekreációs-turisztikai szempontból egyelőre alulhasznosított. A nemzetközi hajóforgalom az északi és déli Duna-szakaszt egyaránt igénybe veszi. A dunai hajózás szerepe jelenleg minimális a városkörnyéki és városon belüli tömegközlekedési kapcsolatok biztosításában, a folyami hajózásban rejlő lehetőségeket kiaknázva viszonylag csekély költséggel megvalósítható az agglomeráció és Budapest belvárosának gyors és menetrendszerű összeköttetése. Ezen céloktól vezérelve készült el nemrég a Várkert bazár hajóállomás.

2.7. Zöldterületek és természeti értékek

A zöldfelületek, a természeti értékek, illetve a kikapcsolódásra alkalmas városi zöldterületek megléte jelentős mértékben növeli az élhető város feltételeinek javítását, egyben az életminőség objektíven is értelmezhető mérőszámai. A kis alapterület ellenére rendkívül jó adottságokkal bír az I. kerület egyrészt a meglévő közparkok, zöld közterek, fasorok, másrészt a nagy összefüggő, részben természetvédelem alatt álló zöldterületek miatt.

Az egy főre jutó zöldfelület nagysága kb. 25 négyzetméter, ez az érték a belső kerületekéhez képest kimagasló. A kerület területének közel 18 %-a, azaz 60 ha tartozik zöldterületi övezetbe. Rekreációs szempontból a kerületben a közparkok, közkertek a meghatározóak, ezek elemei korlátlan közhasználattal bírnak. A közhasználat elől elzárt, vagy korlátozott közhasználatú területek szintén fontos strukturális alkotórészei a zöldterületeknek.

A zöldfelületi rendszer legjelentősebb területi elemei:

- Gellért-hegy parkja (városi park) és természeti védettségű területei
- Vérmező és a Tabán parkterülete (közpark)
- Horváth-kert, Döbrentei tér /Erzsébet-híd hídfő térsége (közkertek)
- Naphegy tér, Szilágyi Dezső tér (közkertek)
- Vár alatti kertek / Európa liget és a „várszoknya" (közkertek)
- Várkert-bazár (intézménykert)

Gellért-hegyen élő fokozottan védett növények: közönséges csikófark (Ephedra distachya), sárgás habszegfű (Silene flavescens)

A **Gellért-hegy** oldalát nagykiterjedésű zöldfelület borítja, amely országos jelentőségű védett természeti terület. A hegy, a Várhegy mellett, a budai panoráma meghatározó eleme, fontos turisztikai célpont, mivel kilátási magaslati pont. Ez a főváros leglátogatottabb és egyben legterheltebb természetvédelmi területe, mely meghatározó jelentőséggel bír, „egy darab" természetet behozva a belső városrészbe. Természeti és zöldfelületi értékei mellett épített elemeket is találunk a parkban: egy 80.000 m3-es víztározót és a névadó Gellért püspök szobrát.
A **Vérmező**, amely jelenleg városi park, a második világháború előtt katonai gyakorlótér volt, majd törmelékkel töltötték fel és parkosították. A parkban több szobor és játszótér is megtalálható, a napozórétet napszakonkénti váltásban kutyások és családok veszik birtokukba.
A **Horváth-kert** az Attila út és a Krisztina körút közti sáv jelentős zöldfelülete. A komplex szolgáltatásokat nyújtó, közkedvelt parkban található játszótér is, növényállománya több idős egyedet tartalmaz.
A **Tabán közparkja** a Gellért-hegyi parkhoz kapcsolódó zöldfelület. A több idősebb, értékes faegyedet tartalmazó park a helyi és a térségi lakosságnak rekreációs igényeit elégíti ki. A park és a hozzá kapcsolódó intézmény több játszóteret és sportpályát (focipálya, teniszpályák) foglal magába.

A Fő utcára fűződik fel több tér, amelyek átjárást biztosítanak a Duna menti korzóra. Ilyenek a Szilágyi Dezső tér, a Batthyány tér, és a korzóhoz kapcsolódó térként foghatjuk fel a Döbrentei teret is.
A Nap-hegy és a Gellért-hegy területén magas zöldfelületi arányú lakótelkek találhatók, amelyek a kerület klimatikus viszonyainak javításában is jelentős szerepet töltenek be.
A kerület arculatában megkülönböztetett figyelmet érdemel több fasor, ilyen az Attila út, Krisztina körút, Lovas út, Palota út, Tóth árpád sétány és rakparti sétány.
A kerületben több mint 20 játszótér van, melyek rekreációs szerepet is betöltenek.

Két fővárosi jelentőségű meleg vizű karsztvízforrás-csoport is található a kerületben: a Rudas és a Rácz gyógyfürdő forrásai. A Várhegy és Naphegy kőzetében tárolt rés- és hasadékvíz több helyen is felszínre tör (Hunfalvy-forrás és Kristály-forrás). A Lovas utcában talajvíz által táplált forrás található.

A Budai Vár alatti 4 km hosszú üreg- és barlangrendszer természetes úton alakult ki, ám a történelem folyamán az emberi tevékenységek folyamatosan formálták, különböző módon vették igénybe és hasznosították.

ÖRÖKSÉGÜNK

Fortuna utca 6. szám alatti klasszicista stílusú lakóépület kapuján fafaragású dombormű Cupido fekvő alakjával

Az I. kerületi polgárok identitását nagymértékben meghatározza, hogy a magyar történelem és kultúra szempontjából kiemelt környezetben élnek, ahol az épületállomány jelentős része kulturális és építészeti örökségünk értékes eleme, ezért hajlamosak minden régi épületet műemléknek tekinteni. Természetesen a jogszabályok ennél pontosabban, illetve kategóriákra bontva határozzák meg a védendő értékeket.
Védett épületben, környezetben élni nem csak kiváltság, de felelősség is a jövő nemzedéke felé, ezért építési munka tervezésekor előzetesen mindig egyeztessünk az Önkormányzattal az esetleges védettségekről, lehetőségekről és a teendőkről.
A település épített értékei – tulajdonosformára tekintet nélkül – a nemzet kulturális kincsének része, ezért megóvásuk, fenntartásuk, jelentőségükhöz méltó használatuk és megfelelő bemutatásuk közérdek.

Kerületünket történelmi múltja és kiváló építési minősége folytán többféle, néha egymással átfedésben lévő védettség érinti.

A következőkben számba vesszük a védettségek fajtáit.

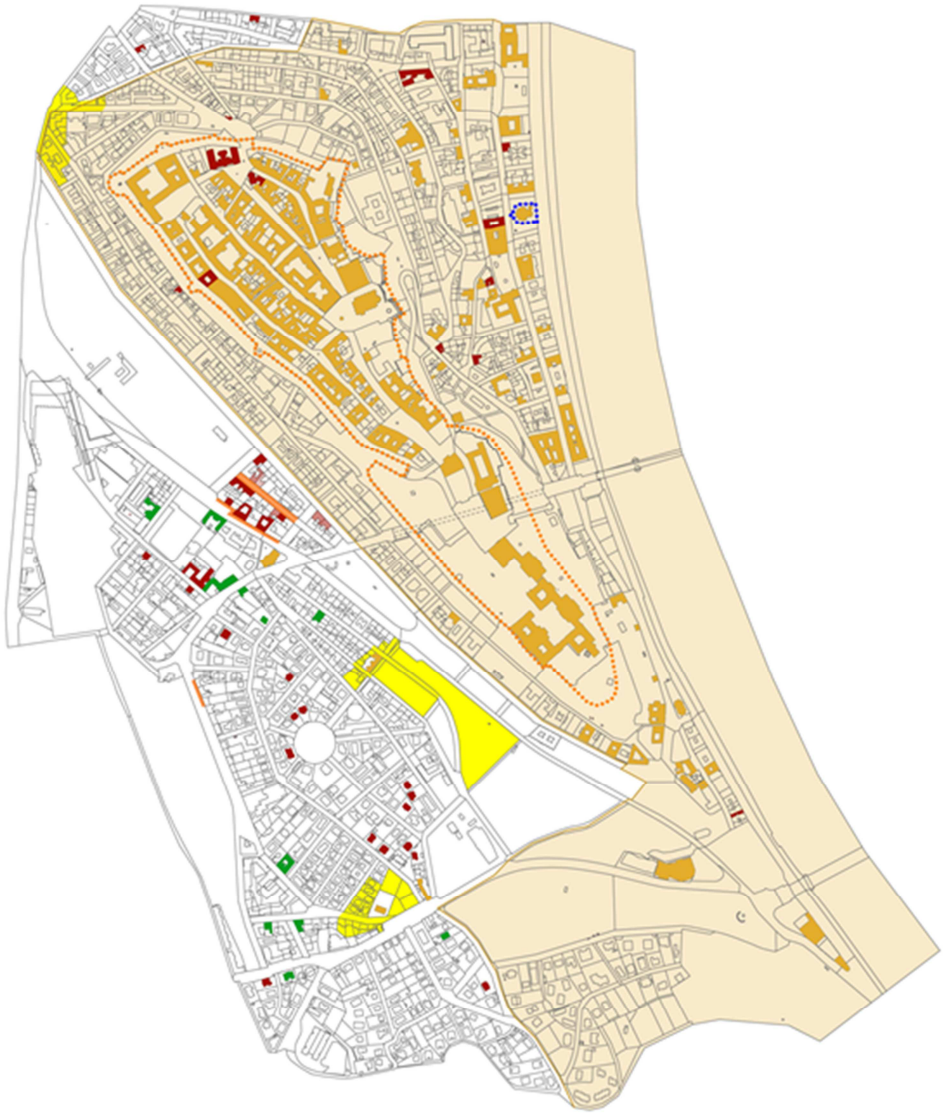

Védett építészeti értékek, területek:

- Világörökségi terület, műemléki jelentőségű terület (MJT)
- Műemléki egyedi védettség
- Fővárosi védettség
- Kerületi helyi védett épület
- Kerületi helyi védett homlokzat
- Kerületi helyi védett épületrész
- Kerületi helyi védett látvány
- Műemléki környezet
- Nemzeti emlékhely
- Történelmi emlékhely

3.1. Világörökség

1987-ben a Duna-partok és a Budai Várnegyed lett világörökségi helyszín, majd 2002-ben ezt a helyszínt kibővítették az Andrássy úttal.
1972. november 16-án született meg az ez idáig legjelentősebb eszköz földünk egyetemes természeti és kulturális értékeinek megőrzésére: az UNESCO Világörökség Egyezménye. Az Egyezmény olyan egyedülálló jogi eszköz, amely globális felelősségvállalást tesz lehetővé a világ kulturális és természeti értékeinek megóvásáért. Az UNESCO (az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) az ICOMOS-szal (Műemlékek és Történeti Együttesek Nemzetközi Tanácsa) együttműködve dolgozta ki az egyezményt a kulturális örökség védelmére. Egy 1965-ös, washingtoni konferencián született meg a „World Heritage" azaz világörökség fogalom. Az Egyesült Nemzetek 1972-es stockholmi konferenciáján a résztvevő államok egyhangúan döntöttek a szövegjavaslatról, amelyet az UNESCO Közgyűlése „Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről" címen még ugyanebben az évben elfogadott. Az Egyezmény ratifikálása után 1978-ban vették fel az első helyszíneket a Világörökségi Listára.

A világörökség egyezmény azóta – részes államai számát tekintve – a világ egyik legelfogadottabb és legsikeresebb nemzetközi egyezményévé nőtte ki magát: 1972 óta már 191 állam csatlakozott hozzá.
Idézet a ránk vonatkozó világörökségi méltatásból: „A Duna által kettészelt, a hegyes-völgyes és a síkvidéki oldalra osztott és a folyón átívelő karcsú hidak sorával összekötött Budapest egyedi panorámát nyújt. A folyó két partján feltáruló városi táj építészeti alkotásaiban a magyar főváros történetének meghatározó időszakai jelennek meg. Az 1872–1873-ban három településből egyesített Budapest ötven év alatt világ- várossá fejlődött, megőrizve az egykori Pest és Buda települések szerkezeti sajátosságait: a Budai Várnegyed karakteres, barokk-kori köntöse alatt is érzékelhetően középkori meghatározottságú különállását, valamint a pesti oldal nagyvonalú, gyűrűs-sugaras városszerkezetébe illeszkedő, nagy kiterjedésű, kiemelkedő jelentőségű középületekkel gazdagított, egyedülállóan egységes, historizáló és szecessziós építészetét, amelynek kiemelkedő része az Andrássy út és környezete."

A Duna-partok panorámája, mint védett látvány, jelentős mértékben érinti kerületünket: A változatos morfológiai adottságú természeti környezet (a részben erdők borította Gellért-hegy és a Budai-hegyek, a széles Duna folyam a szigeteivel, a lankásan emelkedő Pesti-síkság) valamint az itt élő társadalom egyedülálló találkozását és harmóniáját példázza nagyszabású mérnöki alkotásaival (hidak sorozata, rakpartok a budai és pesti oldalon) és kiemelkedő középületeivel. A Margit hídtól a Szabadság hídig terjedő világörökségi terület a budai oldalon magában foglalja a Budai Várnegyed épületegyüttesét a középkori szerkezetét máig őrző polgári városrésszel, a Mátyás-templommal és a Halászbástyával, valamint a Budavári Palotával. A város panorámájának részei a Budát és Pestet összekötő hidak, melyekből négy tartozik a világörökségi területhez: a Margit híd, a Széchenyi lánchíd (Buda és Pest első kőhídja), az Erzsébet híd és a Szabadság híd.

A Budai Várnegyed együttese teljes terjedelmével a Világörökség része:
A történeti várfalakkal és a várszoknyával körbevett Várnegyed műemléki építészeti együttesét az egykori királyi palota és a hozzá csatlakozó történeti polgári városrész alkotja.

A Várnegyed központjában áll a Nagyboldogasszony, ismertebb nevén Mátyás-templom, több magyar király koronázó helye, melyet a 19. század végén neogót stílusban alakítottak át, Schulek Frigyes tervei szerint. Szintén az ő tervei alapján épült a Halászbástya az egykori budai várfalak helyén 1895 és 1902 között, neoromán stílusban. A Budavári (egykori királyi) Palota az ország egyik legjelentősebb kulturális központja: épületeiben található a középkori várrészeket magába foglaló Budapesti Történeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Galéria.

A kerület északi részén található **Világörökségi várományos helyszín** a római limes magyarországi szakasza, a Ripa Pannonica. 2007 őszén Magyarország kulturális minisztériuma döntött, hogy az ország területén lévő limes-szakaszokat jelölik a világörökségi címre. A „Danube Limes" projekt fő célja a magyar és szlovák limes-szakaszok védelme és fejlesztése a világörökségi nevezés által.

3.2. Műemléki jelentőségű terület (MJT)

A budapesti Világörökségi területeket egy kormányrendelettel nyilvánították műemléki jelentőségű területté (ez a 7/2005. (III. 1.) NKÖM rendelet Budapest és Pannonhalma világörökségi helyszíneinek műemléki jelentőségű területté nyilvánításáról). Az I. kerület műemléki jelentőségű területe: a Budai Várnegyed teljes területe, a várlejtő az Attila úttól keletre, a teljes Víziváros a Csalogány utcától déli irányba, a Tabán a Kereszt utca – Hegyalja utca – Sánc utca vonaláig, valamint a Gellért–hegy a Sánc utca – Szirtes utca vonaláig, azaz a világörökség teljes területe.

A Műemléki jelentőségű terület (MJT) törvényi (2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről) meghatározása: „Műemléki jelentőségű területként kell védeni a település azon részét, amelynek jellegzetes szerkezete, beépítésének módja, összképe, a tájjal való kapcsolata, terei és utcaképei, építményeinek együttese összefüggő rendszert alkotva történelmi jelentőségű és ezért műemléki védelemre érdemes."

A védett területen álló épületek közterületről látható megjelenésére értelemszerűen szigorúbb előírások vonatkoznak, mint a kerület egyéb részein – függetlenül attól, hogy maga az épület áll-e egyedi védelem alatt. A területen már az építési, felújítási munkák tervezésének megkezdésekor előzetesen mindig tájékozódjunk az Önkormányzatnál, vagy az illetékes örökségvédelmi hatóságnál a vonatkozó előírásokról és elvárásokról.

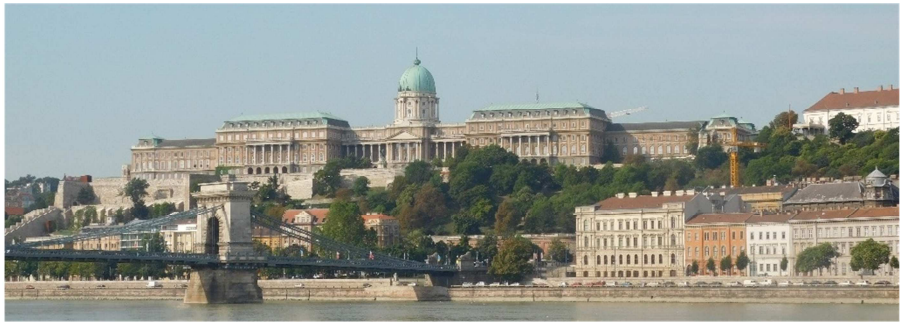

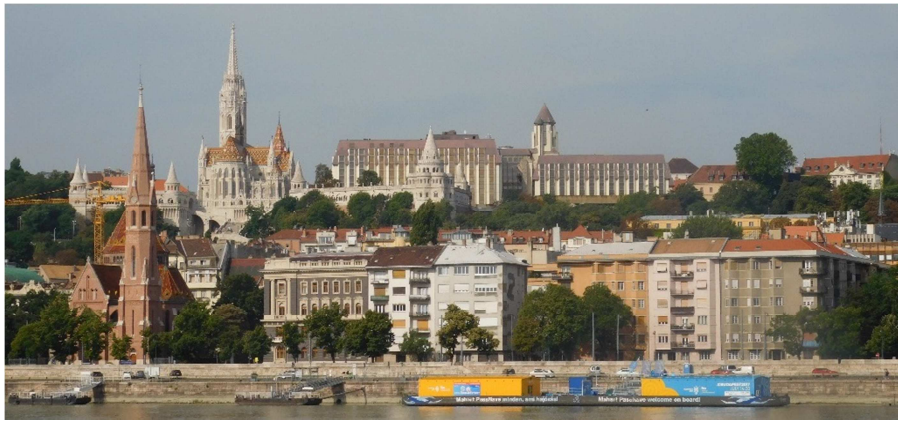

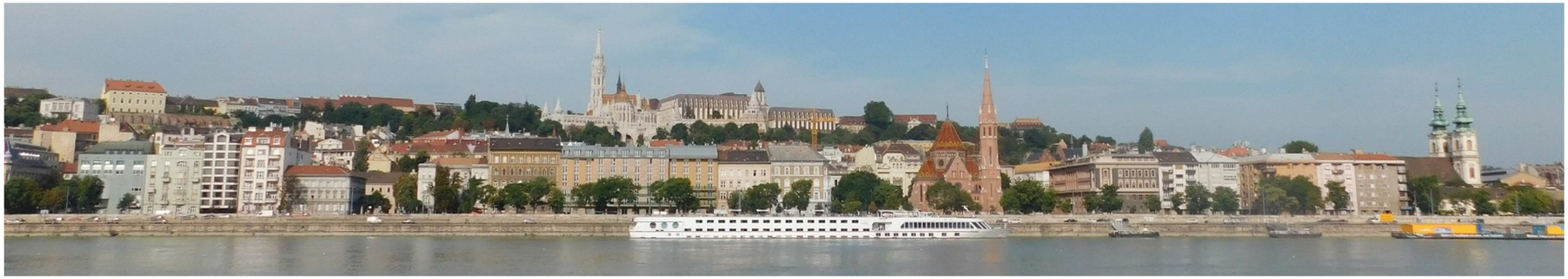

Az I. kerület védett látványa a Pestről nézve

3.3. Nemzeti emlékhely (Várnegyed)

A nemzeti emlékhelyek történelmünk legfontosabb helyszínei, az emlékezet egyszerre szimbolikus és valóságos terei. Bár gyakran fontos építészeti alkotások, nem elsősorban műemléki szempontok alapján számítanak jelentősnek, hanem kiemelkedő történelmi szerepük miatt. Lehetőséget nyújtanak arra, hogy a hozzájuk ellátogatók számára megtapasztalhatóvá tegyék a magyar történelem sorsfordító eseményeit, tragédiáit, de dicső pillanatait is.

Jelenleg tizennégy nemzeti emlékhely található az országban, amelyek jelentőségét az Országgyűlés törvénnyel ismerte el. A nemzeti emlékhelyek törvényi védelem alatt állnak (2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről).

Az I. kerületben nemzeti emlékhely a Budai Várnegyed, melynek lehatárolása: a várfalon belüli közterületek közül a Szentháromság tér, a Dísz tér és a Szent György tér; a Budai Vár (Királyi Palota) épülete; a Sándor-palota épülete; a Mátyás-templom épülete; a volt József-kaszárnya épülete; valamint a Hadtörténeti Intézet és Múzeum épülete.

Nyilvánvalóan a Budai Várnegyed nemzeti emlékhellyé válásának indoka a gazdag történelmi múlt, a folyamatos kapcsolódás nemzetünk meghatározó eseményeihez, a területen található szimbolikus épületek sora.

A Nemzeti örökség Intézete által a Szentháromság téren elhelyezett Nemzeti emlékhelyet megjelölő oszlop szövege a következő:

„A Várnegyed az Ország Fővárosának legrégibb és műemlékekben leggazdagabb része, világörökségi helyszín, 1247-től - az idegen megszállások idejétől eltekintve – a mindenkori magyar államigazgatási és politikai központja. A XX. század közepéig az uralkodók, illetve az államfő palotája, a miniszterelnökség és néhány minisztérium épülete, valamint számos ország külképviselete is itt volt.
Napjainkban a magyar állam kulturális és reprezentációs központjának tekinthető. Itt található többek között a köztársasági elnökhivatala, a Mátyástemplom, s a Budavári Palotában működő Országis Széchenyi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Galéria is.”

Szent István királyt ábrázoló bronzszobor (Stróbl Alajos 1906) a Mátyás templom mellett

Szent István király szobrának román stílusú mészkőből készült talapzata oszlopokkal, oroszlánokkal díszítve (Schulek Frigyes tervei alapján)

Szentháromság szoborcsoport a Szentháromság téren
(Ungelich Fülöp és Hörger Antal 1713)

3.4. Történelmi emlékhely

A történelmi emlékhely törvényi (2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről) meghatározása: „a nemzet vagy valamely velünk élő nemzetiség történelmében meghatározó jelentőséggel bíró helyszín, amelyet a Kormány rendelettel történelmi emlékhellyé nyilvánít".
A történelmi emlékhelyek olyan kiemelkedő jelentőségű épített vagy természeti helyszínek, amelyek nemzetünk, vagy valamely hazánkban élő nemzetiség történelmében meghatározó jelentőséggel bírnak, ahol az ország politikai vagy kulturális életét befolyásoló és ezért megemlékezésre alkalmas intézkedések történtek. A történelmi emlékhelyek az emlékezet olyan fontos helyszínei, amelyek nemzeti, felekezeti, regionális vagy kisebbségi szempontból kiemelkedőnek minősülnek. A történelmi emlékhelyet kormányrendeletben (303/2011. (XII.23.) Korm. rendelet a történelmi emlékhelyekről) határozzák meg. Az I. kerületben található történelmi emlékhely a **Szilágyi Dezső téri református templom.** A Kálvin téri templom utáni második legnagyobb fővárosi, és Buda első református templomát 1896-ban avatták fel. Az épület és bútorzata tervezője a magyarországi protestáns templomépítészet kiemelkedő alakja, Pecz Samu volt. A pentagon alaprajzú, vörös téglából épült zömök templomtest és a mellette álló karcsú, 62 méter magas torony a budai Duna part egyik Jellegzetes építménye. A neogótikus stílusú templom építését az ország egész református társadalma támogatta.

Szilágyi Dezső téri református templom a Vízivárosban (Pecz Samu tervei alapján)

A barna-sárga-zöld mázas cserepek a pécsi Zsolnay gyárban készültek.

3.5. Műemléki környezet

A kulturális örökségvédelemről szóló 2001. évi LXIV. törvény 39.§. (2) bekezdése szerint „A műemlék jogszabályban meghatározott környezete műemléki környezetnek minősül." Az egyes védett épületek konkrét környezetét a műemléket védetté nyilvánító rendelet írja le, ha nincs erre utalás a rendeletben, akkor műemléki környezet sincs.
Érdemes tudni, hogy az örökségvédelmi törvény hatálybalépése előtt (2001. július 10.) védetté nyilvánított műemlékek és műemléki jelentőségű területek környezete a törvény alapján műemléki környezetnek minősül, kivéve, ha azt a korábbi védetté nyilvánító döntés más területnagyságra állapította meg [2001. évi LXIV. tv. 90. §].

3.6. Műemlékek, nyilvántartott műemléki értékek

A műemlékvédelem (hasonlóan a helyi védelemhez) lehet területi és egyedi védelem. Az előzőekben már számba vettük a területi műemléki védelem bennünket érintő eseteit (műemléki jelentőségű terület és műemléki környezet), jelen fejezetben pedig az egyedi műemléki védelem intézményét ismertetjük.

Noha mindenki tudni véli, hogy mit jelent a műemlék, mégis érdemes törvényi (2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről) meghatározását ide idézni: „Műemléki érték: minden olyan építmény, történeti kert, történeti temetkezési hely, vagy sajátos terület, valamint ezek maradványa, továbbá azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a magyar nemzet vagy más közösség hovatartozás-tudata szempontjából országos jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék alkotórészeivel, tartozékaival és beépített berendezési tárgyaival együtt."

A műemlékké nyilvánítás folyamata az örökségvédelemért felelős miniszterhez tartozik. 2015 óta ez egy kétlépcsős folyamat, ahol először a műemléki értéket nyilvántartásba veszik („nyilvántartott műemléki érték"), és később ezt az értéket lehet jogszabállyal műemlékké nyilvánítani.

A kerületben több mint 240 védett értéket tartanak nyilván. Az egyedi országos védettség alatt álló épületeknél a legszélesebb az engedély köteles munkák köre és ezekre vonatkoznak a legszigorúbb előírások és tilalmak is, ezért minden tervezett külső és belső építési munkát megelőzően fel kell venni a kapcsolatot az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

3.7. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény határozza meg a nyilvántartott régészeti lelőhelyet és helyezi ezeket a törvény védelme alá.
Az I. kerület teljes területe nyilvántartott régészeti lelőhely (területi védettség), a Budai Várnegyed teljes egésze, a Víziváros, a Tabán és a Gellért-hegy részterületei pedig határozattal védett régészeti lelőhely területek (egyedi védettség). Földmunkával járó munka tervezésekor előzetesen tájékozódjuk az illetékes örökségvédelmi hatóság régészeti felügyelőjénél.

A Szent György tér délnyugati oldalán húzodó romterület

3.8. Természeti védettségek

3.8.1. A kerület élővilága

A **DUNA** a főváros vízszükségletének bázisa. Európa egyik legjelentősebb vízi útja, ezenkívül üdülési, sportolási és utazási lehetőségeket nyújt a nagyváros lakosságának. A Budapestet kettészelő Duna az épített környezet és az élővilág szempontjából is egyfajta elválasztó szerepet játszik. A budai oldalon lévő kerületek jellegét tekintve inkább lakó- és pihenőövezetek, míg a pesti oldal az ipar, a kereskedelem és a közigazgatás központja, egybeépülve nagy kiterjedésű lakónegyedekkel.

A **NÖVÉNYEK** tekintetében elmondható, hogy a parkok és a kialakított zöldterületek nagy része emberi kéz eredménye és folyamatosan változik. Van azonban a főváros mindkét oldalán olyan rész, ami különleges és említésre méltó élővilággal rendelkezik, és három olyan sziget is, mely a városhoz tartozik és élővilága eltér a nagyvárosi részekétől. A főváros számos parkja és zöld felületei közül három is a kerületben fekszik: a Vérmező, a Tabán és az élővilág szempontjából említésre méltó Gellért-hegy.
Budapest eredeti növényzete csak a hegyvidéki részen és csak igen részlegesen maradt meg, a város növényeinek elsöprő többsége már telepített. Ezekkel egyrészt az utak mellé ültetett fasorokban, másrészt a város parkjaiban lehet találkozni. Említésre méltó azonban a Gellért-hegyen (és Sas-hegyen) élő közönséges csikófark (Ephedra distachya), mely fokozottan védett gyógynövény. A Gellért-hegy másik ismert, és Magyarországon csak itt előforduló növénye a szintén fokozottan védett sárgás habszegfű (Silene flavescens).

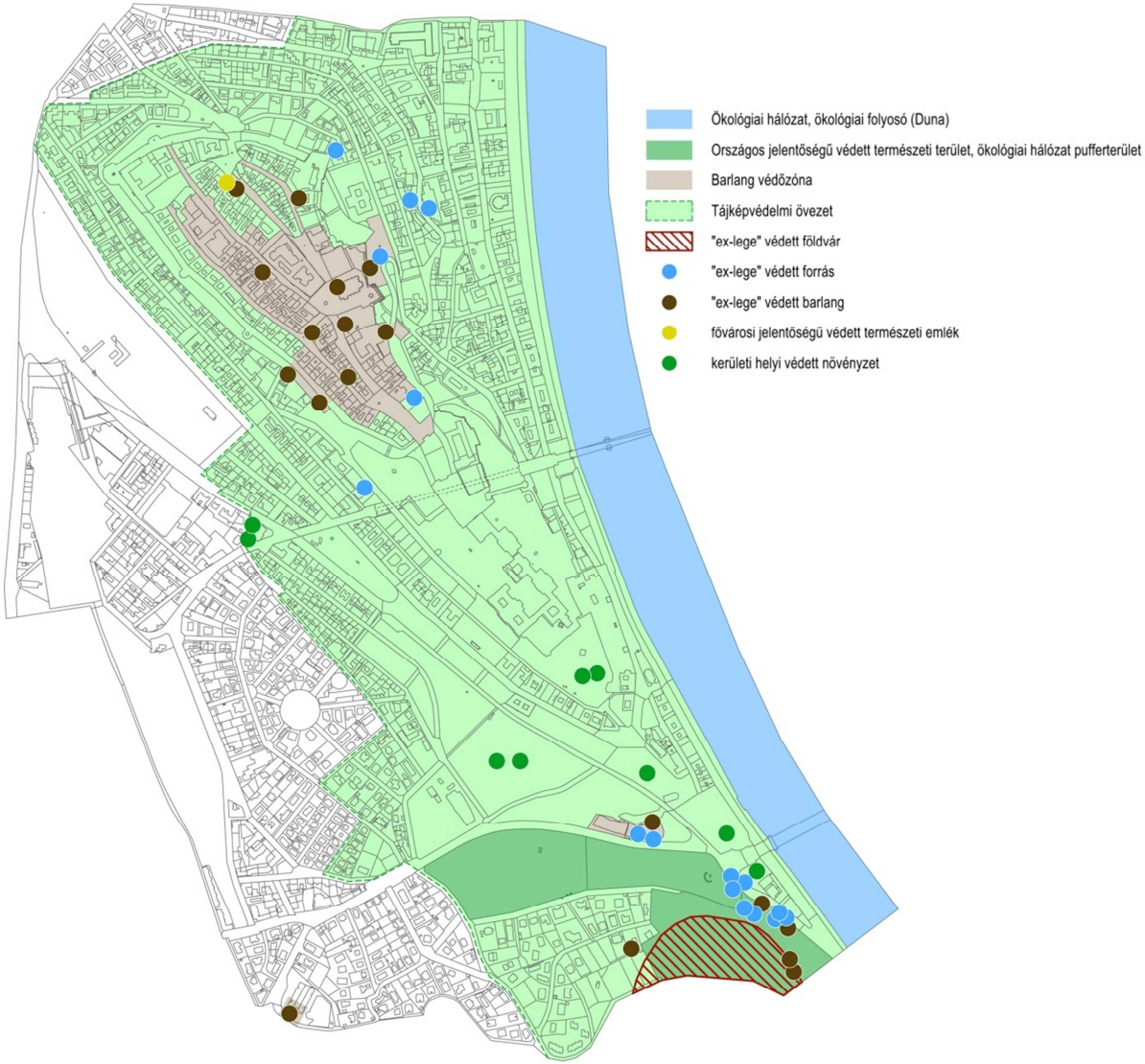

Az **ÁLLATVILÁG** leggyakrabban látható képviselői a kedvtelésből tartott kutyák és macskák, illetve egyéb háziállatok, és rendszeresen lehet találni ezekből elkóborolt példányokat is. Veszélyt jelenthet a házi kedvenc madarak elengedése is, hiszen rendszeresen kerülnek ki a szabadba például papagájok, és előfordult már, hogy a Gellérthegyen fészket is rakott egy barátpapagáj (Myiopsitta monachus) pár. A kedvtelésből tartott állatok mellett jelentős számban fordulnak elő más madárfajok is.

A mostanában felszaporodott varjúfajok (Corvidae) állománya (Corvus cornix és Corvus frugilegus) mellett a legjellemzőbb a parlagi galamb (Columba livia), a házi veréb (Passer domesticus), a sarlósfecske (Apus apus) a balkáni gerle (Streptopelia decaocto) a fekete rigó (Turdus merula) és a házi rozsdafarkú (Phoenicurus ochruros). Vannak ragadozó madarak is, mint például a vörös vércse (Falco tinnunculus), amely 70-80 párral is képviselteti magát, és előfordul még vándorsólyom (Falco peregrinus) is. Vannak időszakosan megjelenő vándormadarak is, mint a telente nagy tömegben érkező nagy kárókatonák (Phalacrocorax carbo). A folyóparti részeken a város hulladékát is feldolgozó madarak a sirályok, közöttük előfordul a sárgalábú sirály (Larus cachinnans), a dankasirály (Larus ridibundus) és a viharsirály (Larus canus).

A Duna fővárosi szakaszán a sodrásban lévő részeken él a fogassüllő *(Sander lucioperca)*, a folyami harcsa *(Silurus glanis)* és a rózsás márna *(Barbus barbus)*, míg a csendesebb részeken ponty *(Cyprinus carpio)*, kárászok *(Carassius)*, csuka *(Esox lucius)*, balin *(Aspius aspius)*, amúr *(Ctenopharyngodon idella)*, különböző apróbb halak és keszegfélék fordulhatnak elő nagyobb gyakorisággal. A vízminőség javulása eredményeként 2012-től kezdve újra látható az úgynevezett „Dunavirágzás", mely a dunavirág *(Ephoron virgo)* nevű védett kérészfaj tömeges megjelenése, melyre a vízszennyezések miatt közel negyven évig nem volt példa.

Budapest Közép-Európában a legtöbb **HŐFORRÁS**sal rendelkező főváros. A napi 70 millió liter hozamú források különböző hőfokú és gyógyhatású vizeit a 19. század végétől kezdték módszeresen hasznosítani. Budapest 1934-ben nyerte el a fürdővárosi címet, majd 1937-ben nemzetközi gyógyfürdőhellyé nyilvánította az I. Nemzetközi Fürdőügyi Kongresszus.

A városban 80 termálvizes és ásványvizes, valamint több mint 400 keserűvizes forrás található, hőfokuk 24–78 °C közötti. Budán maguktól törnek a felszínre a meleg vizű (50–70 °C-os) források, míg a Margit-szigeten és Pesten kutakat fúrtak az elérésükre. A forrásokat már hosszú idők óta tisztelik és hasznosítják a város lakói, hiszen természetes ásványianyag-tartalmuk sokféle panasz enyhítésére szolgálhat. Kiemelkedő jelentőségűek a reumás és ortopédiai problémák kezelésére, valamint az asztmás és légúti panaszok enyhítésére szolgáló vizek. A leghíresebb fürdők, melyeket a külföldről Budapestre érkezők is szívesen látogatnak kerületünkben a Rudas és (a reméljük mihamarabb megnyíló) Rácz fürdő.

3.8.2. Védett természeti értékek

A kerület legnagyobb része – napjainkban – városi táj, urbanizált környezet. A terület legjellegzetesebb táji-morfológiai adottsága Vár-hegy és a Gellért-hegy – Nap-hegy vonulata a kettő között húzódó (egykori) Ördög-árok völgyével. Az urbanizált környezetben még inkább felértékelődik a természeti környezet jelentősége, amit az is mutat, hogy a kerület területén megtalálhatók országos jelentőségű védett természeti területek, értékek, illetve ökológiai hálózat övezetei.
Natura2000 terület – HUDI 20034 SCI – a Duna medrét részlegesen fedve érinti a kerületet, határos a kerülettel a Gellért-hegy tövében. Az országos ökológiai hálózat ökológiai folyosó övezete a kerület keleti határát képező Duna medrét fedve érinti a kerületet.
A Gellért-hegy területe az országos ökológiai hálózat puffer-terület övezetével fedett. Országos jelentőségű védett természeti értékként a Gellért-hegy parkos területét tartják nyilván. Szintén országos jelentőségű védett terület a várbarlangok és felszíni területei.
A természetvédelem az élőlények, a természetes életközösségek, a természetes és természet közeli területek, valamint a természeti táj megőrzésére hivatott társadalmi tevékenyég. A környezet- és természetvédelem a bioszféra létének, s így az emberi létnek is függvénye és feltétele, mert a természeti törvények miránk is vonatkoznak. Így a védett természeti területeken az emberi tevékenységek, sportolási és kikapcsolódási igények kielégítése is csak másodlagos fontosságú, mivel az elsődleges szempont a természetvédelmi célok sérülésmentes biztosítása.

Tabáni tanösvény

fent balra: Tabán parkja; jobbra és lent: Vérmező

A természetvédelem (akárcsak az épített örökség védelme) nem csak a megőrzésről, hanem a megújításról is szól. A védett természeti területek növényeit azáltal is óvjuk, hogy nem telepítünk a környékükre tájidegen, agresszíven gyomosító, invazív növényfajokat, mivel ezek képesek tért hódítani, veszélyeztetve ezáltal az őshonos életközösségek ökológiai egyensúlyát. A biológiai invázió megelőzése, valamint az özönfajok elleni védekezés az egész világon, így Európában is kiemelt fontosságú természetmegőrzési feladat.

Előzőekből következik, hogy az özönfajok elleni védekezést a kerület teljes területén be kell tartani! A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága az alábbi összeállítást adta az invazív, nem telepíthetők növényfajokról:

- fehér akác (Robinia pseudoacacia)
- bálványfa (Ailantus altissima)
- fehér eper (Morus alba)
- ezüstfa (Eleagnus angustifolia)
- zöld juhar (Acer negundo)
- amerikai kőris (Fraxinus pennsylvanica)
- kései meggy (Prunus serotina)
- kanadai nyár (Populus x canadensis)
- nyugati ostorfa (Celtis occidentalis)
- gyalogakác (Amorpha fructicosa)
- kisvirágú nebáncsvirág (Impatiens parviflora)
- bíbor nebáncsvirág (Impatiens grandiflora)
- japánkeserűfű-fajok (Fallopia spp.)
- kaukázusi medvetalp (Heracleum mantegazzianum)
- magas aranyvessző (Solidago gigantea)
- kanadai aranyvessző (Solidago canadensis)
- selyemkóró (Asclepias syriaca)
- ürömlevelű parlagfű (Ambrosia artemisiiflora)
- arany ribiszke (Ribes aureum)
- adventív szőlőfajok (Vitis-hibridek)
- vadszőlőfajok (Parthenocissus spp.)
- süntök (Echinocystit lobata)
- észak-amerikai őszirózsák (Aster novi-belgii)
- olasz szerbtövis (Xanthium strumaium subsp. italicum)
- amerikai karmazsinbogyó (Pytholacca americana)
- kínai karmazsinbogyó (Pytholacca esculenta)
- japán komló (Humhulus japonicus)
- átoktüske (Cenchrus incertus)
- tündérhínár (Cabomba caroliniana)
- kanadai átokhínár (Elodea canadensis)
- aprólevelű átokhínár/vékonylevelű átokhínár (Elodea nuttallii)
- moszatpáfrányfajok (Azolla mexicana, Azolla filiculoides)
- borfa, tengerparti seprűcserje (Baccharis halimifolia)
- kaliforniai tündérhínár (Cabomba caroliniana)
- vízijácint (Eichhornia crassipes)
- perzsa medvetalp (Heracleum persicum)
- Sosnowsky-medvetalp (Heracleum sosnowskyi)
- hévízi gázló (Hydrocotile ranunculoides)
- fodros átokhínár (Lagarosiphon major)
- nagyvirágú tóalma (Ludwigia grandiflora)
- sárgavirágú tóalma (Ludwigia peploides)
- sárga lápbuzogány (Lysichiton americanus)
- közönséges süllőhínár (Myriophyllum aquaticum)
- felemáslevelű süllőhínár (Myriophyllum heterophyllum)
- keserű hamisüröm (Parthenium hysterophorus)
- ördögfarok keserűfű (Persicaria perfoliata)
- kudzu nyílgyökér (Pueraria montana)
- aligátorfű (Alternanthera philoxeroides)
- óriás rebarbara (Gunnera tinctoria)
- tollborzfű (Pennisetum setaceum)
- japán gázlófű (Microstegium vimineum)

3.9. Helyi védelem, helyi védettségek

A helyi önkormányzatok védelmet adhatnak azon értékeknek, amelyek országosan ugyan kevésbé, helyileg viszont jelentősnek minősíthetők. A helyi védelem az építmény (épület és műtárgy) vagy ezek együttese egészére vagy valamely részletére (anyaghasználat, szerkezet, színezés stb.), az építményhez tartozó földrészletre és annak jellegzetes növényzetére, szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor védelmére, vagy egyedi tájérték védelmére terjedhet ki. Az ilyen értékek sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél, településképi vagy településszerkezeti értéküknél fogva a térség, illetőleg a település szempontjából kiemelkedők, hagyományt őriznek.
A helyi védelem területi, vagy egyedi védelem lehet, és általában kevesebb korlátozással jár a tulajdonos számára, mint az országos.
A Fővárosban ez a védelem kétszintű: fővárosi helyi védelem és kerületi helyi védelem is létezik. Ha egy kerületi helyi védelem alatt álló értéket fővárosi helyi védelem alá helyeznek, annak közzétételével egyidejűleg a kerületi egyedi védelem megszűnik.

3.9.1. Helyi területi védelem

A helyi területi védelem a településszerkezet (utcahálózat, telekszerkezet, beépítési mód, az építési vonal, településszerkezeti szempontból jelentős zöldterület vagy növényzet), a település táji környezete (a település megjelenése a tájban, hagyományos művelési mód, növényzet és természetes környezet), valamint a településkarakter (a településszerkezet, a településkép elemei, formái, anyagai, színvilága együttesen) védelmére terjed ki.
A kerület minden területe olyan jelentős értékeket tartalmaz, annyira érzékeny a változtatásokra, hogy megalapozott az a döntés, amely az I. kerület teljes közigazgatási területét helyi védelem alatt álló területté minősítette. Ez a védelem ad arra lehetőséget és eszközöket, hogy ténylegesen is megvalósulhasson a településkép méltó fenntartása és megőrzése.

3.9.2. Fővárosi egyedi védelem

Budapest önkormányzati igazgatása kétszintű, a Fővárosi Közgyűlés a kerületi Képviselő-testületek hatásköri megosztásban alkothatnak rendeleteket. A Fővárosi Önkormányzat a Budapest főváros építészeti örökségének fővárosi helyi védelméről szóló 37/2013. (V.10.) Főv. Kgy. rendelet alapján nyilváníthat védetté épületeket. A fővárosi védelem célja: „Budapest főváros városképe és történelme szempontjából meghatározó építészeti örökség kiemelkedő értékű elemeinek védelme, jellegzetes karakterének a jövő nemzedékek számára történő megóvása."
A fent hivatkozott rendelet 1. számú melléklete szerint az I. kerületben jelenleg 12 db épület kapott ilyen védettséget.

Egy fővárosi védett természeti érték is található kerületünkben: Budapest helyi jelentőségű védett természeti területeiről szóló 25/2013. (IV. 18.) Főv. Kgy. rendelet alapján a „Bécsi kapu téri védett szőlőtőke", amely védett természeti emlék. Egy 1944-ben telepített, tekintélyes méretekkel rendelkező Izabella fajtájú szőlőtőke, természetben a Bécsi kapu tér 8. szám alatti lakóépület udvarán (a lakóház házirendjétől függően) szabadon megtekinthető.

3.9.3. Kerületi egyedi védelem

A kerületi önkormányzatnak szintén joga és kötelessége fokozott védelemben részesíteni a kerület egyedi, sajátos értékeit. Ez a folyamat 2007 óta tart, több védelmi intézkedés történt az elmúlt tíz évben, több kategóriában: a védett épületek, épületrészek mellett egy-egy jellegzetes utcakép és növények is kaptak helyi egyedi védelmet.
A konkrét védések szintén önkormányzati rendeletekkel történnek, szakember által készített részletes értékvizsgálat alapján. A kerületi védelem alá helyezett értékek a következők:

Védett épület, építmény:

A képviselő-testület védetté nyilváníthat olyan épületet, építményt, amely a hagyományos településkép megőrzése, céljából, továbbá építészeti, településtörténeti, helytörténeti, régészeti, művészeti, vagy műszaki-ipari szempontból jelentős alkotás.

Kerületünkben a kerületi helyi védelem alá helyezett épületek:

- Ág u. 3. sz. 7527 hrsz., lakóház
- Attila út 22. sz. 7099/1 hrsz., lakóház
- Batthyány u. 8. sz. 14101 hrsz., iskolaépület
- Bécsi kapu tér 2-4. sz. 6627 hrsz., Magyar Országos Levéltár épülete
- Bécsi kapu tér 9. sz. 6565/1 hrsz. Evangélikus templom és paplak
- Corvin tér 11. sz. 14281 hrsz., lakóház
- Csalogány u. 36. sz. 13929/2 hrsz., lakóház
- Czakó u. 11. sz. 7390 hrsz., lakóház
- Dezső u. 2. sz. 7388/1 hrsz., lakóház
- Dezső u. 3. sz. 7379 hrsz., lakóház
- Döbrentei u. 22. sz. (= Várkert rakpart 16. sz.) lakóház
- Fenyő u. 7. sz. 7326 hrsz., lakóház
- Fő u.37/c. sz. 14440/10 hrsz., lakóház
- Hegyalja út 28. sz. 4882/4 hrsz., lakóház
- Hunyadi János u. 19. sz. 14232 hrsz., lakóház
- Kosciuszko Tádé u. 3. sz. 7591 hrsz., iskolaépület utcai valamint arra merőleges udvari szárnya
- Kosciuszko Tádé u. 5. sz. 7590 hrsz., tűzoltósági épület
- Kosciuszko Tádé u. 6. sz. 7561/1 hrsz., lakóház
- Kosciuszko Tádé u. 18. sz. 7583/7 hrsz., lakóház
- Krisztina körút 26. sz. 7075/2 hrsz., lakóház
- Krisztina körút 30. sz. 7076 hrsz., lakóház
- Krisztina körút 34. sz. 7078/1 hrsz., lakóház
- Lisznyai u. 25/b. sz. 7374 hrsz., lakóház
- Lisznyai u. 27. sz. 7375 hrsz., lakóház
- Lovas u. 16. sz. 6741/1 hrsz., lakóház
- Mihály u. 2. sz. 5243 hrsz., lakóház
- Naphegy tér 3. sz. 7323/19 hrsz., lakóház
- Naphegy tér 6/a. sz. 7323/12 hrsz., lakóház
- Naphegy tér 5/b. sz. 7323/13 hrsz., lakóház
- Ostrom u. 7. sz. 13999/4 hrsz., lakóház
- Ostrom u. 29. sz. 13956 hrsz., lakóház
- Pauler 8. sz. 7081 hrsz., lakóház, pince földszint+ emeleti része
- Pauler u. 18. sz. 7085 hrsz., lakóház utcai szárnya
- Pauler u 20. sz. 7088 hrsz., lakóház
- Pauler u. 22. sz. 7087 hrsz., lakóház
- Szalag u.7. sz. 14304 hrsz., lakóház
- Szilágyi Dezső tér 4. sz. 14276 hrsz., lakóház
- Tigris u. 54. sz. 7386/4 hrsz., lakóház
- Tigris u. 56. sz. 7386/5 hrsz., lakóház
- Tóth Árpád sétány 34. (= Úri u. 60.)
- Úri u. 60. sz. (=Tóth Árpád sétány 34.) 6689 hrsz., lakóház
- Várkert rakpart 16. sz. 6243 hrsz., lakóház

Védett szobor:

- Czakó u. 11. sz. 7390 hrsz., telken álló, vadászó oroszlánt ábrázoló, Andrejka József által készített bronzszobor. A védelem célja a szobor állagvédelme mellett a mostani helyén történő megtartása mindaddig, míg méltóbb elhelyezéséről nem történik intézkedés.

Hunyadi János u. 19. lakóház tetőrészlet

Védett épületrész:

A képviselő-testület védetté nyilváníthat olyan épületrészt, amely egészében nem védett építményen, építményben helyezkedik el. Védett épületrész lehet különösen az épület tömege, homlokzata, tetőzete, portálja, lépcsőháza, díszítményei, illetve különleges tartószerkezete.

Kerületi helyi védelem alá helyezett homlokzatok:

- Attila út 8. sz. 7167 hrsz., lakóház, utcai (közterületről látható) homlokzata
- Attila út 10. sz. 7164 hrsz., lakóház, utcai (közterületről látható) homlokzata
- Pauler u. 10. sz. 7078/2 hrsz., lakóház, utcai (közterületről látható) homlokzata
- Pauler u. 19. sz. 7097 hrsz., lakóház, utcai (közterületről látható) homlokzata

Egyéb védett épületrész:

- Pauler utca 17. sz. 7096 hrsz. alatti lakóház kapuzata és annak közvetlen építészeti környezete

Védett településkarakter:

A Képviselő-testület védetté nyilváníthatja a településépítészet jellegzetes elemeit, valamint szerkezeteinek, formáinak, anyagainak, színvilágának együttesét. Az I. kerületben helyi védelem alá helyezett látványok:

- Krisztina körút páros oldalának a Krisztina körút-Mikó utcai útkereszteződéséből feltárulkozó látványa. A védelem célja a kialakult látvány építészeti karakterének, sajátos hangulatának megőrzése.
- Mészáros u. 22. sz. 7517/9 hrsz., Mészáros u. 24. sz. 7515/1 hrsz., és Mészáros u. 26. sz. 7514/1 hrsz. épületek együttes látványa. A védelem célja az építéskori látvány és hangulat megőrzése, elsősorban az épületek külső megjelenésének, architektúrájának megóvásával.
- Pauler utca mindkét oldalának a Pauler u.-Mikó utca kereszteződéséből feltárulkozó látványa. A védelem célja a kialakult látvány építészeti karakterének, sajátságos hangulatának megőrzése.

Védett fák:

A fák kerületi helyi védelem alá helyezésének célja az élettartamuk meghosszabbítása és a látvány megőrzése. A 16/2011. (VI.24.) Önk. rendelet alapján a kerületben jelenleg az alábbi fák élveznek védettségez:

- Döbrentei tér 5544 hrsz. közterületen álló platánfa (Platanus acerifolia)
- Döbrentei tér 5959 hrsz. közterületen álló platánfa (Platanus acerifolia)
- Krisztina körút menti 6184 hrsz. közterületen álló tölgyfa (Quercus lepidobalanus)
- Tabáni zöldterületen a teniszpálya délnyugati térségében, a 6112 hrsz. közterületen álló eperfa - (Morus alba)
- Várhegy déli lejtőjén a török temető környezetében a 6452/3 hrsz. közterületen álló cédrusfa (Cedrus atlantica)
- Tabáni zöldterületen a teniszpálya délnyugati térségében a 6112 hrsz. közterületen álló tölgyfa - (Quercus lepidobalanus)
- Budai Vár Déli Rondellája alatti 6452/3 hrsz. zöldterületen a Bástyához közel eső japán akácfa (Sophora japonica)
- 7543/2 hrsz. közterületen a Krisztinavárosi templom szentélyétől nyugatra eső, a Mészáros utca menti területén álló vadgesztenyafa (Aesculus hippocastanum)
- Krisztina krt. 7543/2 hrsz. közterület krisztinavárosi templomtól balra eső kis parkjának kis gesztenyefái (Aesculus hippocastanum)

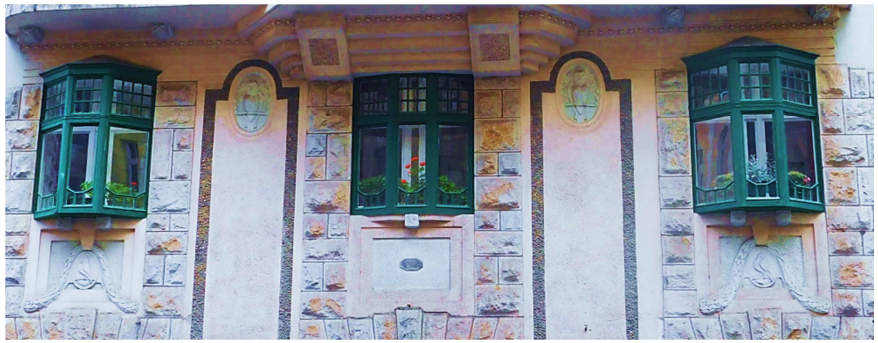

Ostrom u. 29. lakóház homlokzatrészlet

„A vén Tabánban születtem, a Krisztina körút a mindenem.
A gyermekkort itt éltem át, és itt kerültem az iskolát. Az emlékeim ösvényein találok talán egy kis megnyugvást.”
Máté Péter zenész

4

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA A TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL

Kerületünk meghatározó eleme a Duna-part, noha önálló városrésznek nem nevezhető, hiszen a medertől az első házsor (kiteresedéseivel együtt értve) Duna felé néző homlokzataival határolt térfalig terjed. Mégis mintegy alsó keretét adja Buda (és Budapest) védett Duna-parti látványának, ezért az itt történő dolgok szó szerint az egész városból láthatók.

A Duna a világ „legnemzetközibb” folyója; 10 országon halad át, vízgyűjtő területe pedig 7 további országot érint. Több jelentős település is emelkedik a partjain, köztük négy jelenlegi főváros, melyek közül a legszebb városi látvánnyal Budapest rendelkezik.

Budapesten a Széchenyi lánchídnál 350 méter a Duna szélessége. A szélességgel ellentétesen alakul a vízmélység, pl. a Kazán-szorosban a 75 métert is meghaladja, de a budapesti szakaszon 3-10 méter között váltakozik. A mélységnek megfelelően a vízsebesség is növekszik, a sekélyebb helyeken csökken. Budapestnél az átlagos sebesség fél méter másodpercenként, de árvízkor a két és fél métert is elérheti. A Dunának a XIX. század végén tervszerűen kiépített két partja nem csak szép látvány, de a várost is megvédi az áradások okozta károktól, kellemetlenségektől. A folyó Budapesten még az elmúlt években néha rekordokat döntögető vízállásokkor is mindig a medrében, illetve a két oldalán magasodó védfalak között maradt. A térség kulturális öröksége és természeti adottságai sok turistát vonzanak. A legkedveltebb sétautak közé tartoznak a folyó két partján

Kilátás a kerületre a Gellért-hegyről

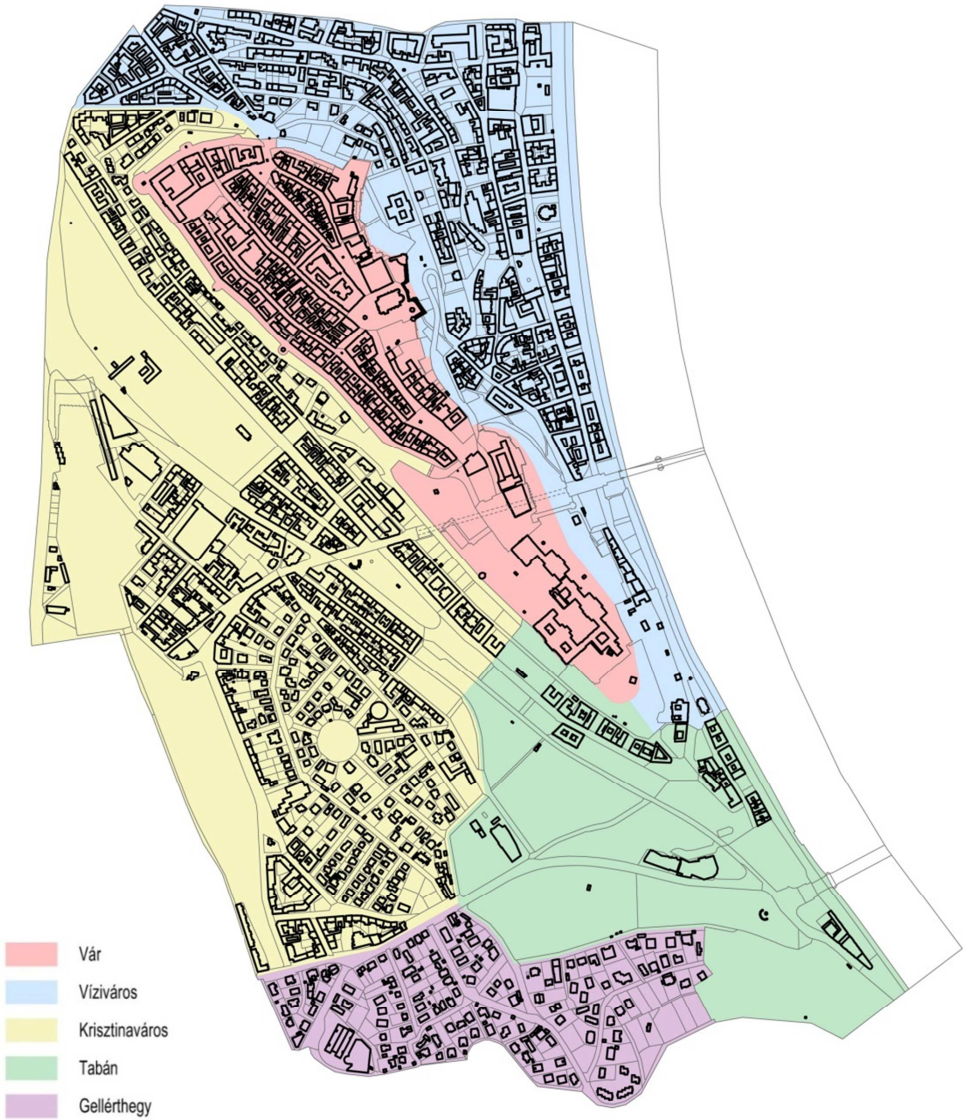

A kerületben 5 markánsan eltérő karakterű városrész található:

BUDAI VÁRNEGYED (VÁR)

Területi lehatárolása: A várfal a Bécsi kaputól keleti irányban kiindulva az óramutató járásával megegyező lefutásban zár vissza nyugatról a Bécsi kapuhoz.

VIZIVÁROS

Területi lehatárolása: I. kerület Duna folyam a Bem József tér déli oldalától – Ybl Miklós tér déli oldala – Sándor Móricz lépcső - a lépcsős sétány a Nagy Rondelláig – a keleti várfal a Bécsi kapuig – Várfok utca – Vérmező út – Széna tér – Margit körút – Bem József utca – Bem József tér déli oldala a Duna folyamig.

KRISZTINAVÁROS

Területi lehatárolása: I. kerület Szilágyi Erzsébet fasor a Városmajor utcától – Széll Kálmán tér – Várfok utca – a várfal a Bécsi kapu nyugati oldalától a Dózsa György tér 9-ig – Pásztor lépcső – Gellérthegy utca – Czakó utca – Hegyalja úti kereszteződés – Avar utca – Kiss János Altábornagy utca – Ugocsa utca – Bözsörményi út – Kék Golyó utca – Ráth György utca – Roskovics utca – Bíró utca – Alma utca – Gaál József út – Határőr út – Városmajor utca a Szilágyi Erzsébet fasorig.

TABÁN

Területi lehatárolása: A Várfal a Dózsa György tér 9-től a Nagy Rondella kapujáig – a Nagy Rondellától délnek futó lépcsős sétány - Sándor Móricz lépcső – Ybl Miklós tér déli oldala – Duna folyam – I. és XI. kerület határa (merőlegesen a Duna vonaláig) – Citadella északi sétány - e sétány és a Szirtes út elágazásánál északnak futó sétány az Orom utcáig – Orom utca – Sánc utca – Hegyalja úti kereszteződés – Czakó utca – Gellérthegy utca – Pásztor lépcső – Dózsa György tér.

GELLÉRTHEGY

Területi lehatárolása: I. kerület Hegyalja út a Budaörsi úttól – Sánc utca – Orom utca – a Citadella Északi sétánya és a Szirtes út elágazásához futó sétaút – Citadella Északi sétánya – az I. és XI. kerület határa – Duna folyam – Kelenhegyi út – Mányoki út – Ménesi út – Alsóhegy utca – Villányi út – Budaörsi út a Hegyalja útig.

4.1. BUDAI VÁRNEGYED (VÁR)

Története akkor kezdődött, amikor IV. Béla az 1241-42. évi tatárjárást követően várakat építtetett, és falat húzatott a Budavári Palota köré. Buda a következő évszázadban már az ország fővárosává vált, a palota pedig a 14. század második felétől királyi székhelyként működött. A mai Bécsi kapu tér és a Kapisztrán tér a 13. században hatalmas piacteret alkotott. Ugyanekkor a Táncsics utcában királyi pénzverő működött. A város a 14-15. században élte fénykorát, amikor politikai, gazdasági és kulturális központként funkcionált. Ekkor nagyarányú építkezések kezdődtek, és a településen kialakult az az elrendezés, mely a török kor végéig megmaradt, és még a mai városképről is leolvasható. I. Mátyás uralkodása idején a beépítés súlya a palotára helyeződött át, létrejött a Városkút, és a vízvezeték is. A 16. században megindult a hanyatlás, a török uralom alatt az egykor virágzó középkori város elpusztult. Az újjáépítés Buda 1868-as visszafoglalása kezdődött, ismét fejlődést hozva.
A 19. században megépült a Lánchíd, a forradalom és szabadságharc egyik ütközete is a kerület területén zajlott: Görgey és csapatai 1849. május 21-én bevonultak a várba. A 20. században a Budai Vár polgárvárosi részét, és a palota-együttest is súlyos károk érték. A II. világháborús pusztulások helyreállítására a század második felében került sor.

A Várnegyed településszerkezete, történelme, városfejlődése, épületállománya, építészeti és táji értéke szerves egységet képez. A városrész a kerületet észak-déli irányba elválasztja, a kerület keleti és nyugati részei között a Váralagút biztosít kapcsolatot. A városrész egyedi jellegzetességei alapján további két területre bontható, a Polgárvárosra és a Palota negyedre.

A kerületrészben a lakónépesség száma alacsony (KSH 2011-es népszámlálás alapján 2164 fő), ami jellemzően a Polgárváros területén oszlik meg. A lakásállomány kevesebb, mint 10%-a található a területen, az alacsony komfort fokozatú lakások aránya pedig a kerületi átlagnál kevesebb.

Polgárváros: A terület a budai Várhegy északi részén található, vegyes, lakó- és intézmény domináns (önkormányzat, múzeum, templomok, stb.) terület, részint lakossági alapellátást biztosító üzletekkel, óvodával, iskolával, részint a turizmust szolgáló létesítményekkel (szálloda, étterem, bazár, stb.). A városrészben található kiemelt intézmények: Hadtörténeti Múzeum, Magyar Országos Levéltár, Mátyás-templom, Halászbástya.

Palota negyed: a Várhegyen belül a Dísz tértől délre helyezkedik el, egységesen vegyes területfelhasználású egység, dominánsan intézményi funkciókkal (Országos Széchényi Könyvtár, Budapesti Történeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria, Sándor-palota). A Budai Vár területe elsősorban városrehabilitációs célterület, ahol a felújítások, egyéb beavatkozások fontos szempontja és célja, hogy a Világörökség területén a különféle védelmek alatt álló épített és természeti környezet színvonala minden elvárásnak megfelelő módon

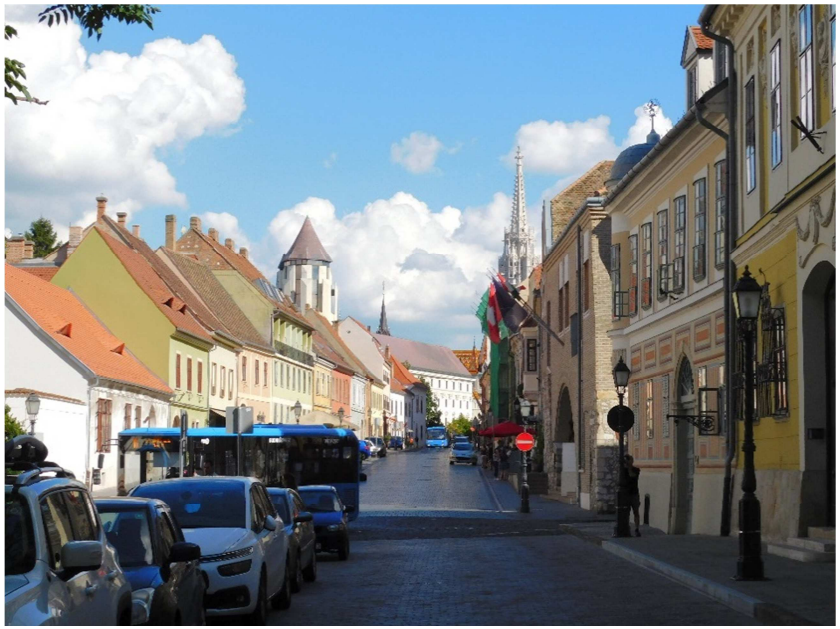

Fortuna utca a Bécsi kapu tér felől

Táncsics Mihály utca

Fortuna utca, háttérben a Mátyás templommal

Mátyás templom

Habsburg kapu

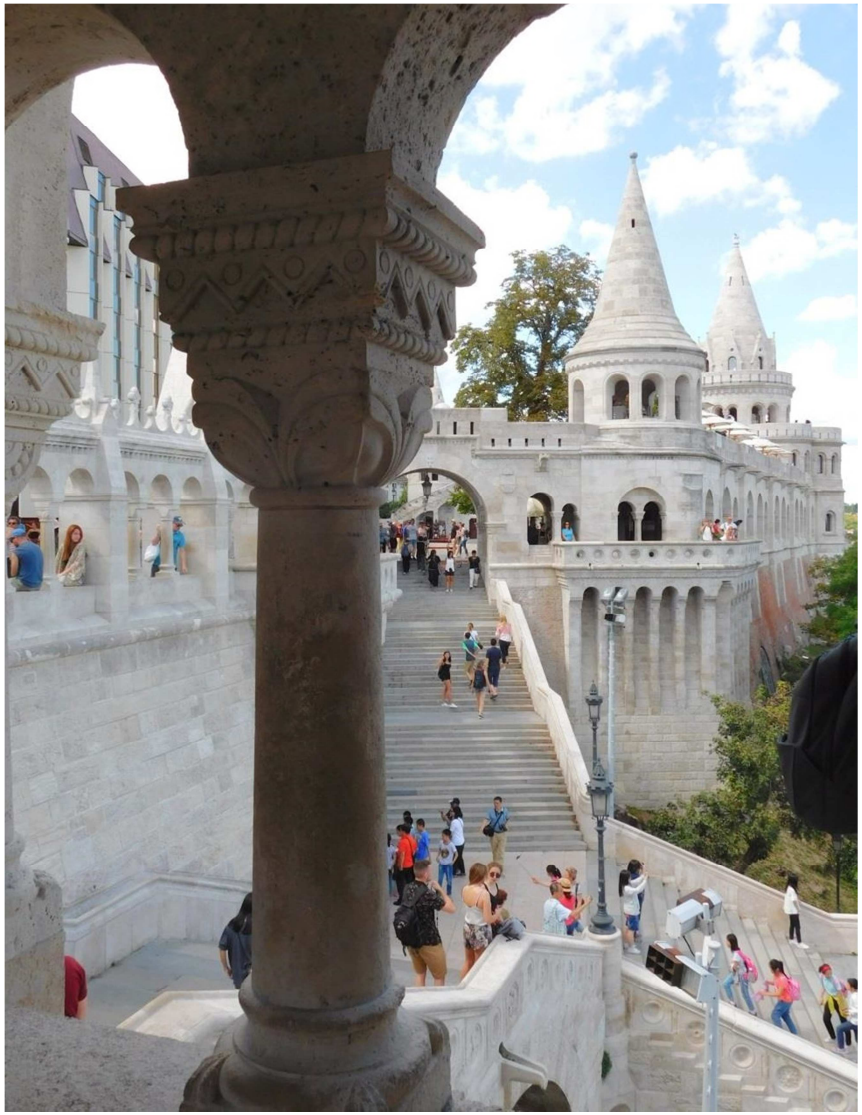

Halászbástya részlet

Halászbástya részlet

4.2. VÍZIVÁROS

Évezredek óta lakják, a római uralom és a népvándorlás idején sem volt ismeretlen a kor embere számára. A középkorban Buda külvárosai terültek el itt: Tótfalu-Taschental, Szent Péter, Szent Mihály és Szent István. Feltehetően Szent Péter területén állhatott a Krisztus Teste-kápolna, ahová a lefejezett Hunyadi Lászlót temették. A 17. század végén a napi és a heti piac helye a mai Szilágyi Dezső téren volt. A történelmi Víziváros már az 1684. évi sikertelen ostrom idején elpusztult, újjáépítése sokáig húzódott. Mozgalmas múltjának köszönhetően ma is Buda műemlékekben leggazdagabb részei közé tartozik. Fejlődése a II. világháború után kapott lendületet, amikor teljesen új házsorokkal és közintézményekkel gazdagodott. Az addig teljes egészében a II. kerülethez tartozó Vízivárosnak a Csalogány utcától délre eső részét Nagy-Budapest 1950-es kialakításakor kapcsolták az I. kerülethez.

A kerületrész a Duna-mentén húzódik, a Csalogány utcától az Ybl Miklós térig tart. A térség történelmi, városképi jelentősége nem kisebb az előző kerületrészeknél. A morfológiai adottságok miatt a Várhegy lejtőin kialakult építészeti karakter jelentősen eltér a Víziváros sík területén jellemző építészeti, településépítészeti arculattól. Kiemelt fontosságú problémája a Duna-parton beszűkülő területen áthaladó, összvárosi jelentőségű közlekedési utak (Alsó-, és Felső rakparti út, Fő utca) terhelése, zaj- és légszennyezése. A kerületrészben a lakófunkció mellett jelentős közigazgatási épületek, minisztérium is található.
A kerület városrészei közül ez a második legnépesebb (KSH 2011-es népszámlálás alapján 8364 fő). A területen 6272 lakás található, amelyek 3,6 % alacsony komfort fokozatú. A kerületrészi összehasonlításban itt a legmagasabb a foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességen belül.

A Víziváros része a keleti várlejtő, amely morfológiai adottságai miatt hosszú, szerpentines úthálózattal rendelkezik, amin a közlekedés nehézkes, a parkolás csak nehezen oldható meg. A XIX. században üdülőházas terület a XX. században lakóházakkal (zömében társas) beépült, változatos megjelenésű és stílusú városrész, teraszos kialakítású zöldterületekkel. Az idegenforgalom részére átjáró forgalmat biztosít a Budai Vár látványosságaihoz, jelentős terhelés úthálózatán a buszos és személygépkocsis közlekedés és várakozás.

Területén a lakófunkció mellett megtalálhatók követségek, rezidenciák, intézmények, középiskolák és alapellátó létesítmények. A várlejtő területe elsősorban város-rehabilitációs feladatok célterülete, ahol önkormányzati, befektetői és lakossági finanszírozású feladatok megvalósítása egyaránt várható. A térség kiemelt fontosságú problémája a közlekedés, elsősorban a Budai Vár és a Várlejtőn túli területek viszonylatában és az ezzel szorosan összefüggő parkolási (elsősorban autóbusz) problémák megoldása.
Az Ybl Miklós tér környéke, az Ybl bazár évtizedeken át elhagyatottan, felújításra várt. A 2011-ben született kormányhatározat nyomán 2014-re látványosan megújult az előtte lévő közterületekkel és mélygarázzsal.

Déli kortinafal a Várkertbazár kertje felől nézve, előtte a fedett vízhordó lépcső

Fő utca -Jégverem utca sarkán lakóépület részlet

Hunfalvy utcai lakóépület részlet

Lánchíd Palota előtérben a Lánchíd egyik oroszlánja

Budapest-Felsővízivárosi Szent Anna plébániatemplom, előtérben az egykori Fehérkereszt vendégfogadó

Budapest-Felsővízivárosi Szent Anna plébániatemplom részlet

4.3. KRISZTINAVÁROS

A Nyugati-várlejtőn, a Vár Logodi- vagy Zsidó-kapujának közelében a középkorban Logod falu húzódott, amely a török uralom alatt elpusztult, emlékét a Logodi utca őrzi.

A Várhegy alatti városrész a 18. században a Vár védelmi övezetéhez tartozott, ezért sokáig szigorú építési tilalom alatt állt. 1769-ben **Habsburg–Lotaringiai Mária Krisztina főhercegnő** (1742 –1798), Mária Terézia császárné leánya, Albert Kázmér szász – tescheni hercegnek, Magyarország helytartójának a felesége érte el, hogy ezt a tilalmat feloldják – hálából az ő nevét kapta a terület (Christinenstadt).

Krisztinaváros területe a 18. század végétől kezdve folyamatosan beépült.

Az Alagút 1856-os megépülése Pest felé is megteremtette a városrész kapcsolatát, ami további lendületet adott az építési kedvnek. 1898-tól villamos jár a Krisztina körúton, majd a 20. században az automobil fokozatos térnyerése alakította a várost: az 1936-37 évi szabályozás 18,5 m-ről 30 m-re szélesítette a Krisztina körutat, de a recesszió és a közelgő háború miatt megállt a fejlődés. Az ostrom a térség szinte minden házát érintő súlyos károkat okozott, a helyreállítás évtizedekig eltartott és sok épület teljesen elvesztette korábbi gazdag homlokzati architecturáját.

A Krisztinaváros területét tekintve a legnagyobb, s így a legösszetettebb kerületrész. A terület egészen a Széll Kálmán tér déli részétől a Naphegyen át a Hegyalja útig tart. Nyugati irányba az Alkotás út és az Avar utca határolja a Déli pályaudvar vonalában, keletről a Budai Várnegyed fala és a Tabán. A terület eltérő karakterű és jellegű, de szervesen összefüggő részterületekre osztható: a Déli pályaudvar – Vérmező és környéke, valamint a Naphegy.

fent: Martin van Meytens Habsburg – Lotaringiai Mária Krisztina főhercegnőt ábrázoló festménye (1765)

A kerületrész jelentős területe miatt itt található a lakónépesség (KSH 2011-es népszámlálás alapján 11037 fő) és a lakásállomány (7550 db lakás) jelentős része. A kerületrészben a lakónépességet jellemző mutatók a kerületi átlagnak megfelelőek.

A Déli pályaudvar – Vérmező és környéke a városrész északi részén található, jellemzően sík területen, kivétel az Attila út keleti oldalán található várlejtő, ami változatos domborzatú. A Várlejtőhöz csatlakozó Vérmező a belbudai térség egyik legfontosabb városi közparkja, aminek vonalát csak a Mikó utca – Alagút utca közötti lakótömb választja el a Tabán zöldfelületi rendszerétől. A területet nyugat felől a Déli pályaudvar mintegy 1,5 km hosszú vasútüzemi és pályaudvari területe határolja. Átjárhatóságot, kapcsolatot az Alkotás utca felé, illetve az attól nyugatra eső területekre csak a Márvány utcai szűkös, 2x1 sávos vasúti felüljáró híd biztosít. A pályaudvar környékén jellemzően kisebb bazárok, kis üzletek, kocsmák, italmérések telepedtek meg.
A vasúti végállomáshoz egyedül a metró biztosít kulturált tömegközlekedési kapcsolatot, a busz- és villamos megállók elhelyezése esetleges, térbiztosítása szűkös, gyalogos kapcsolatai komplikáltak. A térség közlekedési rendszerének összehangolása, fejlesztése a Széll Kálmán tér II. és XII. kerületi önkormányzatokhoz tartozó rendezésével együtt kezelve, fővárosi és kerületközi együttműködéssel lenne megoldható.

A pályaudvar és az Alkotás utca közötti terület vegyes használatú, lakófunkció nélküli épületek, egy irodaépület, egy benzinkút és a MÁV háttérintézményei telepítik be. A Mészáros utca és a Krisztina körút közötti vegyes területfelhasználású területen jellemzően lakó-, irodaépületek találhatóak csakúgy, mint a Krisztina körút és az Attila út közötti intenzív beépítésű területen valamint az Attila út keleti oldalán a várlejtő lábánál. A kerületrészben a pályaudvar és környéke funkcióbővítő fejlesztési akcióterület.
A Naphegy a Déli pályaudvar rendező vágányaitól keletre található, jellemzően családi- és társasházakkal, valamint villaépületekkel betelepült kerületrész. A rétegvonalakat és az enyhe lejtéseket követő úthálózat a magaslaton kialakult központi térre szerveződött (Naphegy tér). A területet elkerüli az átmenő forgalom, így csendes, nyugodt szigetet képez a fővárosi forgatagban. Határoló útjai mellett a beépítés zártsorú (Mészáros utca, Hegyalja út, Krisztina körút), míg a belső területen szabadon álló, jelentős zöldfelülettel. A Naphegy város-rehabilitációs célja a meglévő állapot fenntartása, a lakókörnyezeti elemek szinten tartása, korlátozott fejlesztése.

Kilátás a Déli pályaudvarról: előtérben a Vérmező fái, majd a krisztinavárosi lakóházak, fent a vári épületek és a helyőrségi templom tornya

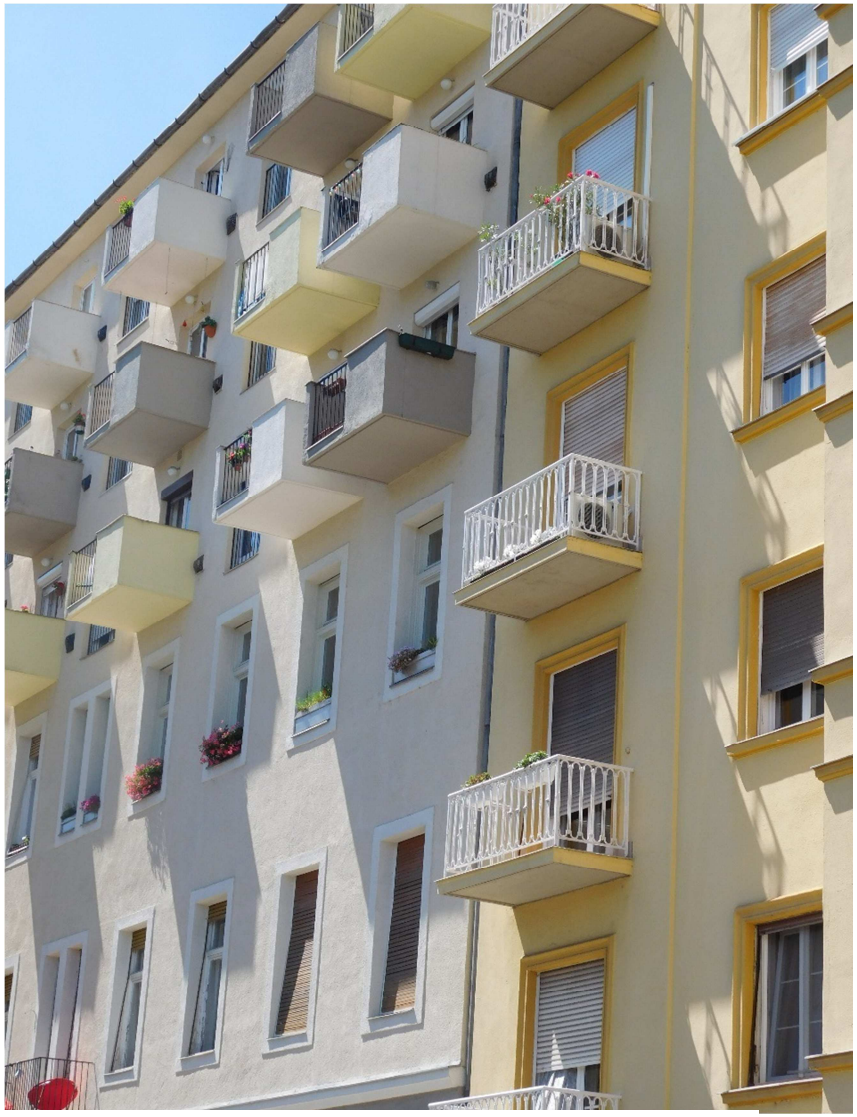

Kuny Domonkos utcai lakóépületek

Krisztina körút lakóház és tűzfal részlet

Korlát lépcső

Orvoslépcső irodaház lakóház részlet

4.4. TABÁN

Már az új-kőkortól kezdve megtelepedett itt az ember. A 4. században a rómaiak a túlparti Contra Aquincummal szemben őrtornyot építettek. Kezdetben Kis-Pestnek hívták, de a középkor során viselte a Szent Gellért falva, Kelenföld és Alhévíz nevet is. Mai elnevezése a törökök által adott Debághánéból, azaz Tímár-telepből eredeztethető, amelyből később Tabahon, majd Tabán lett.

A magyar lakosság elmenekülése után ide költöző rác és német telepesek legnagyobb része szőlőműveléssel foglalkozott, de voltak közöttük iparosok és kereskedők is. Többször pusztította tűzvész és árvíz, utoljára 1875-ben érte katasztrófa. Sorsát megpecsételte az Erzsébet-híd megépülése, 1932-33-ban nagy részét lebontották, az 1945-ös ostrom után pedig még több épülete eltünt.

Amikor 1932-ben kiderült, hogy a régi Tabánt lebontják, festők és fényképészek hada kerekedett fel, hogy megörökítse az utókor számára ezt a különös hangulatú negyedet. Zórád Ernő (1911-2004) *„a Tabán festőkrónikása"* erre így emlékezett vissza 2001-ben Csordás Lajos újságírónak adott interjúban: *„Sok festő és rajzoló volt még, de akkor nem nagyon foglalkozott senki a többiekkel, mert kapkodva, gyorsan kellett dolgozni. Sokszor már csákánnyal bontottak mellettem. Az orrom előtt bontották le a Tabánt, a szó szoros értelmében. Egy év leforgása alatt eltüntették az egész városrészt."*

Zórád Ernő a régi Tabánnak emléket állító életműve az I. kerület múltjának egy darabját őrzi. A szeretetre méltó, romantikus Tabán vizuális képe az ő nosztalgikus hangulatú műveiben maradt fenn. Mindeközben a korabeli fotókkal összevetve képei megdöbbentően realisták.

'Egy város ábrázolása pontosabban: megjelenítése a topográfia, az építészet hitelességére kötelez. És a díszlet belvilága, intim hangulata? Az a sajátos atmoszféra, színek, zenék esték! Mert nők és holdvilág nélkül ugyan ki tudta volna elképzelni a Tabánt? Igen, az a bizonyos couleur locale - mindez emlékeim szép korszakából hangzott fel újra. Ebben az érzelmi állapotban ismertem fel, hogy a Kortárs Művészet semmiféle áramlatába nem vagyok már képes beilleszkedni. Tudatosan visszafelé, a múlt általam megélt, minden részletében megtapasztalt irányába fordulok. Az 'akkor' társa leszek. Ez volt a Tabán feltámasztása.' - vallotta Zórád Ernő a *Tabán - A lebontott romantika - Zórád Ernő képemlékei* című kötetében.

fent: Archív fotó a Holdvilág utcáról , kép forrása: http://tabanfototar.blogspot.hu
lent: ugyanaz Zórád Ernő akvarelljén

fent: Vendéglő a Mélypincéhez, Fehérsas utca 4., forrás: http://tabanfototar.blogspot.hu
lent: ugyanaz Zórád Ernő akvarelljén

fent: Hadnagy utca, szemben a Virág Benedek utca torkolata (1928) , forrás:http://mult-kor.hu
lent: ugyanaz Zórád Ernő akvarelljén

A szabad terület beépítésére több terv is született, végül megmaradt Buda egyik legnagyobb parkjának, ahol nyaranta több szabadtéri rendezvényre kerül sor.

A mai Tabán az Ybl Miklós tér déli vonalától a XI. kerület határáig tart, nyugati irányba a Gellért-hegy, a Hegyalja út, a Naphegy, északnyugati irányba a Dózsa György tér határolja. A terület jelentős zöldfelületeket fűz fel és köt össze, a Duna-parti sétánytól, a Rácz fürdő, Rudas fürdő, a Tabán mint park területén át, a Vérmező felé folytatódóan.
A Lánchíd utca, Attila út, Krisztina körút, Hegyalja út, Erzsébet híd, Szent Gellért rakpart találkozása jelentős főváros közlekedési csomópont, az észak-dél és kelet-nyugat irányú forgalom találkozó és irányváltó helye.

A Tabán területén a legalacsonyabb a lakónépesség száma (KSH 2011-es népszámlálás alapján 1005 fő). A kerület lakásállományának kevesebb mint 5% található a területen (776 db lakás).

Az eredeti talapzaton a Budapesti Városszépítő Egyesület által 1987-ben helyreállított kereszt a korabeli helyén a mai Tabán parkban.

fent: Kereszt tér, forrás: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény
lent: ugyanaz Zórád Ernő akvarelljén

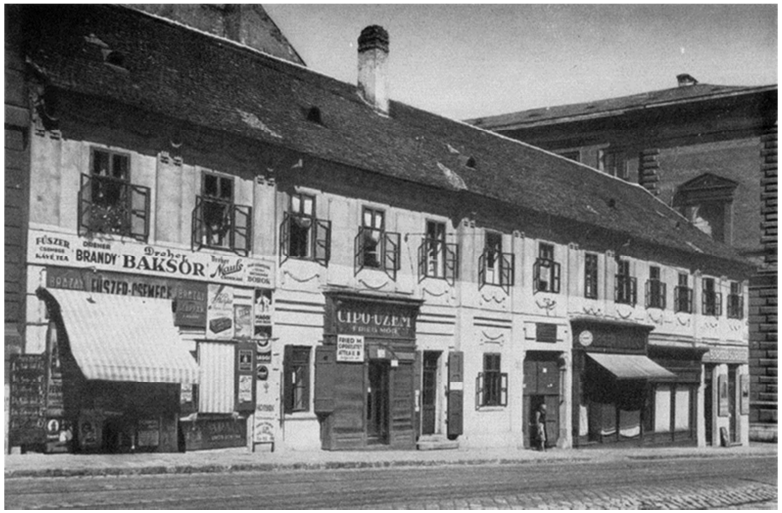

A Rudas gyógyfürdő és a Rác gyógyfürdő felújítása befejeződött, utóbbi átadása még várat magára. A Gellért-hegyi kilátó megközelítésére, a Tabánból kiindulva, több terv született.

A kerületrészben a rehabilitációs törekvések az összvárosi értéket képviselő közterületek, utak és zöldfelületek kialakítására, fejlesztésére és karbantartására irányulnak. A hely kiváló adottságai, közlekedési kapcsolatai funkcióbővítő városrészközpont (kulturális, sport- és szabadidő, szórakoztató és rekreációs negyed) kialakítására kínálnak lehetőséget.

A tabáni városrészhez tartoznak még a Gellérthegyi védett zöldfelületek kerületben lévő területei, amelyek bár alkalmasak rekreációs időtöltésre, előtérbe kell helyezni a természeti értékek védelmét és megóvását.

fent: Archív fotó Apród utca 1. Forrás: Tabán múzeum
lent: ugyanaz Zórád Ernő akvarelljén

Az épület napjainkban a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak ad helyet.

Az egykori tabáni szerb ortodox templomnak emléket állító harangláb
(Petrika Kristóf szobrász és Rétháti László látványtervező munkája 2014)

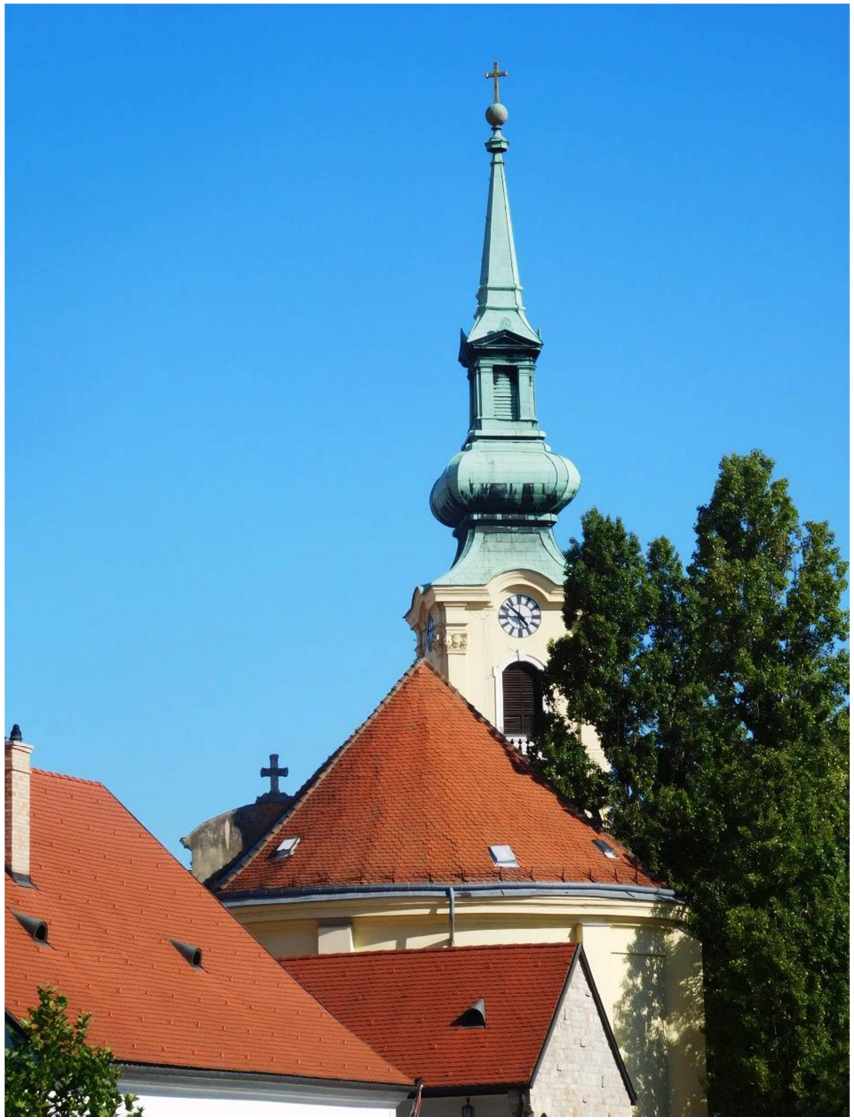

Budapest-Tabán Alexandriai Szent Katalin Plébánia

Tabáni részlet előtérben a Virág Benedek Házzal (Apród utca 10. – Döbrentei utca 9.)
A műemléképület-együttes a XVIII. század második felében épült. Itt élt Virág Benedek (1754-1830) költő, műfordító, történetíró, akiről a ház 2002-ben a nevét kapta.

4.4. GELLÉRTHEGY

Első lakói a régészeti leletek tanúsága szerint a kelták voltak. A honfoglaló magyarok felfedezték a hegy lábánál lévő kedvező dunai átkelési lehetőséget, és révet alapítottak. A legenda úgy tartja, hogy 1046-ban a hegy sziklás dunai oldaláról gurították a mélybe a pogány magyarok a hittérítő Gellért csanádi püspököt. Ennek hatására, a 15. századtól kezdték Szent Gellért-hegynek nevezni. A 18. század vége felé népszerű kirándulóhellyé vált, mai képét 1873-ban, harmincezer facsemete elültetésével alapozták meg. A hegyet 2000-ben védett területté nyilvánították, a Duna-Ipoly Nemzeti Park kezeli.

A hegy I. kerületre eső, annak déli részén található területe csak közigazgatásilag kezelhető külön a XI. kerületre eső részétől. A kerületrész területén a meglévő funkciók, épületek bővítése, fejlesztése csak kivételesen és korlátozott mértékben képzelhető el. A városrésszel határos, azt körbe ölelő zöldfelület domináns, túlnyomóan közterületi parkként ismert. A terület gondozása, sétányok, padok, térvilágítás, játszóterek kulturált megjelenése, létesítése és fenntartása kiemelt fontosságú, a kerület érdekein túlmutató rehabilitációs feladat. A terület rekreációs célú használata mellett jellemző a lakófunkció, elsősorban szabadon álló többlakásos társasházakkal és villaépületekkel.

A kerületrész lakónépességének száma a KSH 2011-es népszámlálási adatai alapján 1563 fő, lakásállománya 1049 db.

Várható beavatkozás a Tabán és a Citadella közötti sikló építése, mely a Gellérthegy pihenő, kiránduló hely jellegű használatát, továbbá e két terület egységesítését fogja erősíteni.

Orom utca i lakóházak

Szirom utca

Számadó utcai társasházak

Berényi utca részlet

fent: Alsóhegy utcai társasház, lent: Orom utca i társasház

Mihály utca-Gyula utca sarkán lakóépület

Mihály utcai lakóház hátsó homlokzata

„Az ember úgy dolgozzon, hogy szórakoztassa a jó Istent."
Makovecz Imre építész

5

A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

5.1. A helyi védett területre vonatkozó általános előírások

A kerület egyik legfontosabb értéke a Világörökségi listán lévő Duna-parti látványa, melynek alkotóelemei a domborzati viszonyok, az épített környezet és maga a Duna. Mindezen érték megőrzése nemcsak a kerület lakosainak fontosak, hanem egész Budapest városi karakterének meghatározó, emblematikus eleme, sőt minden magyar számára a nemzeti hovatartozás egyik vizuális jelképe.

Erre a látványra joggal lehetünk büszkék és alapvető kötelességünk átörökíteni a következő generációkra. A legfőbb feladat így a látvány, az összkép és a minőség megőrzése, fenntartása. Ezen gondolatsor mentén kellő alázattal kell nekilátni minden, ezen megjelenést befolyásoló, kisebb-nagyobb beavatkozásra készülő építtetőnek és tervezőnek. A látvány azonban nem egy elvonatkoztatott, fényképszerű fogalom: magában hordozza az élet lüktetését, a város örömteli használatát és hangulatait, éppen ezért a fejlődésnek is utat kell engedni, amely méltó az örökséghez.

5.2. Látványvédelem

A Budai Duna-part különleges, egyedülálló part menti panorámája védendő, mind kilátás, mind rálátás tekintetében. A területen a kilátás megfelelő védelmét, a rálátásban érvényesülő látványhoz, a terület sziluettjéhez és a környezethez való illeszkedést biztosítani kell.

A Várban és a Várfalak mentén húzódó sétányokról, a Gellért-hegyről, a Naphegyről a környező tájra és a városra, illetőleg a Várhegyre történő rálátás lehetőségét biztosítani kell.

A Gellért-hegy, a Naphegy, a Várhegy városi látványt meghatározó vonulatainak gerincvonala komoly látványértéket jelent, ezt épülettel eltakarni, megbontani nem szabad.

kilátás a Gellért-hegyről

5.3. A városkép védelme

A következőkben felsorolt elvárások megalapozzák a kerület településkép védelméről szóló helyi rendeletének normakövetelményeit. A konkrét helyszínekre vonatkozó előírások mennyiségi elemeit (mekkorát és mit lehet építeni) a Kerületi Építési Szabályzat, míg a minőségi követelményeket a településkép védelméről szóló helyi rendelet tartalmazza, így a két jogszabály rendelkezéseit együttesen kell alkalmazni!

Az **UTCAHÁLÓZAT**, **TELEKFORMA** és **TELEKMÉRET** hűen őrzik a település történetét, ezért ezek megtartására törekedni kell. Amennyiben egyidejűleg épül be korábban több telekből álló ingatlan, az eredeti telekosztást az épület homlokzati kialakításában, esetleg tömegformálásában vissza kell tükrözni.

A meglévő domborzati viszonyokat óvni kell. Kerületünk egyedi sajátossága és értéke változatos domborzati adottsága. Így **FÖLDFELTÖLTÉS**t vagy **BEVÁGÁS**okat végezni, valamint **TÁMFAL**at létesíteni a minimálisan szükséges méretben, a megengedett építmények elhelyezése, illetve tereprendezési célból, geológiai, talajmechanikai, hidrogeológiai okok miatt lehet, ügyelve a megévő növényzet (fák) megóvására. Elvárás, hogy a támfalak anyaga közterületről láthatóan a környezethez igazodó, általában kő- vagy téglaburkolatú legyen.

Kerületünk híven őrzi a múlt lenyomatát régészeti értékeiben és műemlékeiben. Ezen értékek védelméről külön törvény rendelkezik, speciális előírásokkal és a nem védett területekhez, épületekhez képest jóval szigorúbb előírásokkal. Ezek lényegi rendelkezései a következők:

- **RÉGÉSZETI TERÜLETEN** minden földfelszín alatti munkavégzéshez engedélyt kell beszerezni és szakemberek (régészek) bevonásával végezhetők a munkák, ami nem ritkán mind az előkészítésben, mind a kivitelezésben időigényesebb folyamatokat eredményez;
- **MŰEMLÉKEK ESETÉBEN** különösen fontos szempont az épület eredeti állapotban történő megtartása, esetleg takart értékeinek (pl. lefestett falképek) újbóli feltárása, bemutatása, amely természetesen nem jelentheti gátját a mai kor elvárásainak megfelelő átalakításoknak és korszerűsítéseknek (fürdőhelyiségek létesítése, fűtési megoldások).

A kiemelt védelmi kategóriákon túl a teljes településrész kialakult arculatának megtartása közérdek, így minden épület, építmény vonatkozásában szem előtt tartandó a történeti hűség és harmónia megőrzése. A beavatkozás keretében érdemes kijavítani a **HELYREÁLLÍTÁSI HIBÁK**at, korrigálni az eltéréseket (pl. utólagos hozzáépítések elbontásával, a tetőzet eredeti formájának újjáépítésével), visszaállítani az esetlegesen korábban eltávolított épületdíszítéseket, tetődíszeket, tornyokat. Amikor több kor is értékeset alkotott egy épületen, a kvalitások és a helyreállítás szakmai koncepciója határozza meg a helyreállítási döntéseket.

Az **ANYAGHASZNÁLAT** és szín a terület városképi jelentőségének és helyi karakterének megőrzésében lényeges szerepet játszanak (pl. cseréptetők, kő támfalak, kváderezett vakolatok, faanyagú nyílászárók), ezért ezek megőrzése, visszaállítása fontos. Átalakítás esetén - ha azt a műszaki megoldás megengedi – törekedni kell arra, hogy az eredeti héjazati, burkolati anyagok kerüljenek újrafelhasználására, hiszen például egy jó minőségű bontott tégla többször is felhasználható. Ha új burkolati anyagot kell vásárolnunk, az eredetivel leginkább egyezőt válasszuk. A történeti épületektől, hagyományoktól idegen, igénytelen anyaghasználat az egész környezet minőségét rontja (pl. hullámpala alkalmazása, műanyag nyílászáró felhasználása 1945 előtt épült épületen). Az új épületek homlokzatán előnyben kell részesíteni a környezetben már alkalmazott anyagok illetve homlokzati felületek kialakítását.

Az építmények **SZÍNEZÉS**ét, annak városképi és színdinamikai kialakítását a szomszédos épületek, de akár az érintett útszakasz hosszában (jobbról, balról legalább 5-5 épület együttes ábrázolásával) álló építmények vizsgálatával, azokkal harmonizálva javasolt megoldani. Történeti épületek esetén javasolt az eredeti homlokzat és nyílászáró színeinek visszaállítása. A legszebb, ha a homlokzatfelújítás (színezés) a teljes épületen egyidőben történik meg. Ha ez valamiért nem lehetséges, a részleges homlokzati felújítás is legalább az épület közterületről látható műszakilag elkülöníthető teljes homlokzati felületén, illetve a teljes közterület felőli földszinti homlokzati sávban készüljön el.

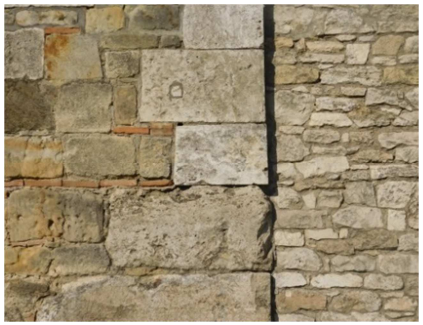

Az anyaghasználat kiválasztásánál mindig vegyük figyelembe a szűkebb és tágabb környezetet. A természetes, hagyományos anyaghasználat mindig jó választás, de természetesen az innovációnak és az egyedi építészeti megoldásnak is helye van, amennyiben azok minőséget képviselnek. A kő a Várfalakon, támfalakon, kerítés és épületlábazatokon jelenik meg. A tégla homlokzatburkolat alkalmazása a Vízivárosban tradicionális. Napjainkban reneszánszát éli a terméskő és látszó tégla használata.

A lábazat általában különböző minőségű kőanyaggal (márvány, mészkő, homokkő) burkolt, sokszor vakolt. A homlokzatszínek a Várban és a műemlék épületek esetében a legváltozatosabbak, de ezeknek az erőteljes színeknek a kiválasztása mindig műemlékes szakember bevonásával történik. A Víziárosban és a Krisztinavárosban népszerűek a terrakotta színek, de a klasszikus sárga, zöld, fehér és bézs színek is jelen vannak. Szabadonálló társasházak, villák, családi házak esetében a visszafogottabb színhasználat jellemző. A klasszikus fehérre vakolt homlokzat a nagyforgalmú területek kivételével (könnyen koszolódik) mindig jó választás. Egymással harmonizáló, egy színcsaládba tartozó több szín alkalmazása is javasolt a homlokzat tagolásának megfelelően.

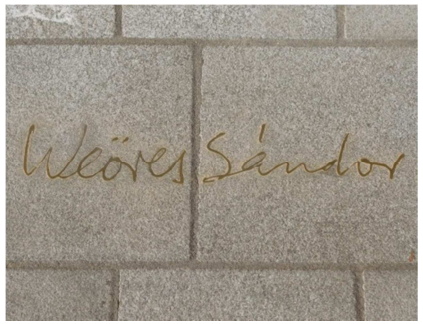

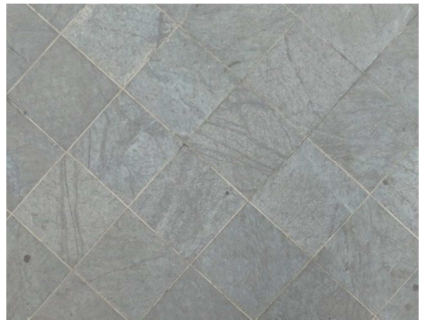

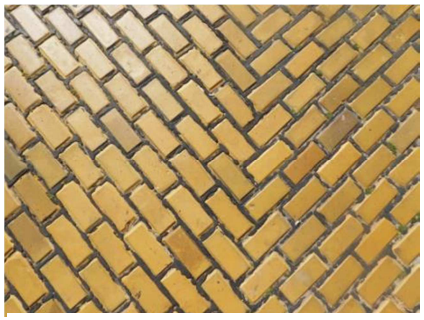

A kerületben változatos, minőségi térburkolatokkal találkozunk. A konkrét helyszínre történő választásban a hely tradíciói, forgalmi adottságai és a környező épületek stílusjegyei segítenek. Fontos, hogy az egyben látszó, egy célt szolgáló felületek azonos burkolatúak legyenek, melyek ízléses mintákkal élénkíthetőek.

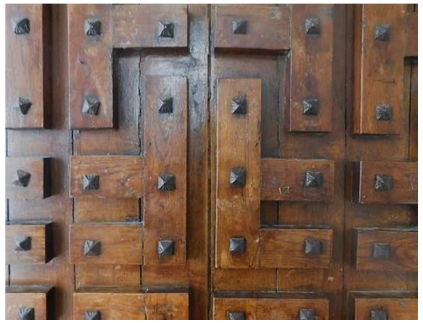
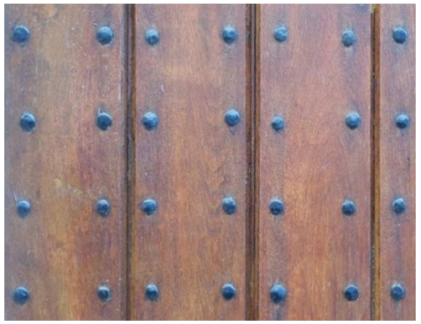

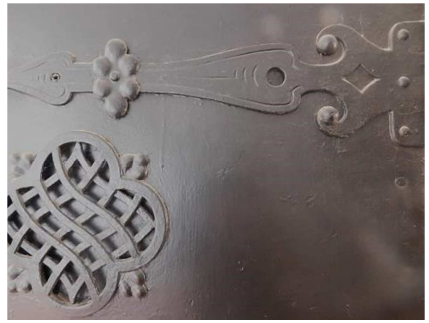
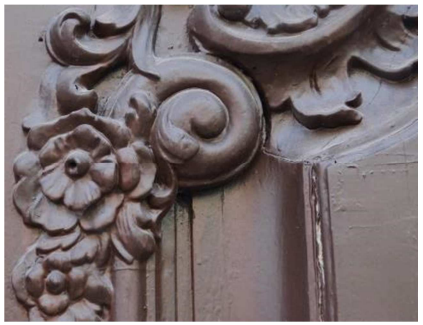

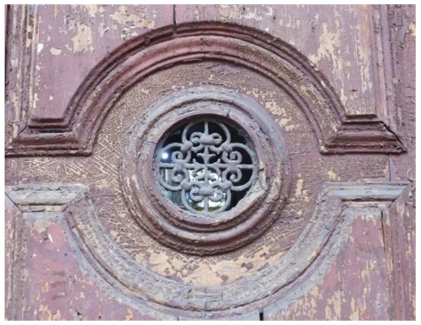

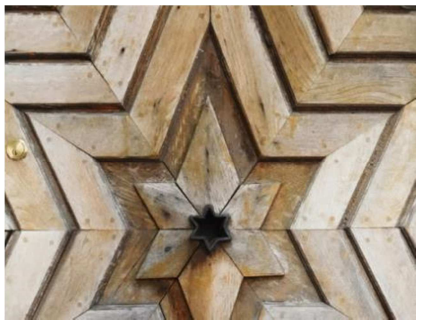
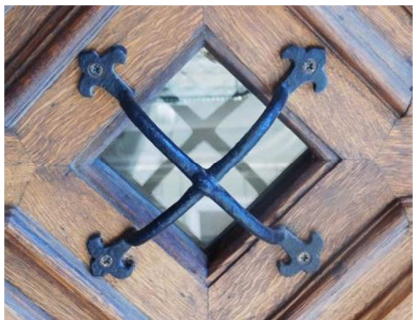

A bejárati ajtók és kapuk a történeti épületeknél fontos motívumai a homlokzatalakításnak (sajnos, napjainkban sokszor a garázskapu kerül a meghatározó helyre, holott a főszerep az ember közlekedésének járna). Jellemzőek a nemes fából készült gazdagon díszített, vagy szegecsekkel és egyéb fém kiegészítésekkel ellátott kapuk, valamint a fém anyagú kapuk. Ezek egyedileg tervezett, modern, újragondolt változatai a mai épületek megjelenését is gazdagítják.

A napjainkban egyre inkább terjedő műanyag anyagú **NYÍLÁSZÁRÓ** megjelenése nagymértékben elüt a hagyományos faablakok, faajtók látványától. Az eltérő szerkezeti vastagságok, osztások és színek nagyon lerontják az épület egységes és autentikus megjelenését, ezért alkalmazásuk kerülendő. Időtállóságukról még nem rendelkezünk elég tapasztalattal, pedig a fa nyílászárók több száz évet is kibírnak.

A **TETŐ** tömegének (tetőidom) kialakításakor célszerű egyszerű formá(ka)t alkalmazni. Tetőtérbeépítések esetén kerülni kell a hazai építészeti hagyományoktól idegen hajlásszög és több szintben elhelyezett tetőablak-sorok létesítését. Törekedni érdemes a tetőfelület homogén egységének megtartására, azaz a tetőn lévő kiugrások és bevágások aránya ne lépje túl a tető területének felét.

A történeti épületek eredeti portáljai megtartásra érdemesek, visszaállításuk az épület egészének megjelenését emeli. A **PORTÁL** kialakítása az épület homlokzati rendjéhez és minőségéhez igazodóan történjen, és itt is általában a „kevesebb több".

A közterületről látható **TŰZFAL** esztétikus megjelenéséről gondoskodni kell jókarbantartással, zöldtakarással, művészi igényű (nem reklámcélú) falfestéssel, és amennyiben erre lehetőség van, utólagos homlokzattá alakítással, esetleg zöldfallal.

A **DUNA MENTÉN** a gyalogos és a kerékpáros közlekedés fejlesztését kell előnyben részesíteni az egyéb közlekedési módokkal szemben, de a gyalogosok biztonsága az elsődleges szempont. A közterületek kialakításánál, megújításánál, új elemek elhelyezésénél különösen ügyelni kell a környezetbe illeszkedő Duna-parti arculat létrehozására. A Duna-part árvízzel veszélyeztetett területein a katasztrófavédelem (élet- és vagyonvédelem) kiemelt feladat.

A városkép védelmére éjszaka is ügyelni kell. A **DÍSZVILÁGÍTÁS**, esetleg **CÉGFELIRAT** – a vonatkozó jogszabályok keretei között – úgy legyen kialakítva, hogy a fényhatás az építmények, rendeltetési egységek, helyiségek és a környező építmények rendeltetésszerű használatát (egyebek között tükrözéssel) ne zavarja, a közlekedés biztonságát ne veszélyeztesse, a terület látványát károsan ne befolyásolja. A nem felszínre, felszíni létesítményre, növényzetre irányuló megvilágítás (projekció) nem megengedett, mivel az az épített városi látványt zavarossá és értelmezhetetlenné teheti, a járdába épített díszvilágítás vakítást okozhat. A világörökségi területen készülő díszvilágítás csak a jellemző látványokból feltárulkozó nézetekben egységes és összehangolt módon készülhet. A mesterséges fény egyedivé teszi a város látványát, segítségével kiemelhetők, előtérbe helyezhetők az épített és természeti értékek, hangsúlyt adva a főváros karakteres területeinek. Fontos feladat az emblematikus létesítmények kiemelése, érvényesülése a díszkivilágítás segítségével. Ennek keretében a várfalak és az általuk határolt területek megvilágításának erősségét és spektrumát meghatározónak kell tekinteni, az ezek alatti díszkivilágítások erőssége, ugyanarról a helyről nézve, a vári erősségnek legfeljebb a 60%-a lehet, fehér színe pedig nem térhet el a vári díszkivilágítások meleg (maximum 3000 K színhőmérsékletű) spektrumától.
A fényforrások mellett városképet formáló hatása van a lámpatesteknek, kandelábereknek, a Vár területén ezek használata preferált. A köz- és díszvilágítás arculata tekintetében a Budapest Világítási Mesterterv előírásai irányadóak.

Érdemes ügyelni a városkép részleteire is:

- az épülethez szolgáló **KAPUCSENGŐ**, **NÉVTÁBLA** egységes arculatára, illeszkedésére az épület meglévő architektúrájához, díszítményeihez, burkolataihoz és színezéséhez;
- az épület külső- és belső homlokzatain, közös kapualjaiban, tetőzetén vagy azok előtt lévő **VEZETÉK**ek, **KÁBEL**ek, **VÉDŐDOBOZ**ok, **MÉRŐSZEKRÉNY**ek rontják az épület megjelenésének eleganciáját; ilyet ne létesítsünk, illetve a homlokzatok akár részleges felújítása esetén kerüljenek rejtett módon elhelyezésre;
- meglévő épületen a homlokzaton jelentkező **RÁCSOZAT** csak akkor lehet szép, ha az épület eredeti rácsozatával azonosan, általában annak pótlásaként jelenik meg; egyéb rácsozat vagy betörésvédelmet szolgáló berendezés – amennyiben erre lehetőség van – a portál- vagy nyílászáró szerkezetek belső oldalán helyezendő el;

- ablakklíma berendezést és **KLÍMABERENDEZÉS** kültéri egységét az épület építészetileg megtervezett részeként, az épület megjelenéséhez illeszkedve, de leginkább takartan helyezzünk el úgy, hogy ne zavarjuk a szomszédos ingatlanok használatát, se zajjal, se a kiáramló levegővel. A kondenzvíz elvezetéséről pedig megfelelően gondoskodjunk, az közterületre vagy szomszéd telekre ne csepegjen;
- ugyanezen elvek igazak **MŰHOLDVEVŐ**, **TÁVKÖZLÉSI**, **ADATÁTVITELI BERENDEZÉS** kültéri egysége, **HÍR- ÉS ADATTOVÁBBÍTÓ BERENDEZÉS** elhelyezése esetén is, azaz ezeket az épület részeként, az épület megjelenéséhez illeszkedve, illetve takartan, másokat nem zavarva helyezzünk el;
- a **NAPELEM**ek elhelyezését (különösen Világörökségi területen, ideértve a Várból történő rálátást is) közterületről nem látható felületeken oldjuk meg, állványzat nélkül, a tetősíkhoz simulva, lehetőleg olyan típust választva, amely kevésbé üt el a tetőzet felületétől;
- az épületek, építmények közterületről látható üveg felületein kerüljük a zavaróan tükröző, vakító fényvisszaverő **FÓLIA** vagy egyéb, ilyen tulajdonságú anyag használatát;
- a homlokzatra szerelt **ÁRNYÉKOLÓ SZERKEZET**ek (ponyvák, redőnyök) igazodjanak a homlokzat tagolásához, valamint az egyszínű, a homlokzat és nyílászárók színeivel harmonizáló árnyékolók preferáltak;
- a **HULLADÉKTÁROLÓ** építményt, -tartályt minél inkább rejtsük el – a közterületi hulladéktároló tartály kivételével – ennek kézenfekvő megoldása a kerítéssel vagy támfallal, támfallétesítménnyel történő egybeépítés;
- a felületének legalább 50 %-ban áttört **KERÍTÉS** biztosítja az elvárt a kilátás illetve rálátás védelmét, a kert és épület látványának élvezetét;
- a változatos domborzati viszonyok gyakran szükségessé teszik **TÁMFAL** építését, de ekkor mérete legyen minimális és kapjon környezetéhez illeszkedő kő- vagy téglaburkolatot.
- közterületről látható építményre, vagy épülethomlokzatra csak egyedi, esztétikai élményt nyújtó, művészeti alkotást tartalmazó ésa konkrét helyhez erősen köthető **EMLÉKTÁBLA** kerüljön.

5.4. Városképi illeszkedési szabályok

Új építmény elhelyezése vagy meglévő épület tömegének, látványának megváltoztatása esetén elsődleges szempont a környezethez és a környező épületekhez történő illeszkedés, amely nem csak tömeghatásában értendő, hanem építészeti minőségében is. Elsődleges a beépítés karakteréhez, egyedi sajátosságaihoz történő igazodás: utcai határvonalon zártsorú beépítésnél azonos homlokzati síkban zártsorúan, szabadonálló beépítésnél szabadonállóan (ügyelve az előkert kialakult jellemző méretére és a meglévő beépítés tengelyeire). Lehetőleg a tömbök belső struktúráját is kövessük, de törekedjünk az összefüggő belső zöldfelületek kialakulására, mivel ezek biológiailag sokkal értékesebbek, mint a szabdalt zöldfelületek.
A városképi illeszkedés tömeghatása, léptéke szempontjából a homlokzatmagassági, párkánymagassági, gerincmagassági értékek a meghatározók, de szerepet játszik a tömeg tördeltsége, a homlokzat tagolása is (pl. az erkélyek elhelyezkedése, ki-, és beugrások). Az igazodás elemei sokfélék lehetnek: az esetleg alagsorral is növelt földszint és emeletek magassága, a falak és nyílászáró felületek aránya, ritmusa, az anyag-, és színhasználat.

Az illeszkedést nemcsak a szomszédos épületek tekintetében kell mérlegelni, hanem indokolt lehet az utcakép egészének látványához hangolni. Amikor az új vagy átalakítandó magastető hajlásszöge megközelítőleg azonos a csatlakozó, illetve az épület közvetlen környezetében álló épületek tetősíkjának hajlásszögével, nemcsak az illeszkedés sikeres, de zártsorú beépítésnél az új vagy átalakított magastető látványa csökkenti is a szomszédos épületek takaratlan tűzfalainak felületét. Emiatt (is) szükséges az új épület(szárny) traktusmélységével a környező épületekéhez igazodni.

Többször is érdemes felemlíteni, hogy a jó illeszkedés elengedhetetlen ismérve az új épület építészeti minősége. Minden korszak, minden építészeti stílus rajta hagyta lenyomatát a kerületen. Az elődök munkáját becsüljük meg akkor, amikor mi is a legszínvonalasabban akarjuk megoldani napjaink építését. A legnagyobb felelősséget a tervező viseli, de a megrendelő hozzáállásán is múlik, hogy milyen minőségű terv fog születni. A legszebb elképzeléseket is tönkreteheti egy rossz kivitelezés, ezért fel kell kutatni és meg kell becsülni a megvalósítás jó szakembereit is.

A kerületben az egyszerű formájú, közel 45° hajlásszögű tetők a jellemzőek, hagyományos, sokszor hódfarkú vagy hornyolt ívesvágású cserépfedéssel. A cserépfedés megtartása, visszaállítása javasolt, valamint új építéseknél is preferált ez az anyaghasználat.

A fémlemez hagyományosan a cserépfedés kiegészítő elemein és a kupolák fedésénél jelenik meg, a korcolt lemezfedés az újabb épületeken fordul elő. Amennyiben az épülethez és környezetéhez illeszkedik, a minőségi megmunkálású fémlemezfedés is jó alternatívát jelent.

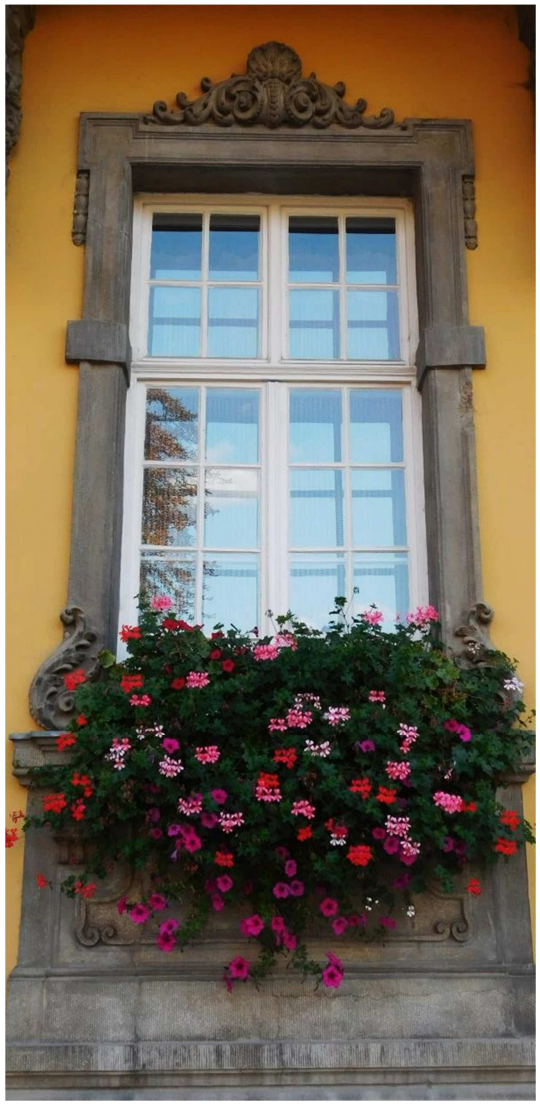

A régi, fából készült ablakok meghatározó szerepet töltenek be egy-egy régi épület vagy akár az egész utca arculatában. A hagyományos történeti kétrétegű fanyílászárókkal rendelkező lakóépületeknél a műanyag alkalmazása nem felel meg az illeszkedés igényeinek! Egy oda nem illő ablakcserével nemcsak az adott lakás értéke fog csökkenni, hanem a teljes épület arculata leromlik, ami végső soron az egész ház értékvesztését fogja eredményezni.

A hagyományos, akár 100-200 éves fa ablakok is sikerrel felújíthatók és eredeti szépségükben megőrizhetők még hosszú ideig. Egy hozzáértő szakember szakszerűen és hatékonyan képes a legrégebbi ablakokat is a mai kor kívánalmainak (energiatakarékosság, komfortosság) megfelelően felújítani, vagy akár utángyártani.

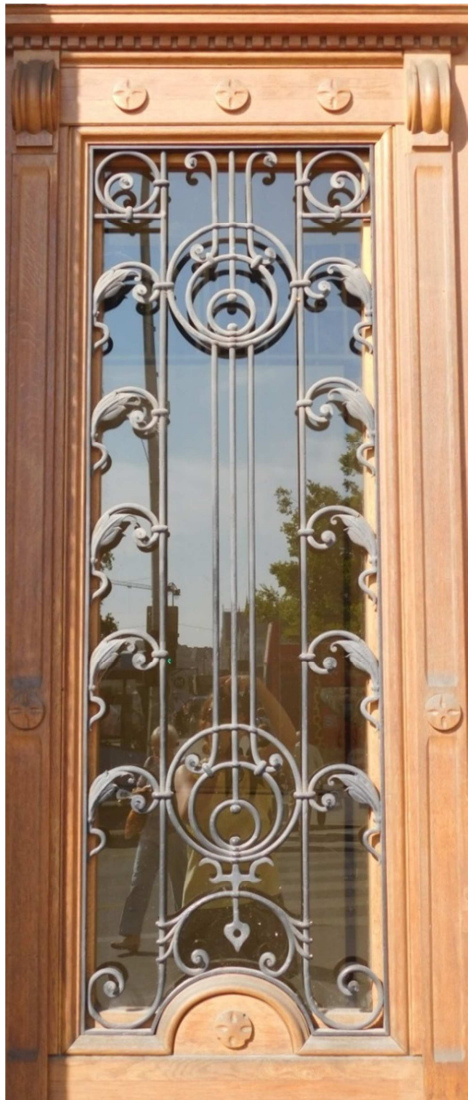

A történeti rácsozatok szép díszítőelemek, folyamatos karbantartás mellett sokáig megőrizhetők, és biztonsági funkciójukat alkalmasan betöltik.
Ha az eredeti mintázatú rácsozat nincs meg, pótlására a semleges, minél egyszerűbb megjelenésű, de a helyhez tervezett új rács ajánlható.

Az előző és következő képek igazolják, hogy minden történeti kor és építészeti stílus ki tudta magát fejezni a kiegészítő elemek, épületdíszek gazdag alkalmazásával, mely divat mára – sajnos – kissé alábbhagyott. A társművészeti alkotások (ötvös, szobrász, üvegműves, mozaikkészítő, stb.) a mai kor épületein is minőséget teremthetnek.

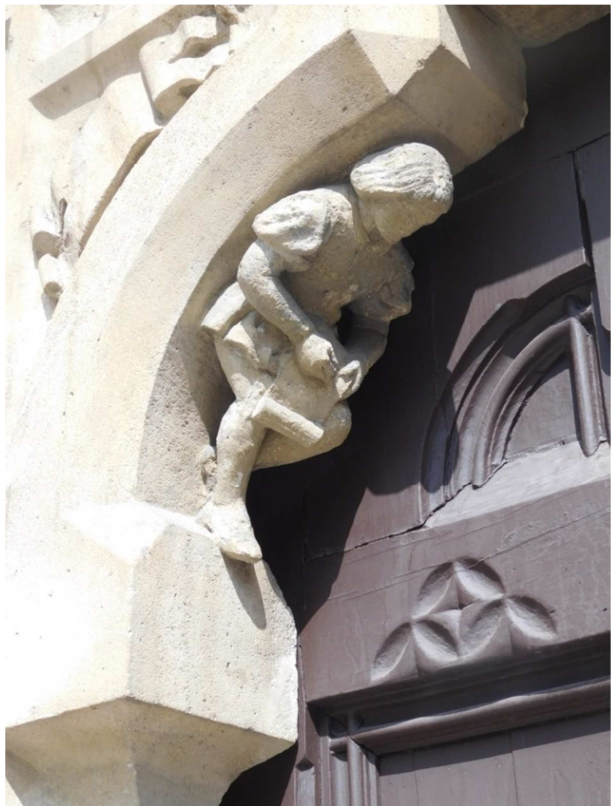

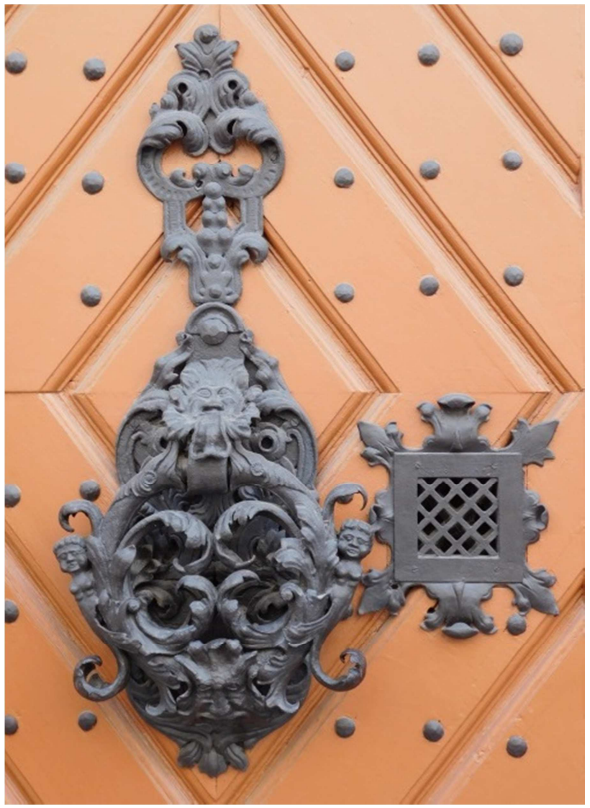

Nagyon sok apró, finom, kedves részlet fedezhető fel az épületeken, melyeket mindenképpen érdemes megőriznünk!
balról jobbra: Toldy Ferenc utca 9. Toldy Ferenc Gimnázium kapu részlet; Úri utca 58. kopogtató; Toldy Ferenc Gimnázium kilincs
lent: Bécsi kapu tér 2-4. (Magyar Nemzeti Levéltár) kapujáról részlet

homlokzati részletek balról jobbra a következő épületekről: Ybl Miklós tér 2. (Északi Testőrpalota); Batthyány utca 25. lakóház, Ág utca 3. villaépület
lent középen: Szarvastér 1. Aranyszarvas-dombormú a kapu fölött

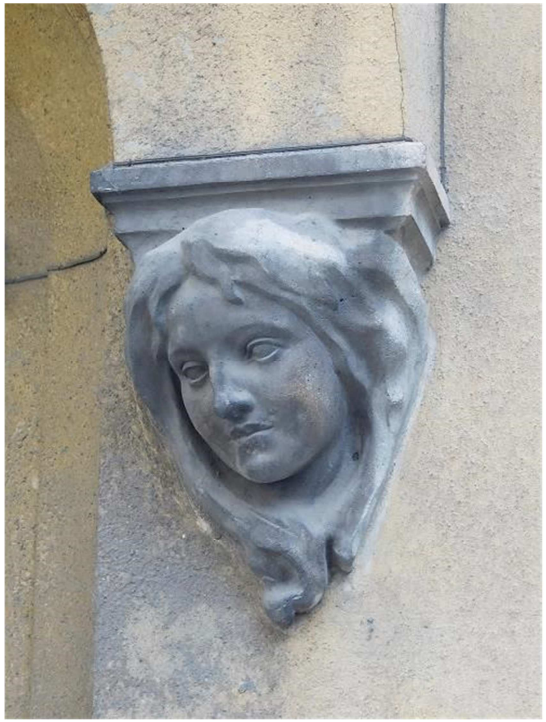

fent balra és jobbra: Szalag utca 7. sz. lakóépület férfi és női fejet formázó konzoltartói, fent középen: Táncsics Mihály utca 4. címer a kapu fölött
lent balról jobbra: Kosciuszkó Tádé utca 3. iskolaépület kilincsének részlete; Bécsi kapu tér 8. lakóépület kapujáról részlet; Ág utca 3. villaépület utcai homlokzatáról részlet

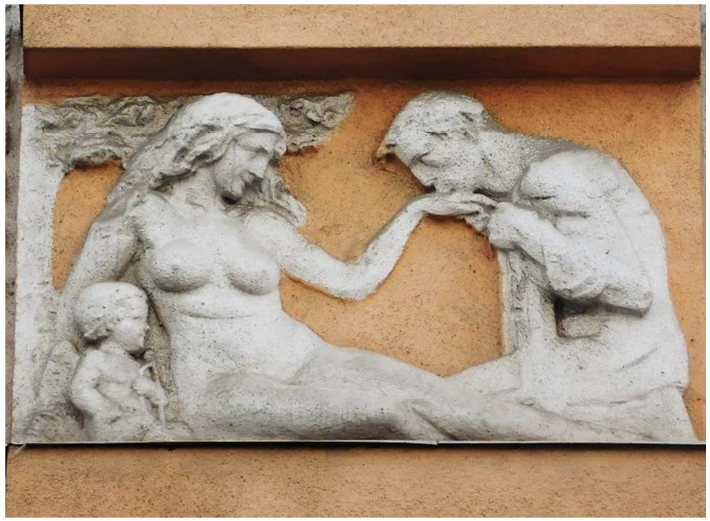

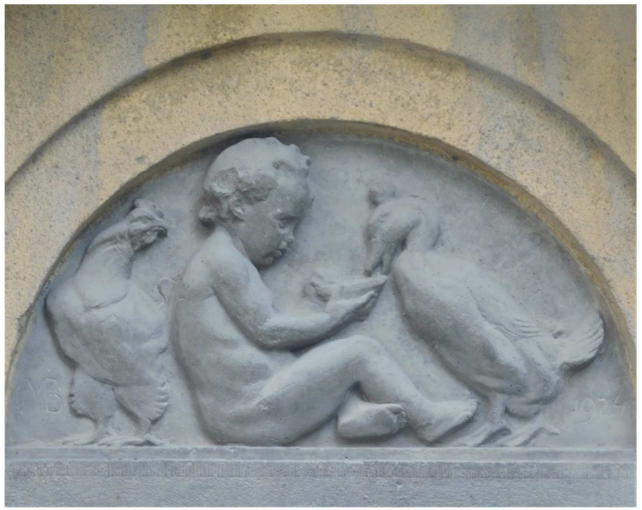

domborművek balról jobbra a következő épületek homlokzatairól: fent: Jégverem utca 6.; Corvin tér 2.; Szalag utca 7.;
középen: Fő utca 20.; Szalag utca 18.; Hess András tér 3. Vörös sün-dombormű; lent: Corvin tér 4. alkimisták domborművének felirata

5.5. Közterületekre vonatkozó ajánlások

Egy városrész minőségében nemcsak az épületek, hanem a közterületek (melyek a közhasználatú területek, mint az utak, sétányok, parkok, terek, stb.) látványa és igényszintje is meghatározó. A közterületeken való kellemes tartózkodás, a felénk áramló hangulatok erős hatással vannak ránk. Egy vidám, élettel és impulzusokkal teli utca vagy tér bennünket is jókedvre hangol. A pozitív érzés legalapvetőbb feltétele a közterületek tisztasága, átláthatósága és átjárhatósága, így ezek folyamatos meglétére különösen ügyelni kell.

Az átláthatóság biztosítása érdekében az **UTCABÚTOR**, **INFORMÁCIÓS FELÜLET**, kitelepülések (vendéglátó teraszok és kiegészítő berendezéseik), kioszkok létesítése nem veheti el a közterület egybeláthatóságát, kerülni kell a közterületek túlzsúfolódását. Az átjárhatóság érdekében a közterület-használatok a járdán való közlekedést nem akadályozhatják, a megfelelő méretű, biztonságos, szabad szélességet minden esetben biztosítani kell a gyalogosközlekedés számára.
A **VENDÉGLÁTÓ TERASZ** elrendezése, kiegészítő berendezései (pl. növénydézsák, szőnyegezés, kordonok használata) nem eredményezhetnek területkijelölést, az utcaburkolatot ezért nem javasolt eltakarni.
A vendéglátó teraszok bútorzata lehetőleg nemes anyagú, könnyed, kis tömegű, növényeik megfelelően ápoltak és jó kondíciójúak legyenek, a napvédők reklámot vagy termék megjelölést ne hordozzanak. A kitelepüléseknél kerülni kell az elektromos kábelek felszínen, botlásveszélyes, akadályozó módon való vezetését, a látható gépészeti szerelvényeket, illetve a közterület szaggal, füsttel, gőzzel és egyéb káros mellékhatásokkal (pl. olaj, szennyvíz burkolatra kerülése) való terhelését, ideértve a szemét és göngyöleg tárolását is, melyeket közterületről nem látható módon kell elhelyezni. Lakókocsiból, járműből, asztalról történő árusítás, árubemutatás, állvány, mozgóárus alapvetően fesztiválokhoz, piacokhoz kapcsolódó formák, így a kerület területén ezek kerülendők, indokolt esetben csak egy-egy rendezvény időtartama alatt, ideiglenesen képzelhetők el.

A városszerkezetileg összetartozó, egybefüggő gyalogos/vegyes forgalmú utcákon, tereken a **BURKOLAT**, **ARCULAT** lehetőleg egységes kialakítású legyen, igazodjon a kialakult, meglévő anyag-használathoz. A burkolatok kiválasztásánál a fenntarthatóság és karbantarthatóság mellett a káros környezeti hatásokat (zaj, rezgés, por, stb.) mérséklő hatásuk is elvárás, a káprázтató hatású anyagválasztás kerülendő. Történeti városi térbe nem illő, városképromboló, közlekedést zavaró, megtévesztő, figyelemelterelő megoldások, valamint fényújság, vizuális hatások, effektek, vetítés, villogás, nagyméretű tükröződő felületek kerülendők.

A **KÖZMŰBERENDEZÉS** lehetőleg a járdaszint alá süllyesztve legyen kialakítva. Légvezeték alkalmazása csak rendkívül indokolt esetben –. általában más kivitelezéssel összefüggésben – ideiglenes jelleggel lehetséges. A területen a közmű-távközlési és adatátviteli hálózatok felújítása vagy telepítése esetén az ott található, meglévő, használaton kívüli vezetéket érdemes eltávolítani.

BURKOLATBONTÁS esetén, amennyiben azt a városképi látvány megköveteli, a gyalogos járda teljes szélességű helyreállítása vagy roncsolás-mentesen bontható burkolat kialakítása lehet indokolt.

5.6. Reklámok elhelyezése

A településkép védelme szempontjából kiemelt területeken (világörökségi helyszín és védőzónája, műemlék területe és a műemléki jelentőségű terület, a műemléki környezet területe, történelmi emlékhely, történeti kert, helyi jelentőségű védett érték területe, nyilvántartott régészeti lelőhely) reklám közzétételére, **REKLÁMHORDOZÓ** és **REKLÁM** elhelyezésére felsőbb szintű jogszabályok (törvény és kormányrendelet) vonatkoznak és alapvetően tiltottak a kerület teljes területén. Ebből adódón gazdasági reklám kihelyezése előtt fontos a vonatkozó rendelkezések alapos megismerése.

A kerület szempontjából jelentős valamely eseményről való tájékoztatás érdekében (évente legfeljebb összesen tizenkét naptári hét időszakra) kihelyezhető reklám és reklámhordozó: a megtartásra kerülő rendezvényekhez kapcsolódó helyszínen, homlokzatra felfüggesztve (védett épület esetében a homlokzati felület 10 %-ban), vagy annak környezetében lévő közterület felett átfeszítve, leghamarabb a rendezvényt két héttel megelőzően, majd a rendezvényt követő egy héten belül el kell távolítani.

KÖZMŰVELŐDÉSI CÉLÚ HIRDETŐOSZLOP kizárólag közművelődési tevékenységet folytató intézmény/ek közvetlen környezetében helyezhető el, ahol az a gyalogosok biztonságos közlekedését nem akadályozza. A közművelődési hirdetőoszlopon a közművelődési intézmények tevékenységének körébe tartozó kulturális programok, rendezvények népszerűsítését szolgáló reklám tehető közzé, amelyek ragasztás útján is rögzíthetők.

Építmény, épületegyüttes építése, átalakítása, felújítás érdekében végzett építési, vagy bontási munka során, az építési tevékenység ideje alatt, maximum három hónap időtartamban a közterület felőli építési állványzaton építési reklámháló elhelyezése akkor lehetséges, ha az **ÉPÍTÉSI REKLÁMHÁLÓ** a közterületre helyezett építési állványzatra van kifeszítve. Ebben az esetben is korlátozott a reklámfelület mérete, amely 9 négyzetméternél nem lehet nagyobb. Az állványzati reklámháló (ami valójában a munkavégzéshez szükséges állvány, mint kivitelezési segédszerkezet vizuális eltakarása) nem keverendő össze a közvetlenül a homlokzatra felerősített reklámfelületekkel (legyen az hálón, táblán, bármilyen reklámhordozón), mert ezek elhelyezése a kerületben szigorúan tiltott.

Világörökségi területen az épületek, építmények közterületről látható nyílászáróira hirdetés, vagy reklám nem helyezhető el, viszont az üzletportálok kirakatai felhasználhatók az ott folyó tevékenység népszerűsítésére.
A történeti városrészek tradícióit erősíti, ha igényes, egyedileg tervezett, kézműves minőségű **CÉGÉR** (falra merőleges, általában kb. 80 x 80 cm felületű áttört szimbólum) kerül az üzletekhez.

5.7. Zöldfelületek védelme

Az egész emberiség egyik legnagyobb kihívása napjainkban, hogy meg tudja-e őrizni a Föld életképességét és biológiai sokszínűségét. E célért mindannyian tehetünk, amikor szűkebb környezetünk élővilágát tiszteletben tartjuk és csak oly módon vesszük igénybe, amely az életközösségek természetes folyamatait és viszonyait, a biológiai sokféleségét nem károsítja, illetőleg funkcióit nem veszélyezteti.

A kertvárosias településrészen élők már az építkezés eltervezésekor tehetnek a környezetükért, amikor a telken található értékes növényzetet megóvják és az építményt úgy helyezik el, hogy minél több növényzet megmaradjon. (Az elkerülhetetlen fakivágásokra és azok pótlására helyi rendelet vonatkozik!)
Az építés után a telek be nem épített felületeit kertként kell kialakítani és csak a legszükségesebb mértékben lehet burkolt felületeket alkalmazni a kertben. A meglévő növényzet megóvása mellett fontos, hogy újakat is telepítsünk, ehhez érdemes kertészeti szakemberek tanácsát is kikérni. Ezzel elkerülhető az allergén pollent szóró növények vagy az inváziós fafajták ültetése, melyekkel ártunk magunknak és környezetünknek (részletes listájuk 3.8.2. Védett természeti értékek fejezetben található). Célszerű a helyben honos növényállományból választani, mert ezzel tájba illeszkedésüket és megfelelő növekedésüket is elősegítjük.

Fenti növényválasztási és zöldfelület megóvási elvek természetesen a közterületeken is irányadóak, ahol szintén minél több fás szárú növény telepítésére kell törekedni. A közterületek felújításának megtervezésekor ezért törekedni kell minél nagyobb fenntartható zöldfelület kialakítására, melyen a környezethez illő, a környezeti ártalmakat jól tűrő, nem allergén, kártevőket nem vonzó és a környezetüket nem szennyező növényzetet célszerű telepíteni. Ajánlott az utcák legalább egyik (általában az északi, vagy keleti) oldalán fasor telepítése, kivéve, ahol ez veszélyezteti a közlekedés biztonságát vagy ahol ezt a meglévő közműhálózat nem teszi lehetővé.

Kerületünkben védett természeti terület is található, itt különösen fontos a flóra és fauna tekintetében is az élettani szükségletek biztosítása, a beavatkozások minimálása, melyekre külön jogszabályok vonatkoznak.

„Tanulmányozd először az elméletet,
aztán jöjjön a gyakorlat, mely belőle származik.”
Leonardo da Vinci

6

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA

A fejezetben szereplő jó példák az elvárt építészeti/művészeti színvonalat reprezentálják, semmiképpen se váljanak szolgai másolás tárgyává. Az értékekben gazdag és változatos kerületben az egyik legfontosabb üzenetünk, hogy mindig az adott helyhez és funkcióhoz kell a tradíciókhoz igazodó megjelenést társítani és egyedivé tenni.

A történeti városrészek tradícióit, hangulatát erősíti, ha igényes, egyedileg tervezett, kézműves minőségű cégér (falra merőleges, általában kb. 80 x 80 cm felületű áttört szimbólum) kerül az üzletekhez. Az I. kerületben, leginkább a Polgárváros területén számtalan jó példa akad a klasszikus míves fém cégérre, a fenti képeken ezek közül látható néhány. A különleges darabok mindenképpen megtartandók és jó inspirációs forrást jelentenek.

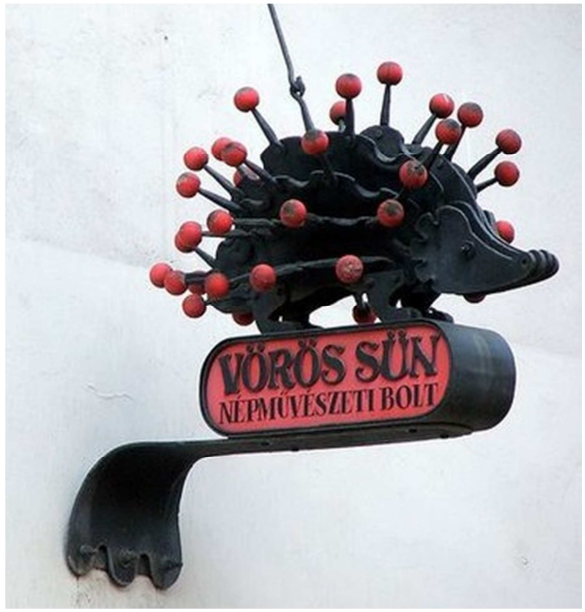

Fontos, hogy az épülethez illő és a hirdetett tevékenységhez kötődő cégéreket alkalmazzunk.

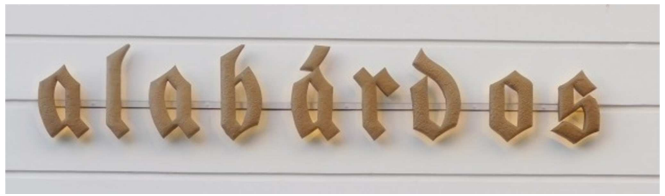

Egyedileg tervezett különálló betűkből szerkesztett felirat, a visszafogott, de jól átgondolt arculat az üzlethelyiség és az áruk magas minőségét sejteti.
A bal felső és a jobb alsó kép forrása: internet

A szépen tervezett, informatív cégfelirat, cégtábla nem csak kereskedelmi érdekeket szolgálhat.

Az Attila úti üzlet nagyon egyedi megoldást alkalmazott: a cégfelirat csak az enteriőrben jelenik meg, de a nagyméretű üvegezett portálok révén az utcáról is jól látható.

Visszafogott, igényes üzletportál és kitelepülés a Tabáni Plébánia közvetlen szomszédságában. A kevesebb néha több…

Egy színvonalas kortárs képzőművészeti alkotás a hely szellemét is kiválóan tudja érzékeltetni, ezáltal többlet értéket adhat még egy műemlék épületnek is, különösen, ha a kompozíció felhasználja az építészeti tagozatot. Balra: Hess András emléktábla (Rieger Tibor szobrászművész 2016) a Hess András tér 4. sz. alatti épületen, jobbra: Falon átrepülő klarissza apáca (Melocco Miklós szobrászművész 1977) az Országház utca – Nándor utca sarkán

A jó emléktábla figyelemkeltő és kifejező, a témához, személyhez és helyhez illő, és ezáltal kortalan.
Fent balról jobbra: Aba-Novák Vilmos emléktábla Zsolt utca 7. (Paulikovics Iván 2004); Zórád Ernő emléktábla Csap utca 1. (Vecsey Ádám 2011); A 63. gyalogezred emléktáblája Kapisztrán tér 2-4. (Füredi Richárd 1931); Lent balról jobbra: Henszlmann Imre emléktábla Táncsics Mihály utca 1. (Schaár Erzsébet 1972); Szilágyi Dezső emléktábla Szilágyi Dezső tér 3. (Margó Ede, Fritz János)

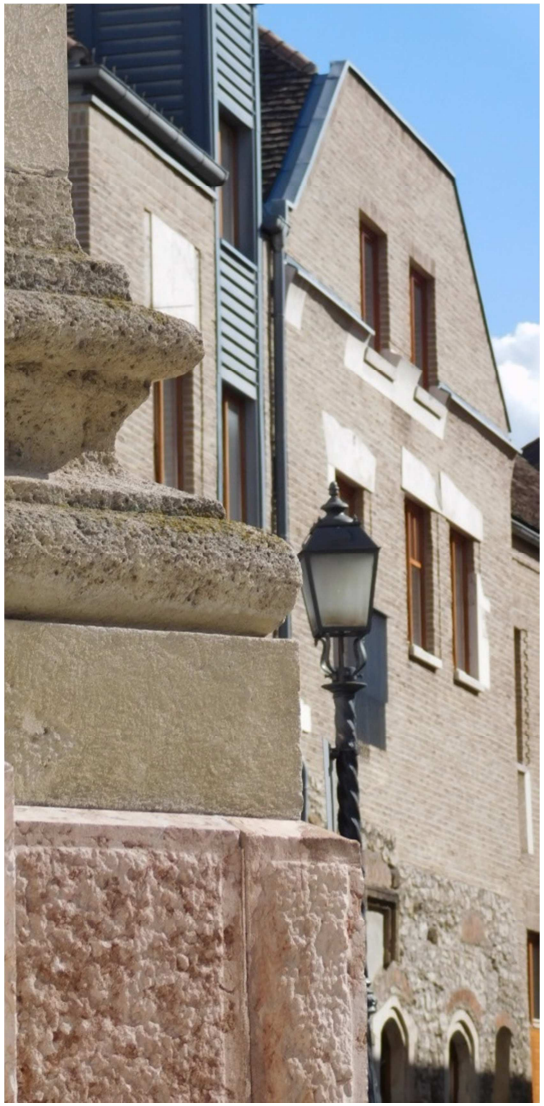

A Várnegyed történelmi múltjához és a mai elvárásokhoz illeszkedő Fortuna utcai épület a műemléki környezetbe való illesztés példaszerű építészeti megoldása. Reimholcz Péter 2000-ben épült apartmanháza rövid idő alatt klasszikussá nőtte ki magát. Az új épület érzékenyen reagál a környezetére, mind tömegképzésében, mint részletmegoldásaiban: a szomszédos műemlék saroképületet torony gesztusára például a sarok visszahúzásával, majd a torony modern megismétlésével felel.

A korábban itt álló épületből megmaradt boltív, tégla, kő, és az új - régi értékeket kiemelő - anyagok (a mészkő, a fa és az üveg) mesteri módon való összeszövése jelenik meg a homlokzatokon. Érdemes a tetőkiemelés és a nyílászárók elhelyezésének igazodását is észrevenni. Összességében elmondható, hogy kortalan épület született, összhangban múlttal és jelennel.

A rendezési terv előírása volt, hogy a II. világháborúban megsemmisült házak telkén hosszú lépcsőkar vezessen keresztül, megteremtve az összeköttetést a Halászbástya és a Duna-part között. A lépcsőt és környező új épületeit a következő három oldalon mutatjuk be.

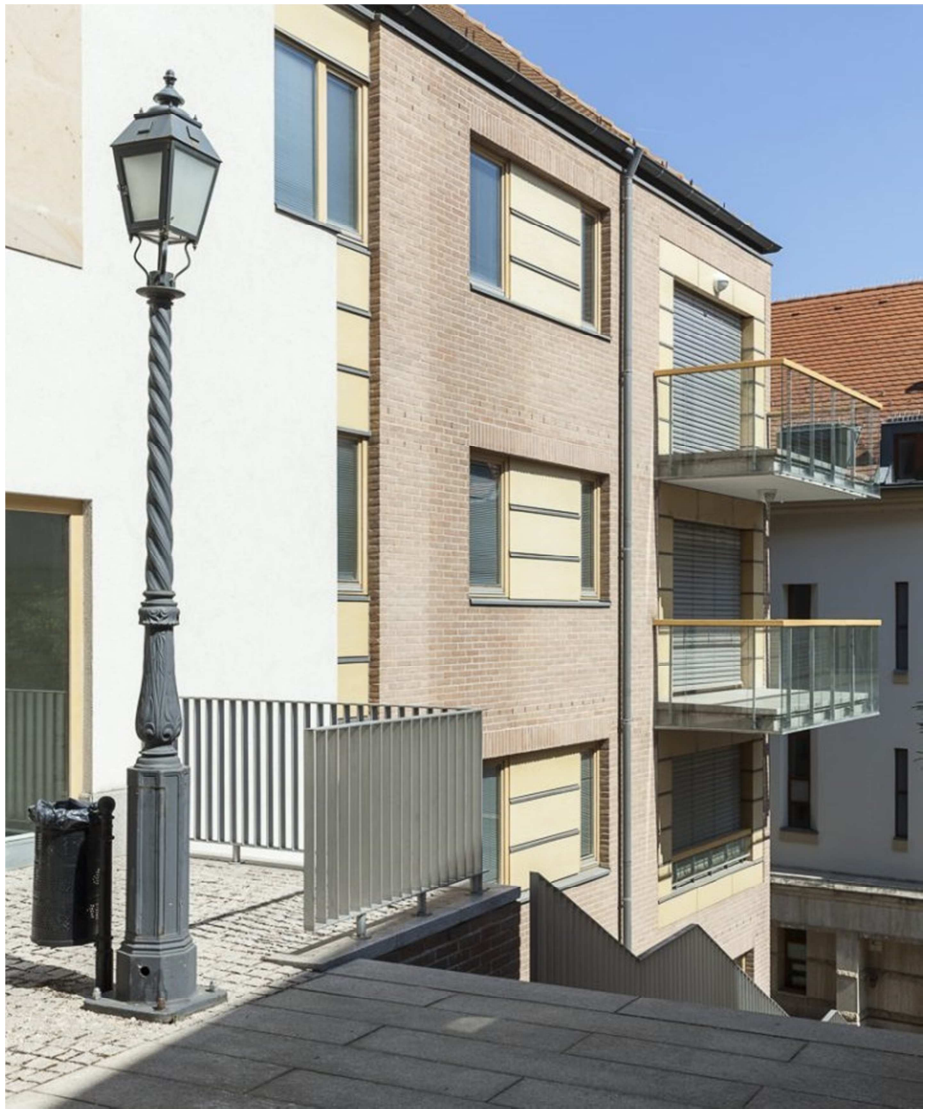

A lépcsőt a tervezők megtoldották egy kiteresedéssel, ami tovább gazdagítja az új beépítés és a közterület téri világát. Az új, négy egységbe szervezett lakóegyüttes a városszövetet meghagyva érzékenyen illeszkedik a környezetéhez, miközben városformáló hatású.

A lépcsőre merőleges Szalag utcai ház tagolása, a párkányok és homlokzati felületek játéka harmonikus megjelenést kölcsönöz, játékosságával párbeszédet kezd a szomszédos barokk lakóházakkal.

A bemutatott, lépcső körüli épületek vezető tervezője: Reimholcz Péter; társtervezők: Eke Zsolt, Kertész Bence, Németh Tamás, Nagy Péter

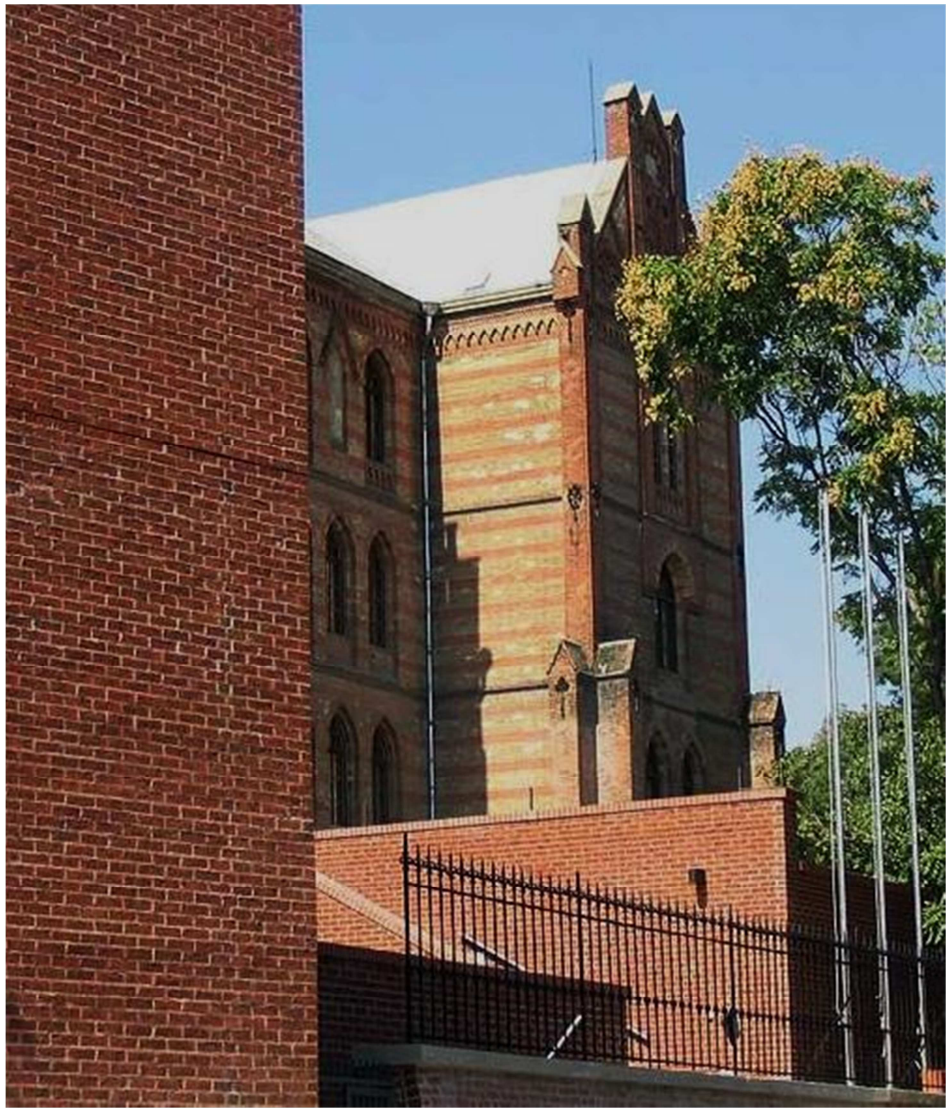

A Toldy Ferenc Gimnázium 2004-ben megépült tornaterme anyaghasználatával, visszafogottságával, egyszerűségével úgy képez egyfajta folytonosságot a régi és új között, hogy közben nem csorbítja az 1859-ben épült neogót stílusú iskolaépület dominanciáját. Maga a tornaterem a föld alá süllyesztve épült meg, míg az erősen lejtős telek Donáti utcai oldalán kialakított négyszintes öltözői szárny a szomszédos lakóházak zártsorú beépítését folytatja.

A Toldy Ferenc Gimnázium tornatermének felelős tervezője: Földes László, építész tervezők: Pethő László, Mórocz Tamás
képek forrása: budapestiepiteszkamara.hu (Haider Andrea)

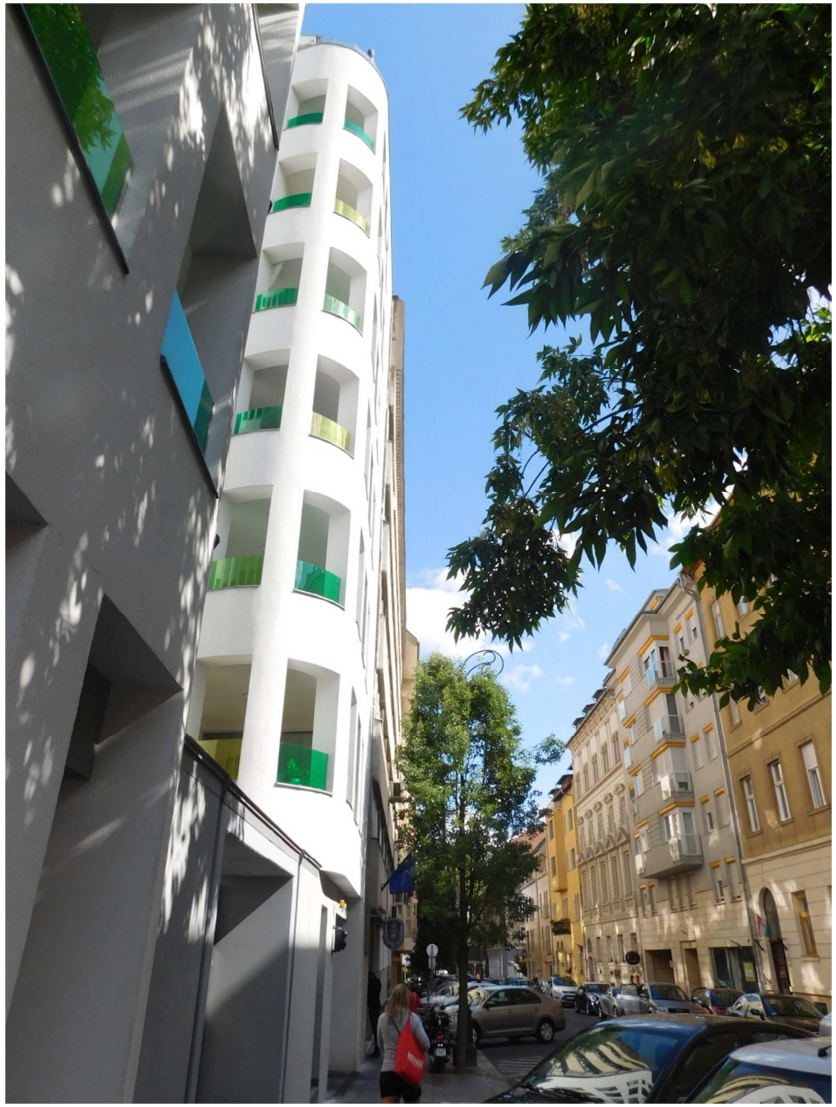

A Pauler utcai foghíjtelken - két teljesen eltérő szemléletű szomszéd épület között - értéket képviselő, egyedi és előremutató új épület született, ami úgy kelt feltűnést, hogy közben illeszkedik is környezetébe. Felelős tervező: Kajdócsi Jenő

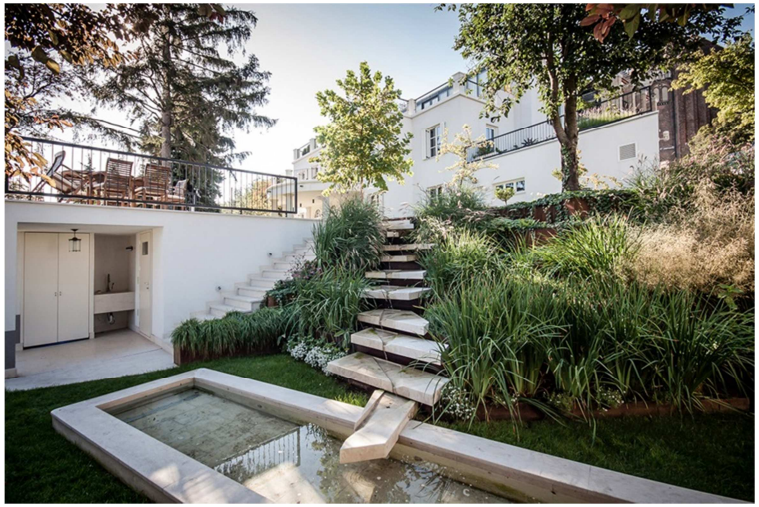

Az Ostrom utcai egykori Lukács Jenő villa 1922-ben épült, Lechner Jenő tervei alapján, visszafogott klasszicizáló stílusban. A 2011-ben megújult épület és kert szerves egységet alkot.

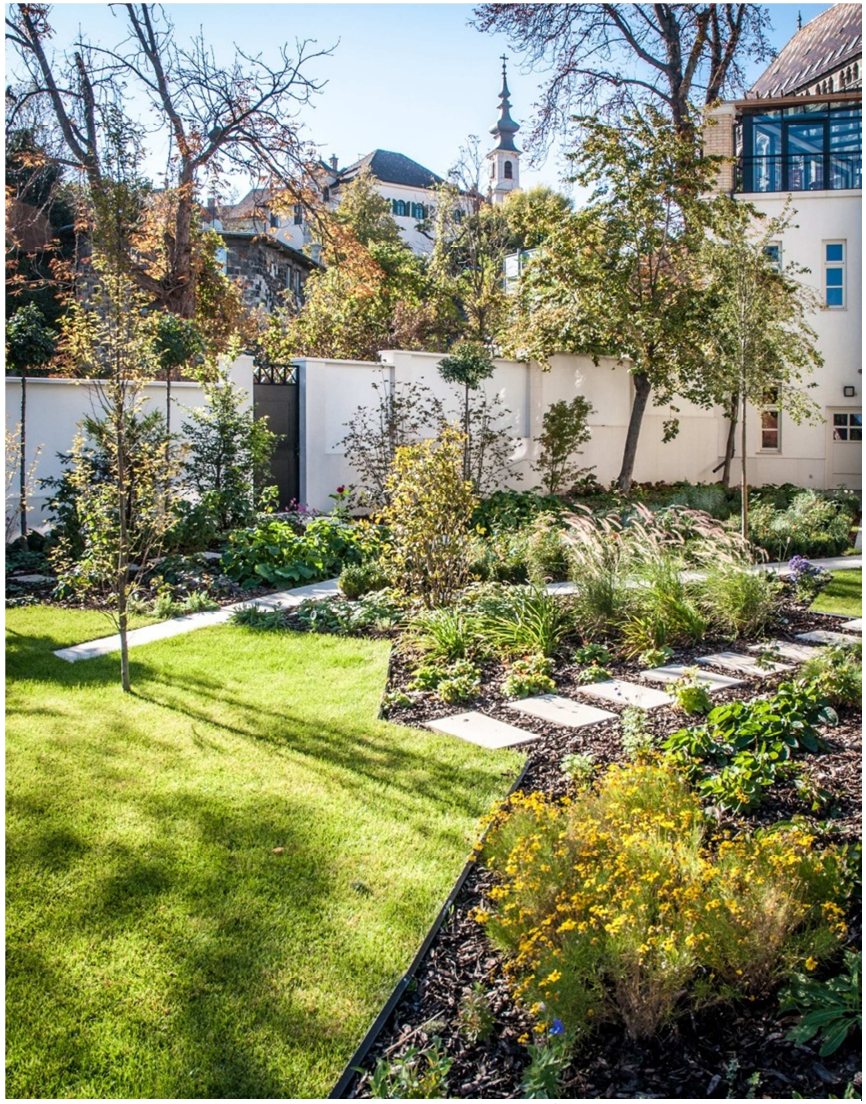

Az épület eredeti tervezője: Lechner Jenő; az épület felújítást tervezte: Bach Péter és Gisgergely Csaba okl. építészmérnök, a kert felújítását tervezte: Újirány Tájépítész Kft.
fotók forrása: ujjirany.com/hu

A Naphegyen számos neobarokk stílusú családi villa épült az 1930-as évek végén, 40-es évek elején. Ezek a művészien kialakított, hangsúlyos oromzatú, manzárdtetős épületek 2008-ban kerületi helyi védelem alá kerültek. A képeken látható Dezső utcai villát (3 másik környékbeli villával együtt) Kocsis Tivadar „építő-iparművész" tervezte. A leromlott állapotú épület 2014-ben kívül és belül példaértékű felújításon esett át. A két kép (felújítás előtt és után) forrása az épület tulajdonosa.

A korhű mintát követeő új kerítés méltó kiegészítő elem.
Eredeti tervező: Kocsis Tivadar „építő-iparművész”, a felújítást tervezte: Száva Tibor építész tervező

A Czakó utca sarkán álló 1780 körül épült egykori vincellérház műemléki védettségének és a kerületi szabályozási tervnek is köszönhetően bár elhanyagolt állapotban, de túlélte a Tabán pusztulását és a Naphegy beépülését. Kávézó, cukrászda, hétvégente termelői piac létesült. A régi épületelemek rekonstrukciójához kortárs hozzáépítés társul, egymást kiválóan kiegészítve, ahogyan a hagyományos anyaghasználathoz is jól illeszkedik az acél és az üveg.

A Czakó kert vezető tervezője: Sárközi Csaba
képek forrása: epiteszforum.hu

A vízivárosi műemlék lakóház felújítását 2015-ben ICOMOS Díjjal jutalmazták. Részlet az indokolásból: „A több évnyi előkészület, régészeti és restaurátori kutatás során megismerhetővé vált a ház története, amely a múló századokat visszafogott, kis változtatásokkal követte, az adott kor igényei szerint. Az ezt követő műemléki felújítás során az öt szociális bérlakásból újra egy lakóépület lett. … Az értékőrző restaurálás megőrizte a múló idő nyomait, az ablakokat és famennyezeteket, a középkori faragott köveket, a kora barokk és biedermeier díszítő festést.”

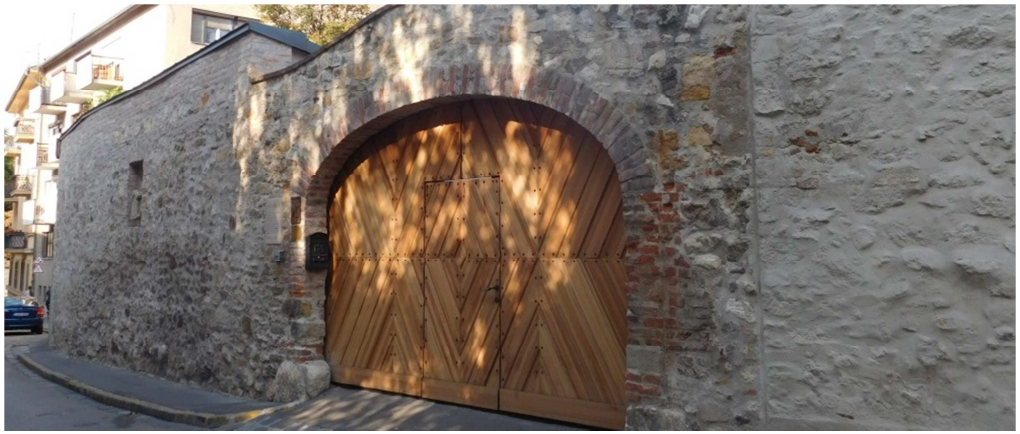

A műemléki felújítás vezető tervezői: Garaguly Kinga, Hild Csorba Bernadett
előző oldali esti kép forrása: epiteszforum.hu

Hozzunk létre állatbarát kerteket: egy kerti tó, egy madáritató, a virágzó növények és termések számos védett állatfaj túlélését segítik, így saját kertünk is a természetvédelem fontos részévé válhat. A védett állatfajok kertünkben is védettek! A lenti képek forrása: internet

Bátran telepítsünk gyümölcsfákat, szőlőt, fűszerkertet, mert esztétikai értéke mellett hasznossá is tehető kertünk.
A jobb oldali képen: fővárosi védett szőlőtőke a Bécsi kapu tér 8. szám alatti lakóépület udvarán. Szemtanúk állítása szerint a szőlő 1945 tavaszán búját elő a háborús törmelék alól.

A Gránit lépcsőnél, a Murad pasa bástyánál és az Iskola lépcsőnél működő személyfelvonókkal akadálymentesen közelíthető meg a Budai Vár. Mindhárom helyen régészeti megfigyeléses beavatkozással járt együtt az építés. Az egyszerű forma és a hagyományos anyaghasználat folytán valósul meg az illeszkedés.
képeken: Gránit lift a lépcső mellett

balra: Iskola lift alsó állomás; jobbra fent: Iskola lift felső állomás; jobbra lent: Murad lift alsó állomás

IMPRESSZUM

BUDAPEST FŐVÁROS I. KERÜLET BUDAVÁRI ÖNKORMÁNYZAT
1014 Budapest, Kapisztrán tér 1.

Készítették
a Budavári Főépítészi Iroda munkatársai 2017-ben:

Szöveg:	Csány Éva, Nagy Kitti
Fényképek:	Nagy Kitti (a forrásmegjelöléssel ellátott képek kivételével)
Térképek:	Váradi István

Felhasznált irodalom:	Az I. kerület településfejlesztési koncepciója megalapozó munkarésze, 2015 Pro Regio Nonprofit Kft. Bp. Főv. Városépítési Tervező Kft.

A belső bírítók képei	
a könyv elején:	Pest-Buda beépített területének várostérképe 1830 forrás: mapire.eu.hu
a könyv végén:	A Kerületi Építési Szabályzat mellékletét képező szabályozási tervlap részlete MŰ-HELY Zrt.

A címlap a kerület címerének felhasználásával készült.

Attila út
Varga utca
Karekas bása bástyája
Budavári palota
Clark Ádám tér
Lánchíd utca
Hunyadi János út
Szent György utca
Szilhász utca
Dísz tér
Fő utca
Bem rakpart
Gróza Péter rakpart

Hunyadi János út
Szabó Ilonka utca
Toldy Ferenc utca
Vendégház
Középiskola
Franklin utca
Donáti utca
Óvoda
Irodaház
Iskola utca
Bölcsőde
Szalag utca
Általános iskola
Markovits Iván utca
Vásárcsarnok
Fő utca
Corvin tér
Népművelési Intézet
Székely utca
Szálloda
Kapucinus utca
Pala utca
Halász utca
Aranyhal utca
Vám utca
Batthyány tér
Szilágyi Dezső tér
Bem rakpart
Szehlo Gábor rakpart